

Özgür Düşün

Aylık Gençlik Dergisi Yıl:2 Sayı:17 Aralık 2003

1.500.000 TL

"TERÖRİZME KARŞI SAVAŞ"

EMPERYALİZME KARŞI SAVAŞTAN AYRI DÜŞÜNÜLEMEZ

■ EMPERYALİZM VE TERÖR

■ YÖK-YEK-PAZAR...

TEMEL DEMİR

■ 19 ARALIK UNUTULMAMASI GEREKEN...

■ 6 KASIM VE YÖK KARŞITI...

"Terör" saldırılarının gündeme oturduğu ve medyada bu kavram hakkında çeşitli spekülasyon ve analizlerin yapıldığı bir dönemde; bizim üstümüze düşen görev terörizmle emperyalizm arasındaki yadsınmaz bağı açığa çıkarmaktır. Bu amaçla başyazımızı bu konuya ayırdık.

Terörizmin bir diğer yönü ise, devlet eliyle yapılan terördür. 19 Aralık katliamları, bu çeşit terörün ülkemizdeki en çarpıcı örneklerinden biridir. Dergimizde buna da değinen bir yazı bulacaksınız.

Dergiyi elinize aldığımızda, yeni YÖK tasarısı büyük ihtimalle tekrar gündemde olacak. Geçen sayıda ilk kısmını yayımladığımız -ve üniversitelerin asli bileşenlerinin bu soruna dair somut önerilerini içeren- Temel Demirel imzalı yazının devamına da yer verdik. Ve yine öğrenci hareketi açısından yakın bir gündem olan 6 Kasım protestoları ve bombalı saldırılar konusunda Demokratik Gençlik Hareketi'nin değerlendirmelerini ilgiyle okuyacağımızı umuyoruz.

Bu sayımızda Mücadele Tarihinden köşesinde geçen sayımızdaki konunun devamı sayılabilecek bir konuğumuz var: Plehanov.

Okur-yazarlarımızdan çıkan sesler, dergi sayfalarında yer almayla devam ediyor.

Bir sonraki sayıda görüşmek dileğiyle...

İÇİNDEKİLER

Emperyalizm ve Terör	1
Demokratik Gençlik Hareketi'nden	4
Birleşmiş Milletler	11
Görmeyi Bilmek	13
Öykü: Anafar	17
YÖK-YEK-PAZAR Şeytan Üçgeninde...-II-	
-TEMEL DEMİREL-	25
Şiir	31
19 Aralık	33
Beş yüz bin Lira ve Melodi	37
Oryantalizm, Doğu Sorunu...	38
Felsefeyle Düşünmek	42
Düşündüren İm Değiştiren İm	43
Mücadele Tarihi'nden	44

ABONE OLALIM - ABONE BULALIM
OKUYALIM - OKUTALIM

Yurtiçi Abonelik

6 Aylık: 9.000.000 TL

12 Aylık: 18.000.000 TL

Yurtdışı Abonelik

6 Aylık: 35 Euro

12 Aylık: 70 Euro

Özgür Düşün

E-mail: ozgurduşunkolektifi@hotmail.com

KARDELEN BASIM-YAYIM REKLAM
GÖSTERİ ORGANİZASYON LTD. ŞTİ.

Sahibi ve Yazışmaları Müdürü: Erdal GÖLER

Yönetim Yeri: Millet Cad. Newbahar Mah.Fındıklıca

Saray Apt. No: 57 Kat: 5 Daire: 11 FINDIKZADE/İST

Tel: (0212) 584 18 05-520 54 39

Faks: (0212) 584 18 04

Dağıtım: Kardelen Yayıncılık Baskı: Kayhan

BÜROLAR

ADANA: Kuruköprü Mah. Melekçimez Çarşısı 10 Sok. No:21 Tel-Fax: (0322) 352 67 20

ANKARA: Konur Sok. 14/26 Kızılay/Ankara Tel-Fax: (0312) 425 79 59

İZMİR: 833. Sok. Bilal İshani No: 27 Kat: 6/610 Konak/İzmir Tel-Fax: (0232) 445 86 22

KARTAL: Atatürk Bulvarı Dr. Sadık Ahmet sk. Karakos İshani No:2/25 Tel-Fax: (0216) 389 56 07

MERSİN: Kızılcıbaşı Mah. 4406 Sok. Müzayyen Bulvarı/İşhanı No:9 Kat: 4 Daire: 29 Tel-Fax: (0324) 237 32 79

ATINA: Kaldırımcaı 30 Elserhis 106 80 Atina/Yunanistan Tel-Fax: (0030) 10 381 45 38

YD TEMSİLCİLİĞİ: KYOTO STR. 19.50670 Köln/DEUTSCHLAND

Tel/Fax: (00 49) 221 130 13 68 e-mail Adresi: demirdemokrasiyurtdisi@hotmail.com

Özgür Düşün Hesap Numarası: Ücretsiz

Yatırı Kredisi İstenilmez Şehzadebaşı Şiş. No: 0026582-7 İş Bankası İht./Aksaray Şiş. No: 1002159024

EMPERYALİZM

VE TERÖR

Jstanbul'da önce Sina-
gogları, beş gün sonra-
da İngiliz Konsolosluğu
ve HSBC bankasının genel mer-
kezini hedef alan bombalı saldırı-
larda onlarca masum sivil insan
yaşamını yitirdi ve yaralandı.
Tahribatı ve yarattığı travmatik
sonuçları henüz ortadan kalkma-
yan saldırıların ardından: Kim
yaptı?, Neden Türkiye?, Neden
İstanbul?, Amaç neydi?, Ne mesaj
verilmek istendi? şeklinde ve da-
ha da uzatılabilecek paralel mahi-
yette sorular sorularak, cevapları
aranmaya çalışılıyor. Çoğunlukla
da kendilerine uzman, stratejist,
analist denilen kişilerin ortaya at-
tığı komplo teorileri etrafında dö-
nüyor tartışma.

Tabii ki böyle büyük çaplı ve
senkronize saldırıların doğal son-
ucu olarak, kimler, nasıl, hangi
teknik olanaklar ve metotlarla,
nasıl bir planlama ve organizas-
yon ile gerçekleştirdi gibi sorular,
kitlelerin merak ettiği öncelikleri

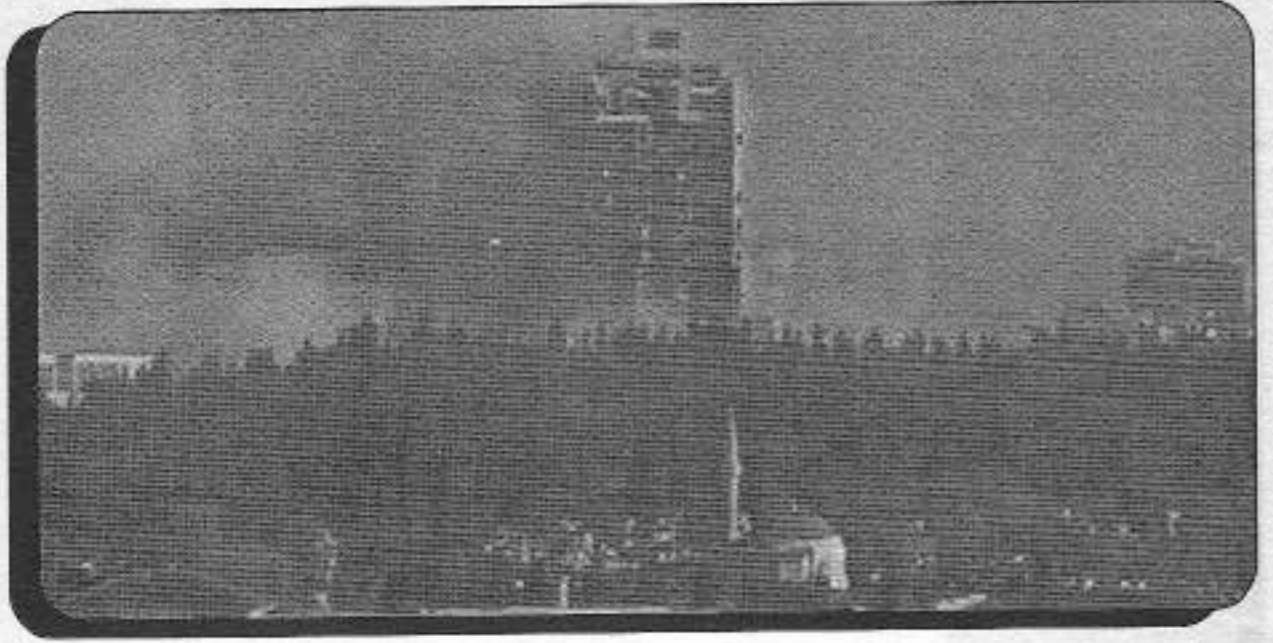
oluşturan konular olduğu için,
olayın polisiye boyutu ve komplo
teorileri ilgiye mahzar oluyor.
Arada bazı rasyonel değerlendiri-
meler yapıyor olsa da, bunlar
yeterli yankıyı bulamıyor.

Elbetteki bu eylemlerin za-
manlaması, içinde bulunduğumuz
konjunktör, uluslararası aktörlerin
küresel ve bölgesel çıkar hesapla-
rı, bu eylemlerin kimlerin işine
yaradığı şeklinde sorular sorular
ve yapılan değerlendirmeler de
yabana atılmamalı ve yorumlan-
malıdır. Fakat bizim bakış açımız,
soracağımız ve cevaplarını araya-
cağımız sorular, komplo teorile-
rinden uzak, egemen bakış açısı
ve çarpıtmanın uzağında olmak
zorundadır. Uluslararası bir hare-
ket ve durumla karşı karşıya oldu-
ğumuz göre, hangi koşullar ve
temel üzerinde yükseliyor bu ge-
leşmeler ona bakmamız gerekiyor.

11 Eylül saldırılarından sonra
değişik coğrafyalarda adına "İsla-
mi terör" denilen ve mümessilinin

Küresel güçler dün-
yanın yönetimi için
küresel bir siyasi stra-
teji uyguluyorlar. Bu
stratejinin siyasi he-
defi toplumsal örgüt-
lenmenin siyasi bi-
çimlerinin zayıflatıl-
ması ve dağıtılmasını
sağlayarak, sisteme
karşı olan güçlerin
parçalanmasına ve eli-
mine edilmesini ger-
çekleştirmektedir.

El-Kaide olduğu söylenen bir çok
eylem gerçekleştirildi. Başını
ABD'nin çektiği koalisyon, küre-
sel boyut kazandığı iddia edilen
bu terörü ortadan kaldırma amacı
ile Afganistan'dan Irak'a uzanan
ve hedef listesinde birkaç ülkenin
daha bulunduğu emperyalist mü-

dahaleler gerçekleştirdi. Halen Irak'ta işgallerini devam ettirebilmek için kan dökmeye devam ediyor bu güçler. Fakat işgale karşı yaygınlaşan ve etkisi artan direniş Ortadoğu'ya dair hegemonik hesapları altüst etmektedir. Diğer yandan Filistin topraklarında İsrail işgali ve şiddeti utanç duvarı inşası ile varabileceği noktayı da göstererek devam ediyor. Bu şartlarda emperyal güçler "terör" gibi müphem bir kavramı hedef ve dayanak noktası olarak dünyaya çıkarları doğrultusunda biçim vermeye çalışmaktadırlar. Irak örneğinde olduğu gibi uluslararası hukukun bütün kurumları, ilkeleri ve teamülleri yok sayılarak yapılan müdahale ve sürdürülen işgal için meşruluk sağlayacak bahaneler dahi ileri sürülmüyor. Bu dünya panoraması güçlü olanın kısıtlanamayacağı izlenimi yaratarak, insanların ruhsal dünyalarında derin tahribat ve yıkımlara neden olmaktadır. Bunun sonucunda insanlar, ağır haksızlık, yıkım, işgal karşısında adaletin tecellisinin kendi mekanizmalarını yaratma yoluna gitmekte. Kısaca söylemek gerekirse bugün yaşananlar, dünyayı emperyalizmin bir üçüncü dalga saldırısı

olarak adlandırılabilir tahribatının ürünüdür.

Dünyada tek yanlı ideolojik tahakkümün oluşturduğu vahşi küreselleşme olgusu milyarlarca insanı, kaybedecek hiçbir şeyi olmayan (çünkü hiçbir şeye sahip değillerdir), gelecek konusunda pesimist, kaybedenler haline getirmiştir. Ülkemizde on beş milyon, dünyada yaklaşık bir buçuk milyar insan (dünya nüfusunun yaklaşık dörtte biri) günde bir dolarla geçiniyor. Kitleler bu dünya manzarası karşısında alternatif ideoloji göremedikleri noktada, emperyalist-neo-kolonyalist ideolojik tahakküm ve küresel sonuçları karşısında sınıfsal kimlik ve taleplerini değil, alt kimliklerini öne çıkarmaya başlarlar. Etnik ve dinsel kimlikleri siyasal mücadelelerinin referansı olmaya başlar.

Marxizmin alternatif ideoloji olarak ortaya çıktığı koşullara, yani 19 yüzyıla bakabiliriz. Kapitalizmin bütün vahşetiyle hüküm sürdüğü, azgınca bir sömürünün var olduğu, açlık ve sefaletin kol gezdiği 19.yüzyılın ilk yarısında, bu ağır koşullara karşı işçi sınıfının ve ezilen kitlelerin tepkileri reaksiyoner, (ki bu zaman zaman

yıkıcılık boyutu da alıyordu ve hatta yüzyılın ikinci yarısında bazı hareketler nezdinde nihilist bir biçim alarak devam etmiştir.) fakat siyasal iktidar hedefi açısından disiplinler olamıyordu. Bu durum toplumsal hareketlere yön verecek alternatif ideoloji ve söylemin olmamasından kaynaklanıyordu. İşte Marksizm bu koşullarda umutsuz kitlelere kapitalizmin alternatifini ortaya koydu. Sosyalizmin bir alternatif olarak ortaya çıkışı ve 20.yüzyılda cisimleşerek hayat bulması dünyanın statüsünü oluşturdu.

Şimdi tekrar günümüze dönecek olursak özellikle son yıllarda maalesef toplumsal hareketlere yön veren dinamikler sol dinamikler değildir. Toplumsal hareketlerin orijini yukarıda açıkladığımız nedenlerden dolayı kaymaya uğramıştır. Sol düşün ve siyasal hayatının kapitalizmin bu aşamasına mukabil yeni nirengi noktaları ortaya koyarak toplumsal hareketlere yön verememesi sonucunda kitlelerin referansları farklı davranış kodlarıyla hareket etmelerine yol açmaktadır.

Küresel güçler dünyanın yönetimi için küresel bir siyasi strateji uyguluyorlar. Bu stratejinin

siyasal hedefi toplumsal örgütlenmenin siyasi biçimlerinin zayıflatılması ve dağıtılmasını sağlayarak, sisteme karşı olan güçlerin parçalanmasına ve elimine edilmesini gerçekleştirmektedir. Bu politikalar sürekli bir istikrarsızlık ortamının oluşmasına neden olmaktadır. Bu koşullarda çağımızın temel sorunlarından biri olan kimlik sorunu ortaya çıkmaktadır. Etnik, dinsel, ulusal, kültürel kimlik talepleri ortamında manipüle imkanı her zaman mevcut oluyor. Kültürelçilik farklılıkları sınıf farklılıklarının ötesinde bazı değişimlerle ve öncelikler olarak ele alarak gelişiyor. Dini Kültürelçiliğin ise bu şartlarda sıklıkla fanatizme kaydığını gözlemleyebiliyoruz. Kimlikler temelindeki bu talepler ortamında bu hareketleri toplumsal talep küreselleşme karşıtı duruş anlamlandırmak gerekir.

Evet bugün dünya gündemini "terör", "terörizm" ve "terörle mücadele" söylemleri oluşturmaktadır. Terör kelimesinin etimolojik ve anlam olarak geçirdiği tarihsel evrim ayrı bir inceleme konusu olabilir. Yukarıda terörün müphem bir kavram olduğunu belirtmiştik. Çünkü emperyalist merkezler ve tek tek ülkesel yönetimler kendi meşruluklarını sorgulayan ve iktidarlarını hedef alan her hareketi terör olarak adlandırmaktadırlar. Fakat kendilerinin gerçekleştirdiği işgal, katliam, baskı, haklar ve özgürlüklerin sınırlandırılması uygulamalarını demokrasi, hukuk ve insan haklarının korunması adına gerçekleştirmiş eylemler addetmektedirler. Bilakis uluslararası ilişkiler ve devletlerarası hukuk açısından dahi terörün üzerinde

mutabık kalınan bir tanımla henüz yapılamamıştır. Çünkü temeli çıkar hesapları olan uluslararası ilişkiler alanında terör diye adlandırılan hareketler kısa, orta ve uzun vadeli hesaplar, planlamalar esasına göre anlamlandırılır ve tanımlanır. Buna paralel bir tavır alınır veya alınmaz. Bir örnek verecek olursak; bugün Irak'ta haksız bir işgal hüküm sürmekte ve bu işgale karşı meşru bir direniş gerçekleştirilmekte. Dikkat

korunması ve gerekli yerlere ihraçı olduğuna kendisini inandırmış, batının değerleri(kapitalizmin değerleri olarak anlayın), medeniyetin ilkellere ve ötekilere karşı refleksi yanıtılaşmasına sahip kafa yapısı kamuoyu algısını en hassas olduğu konuda yani terör dehşetiyle manipüle ederek bizleri emperyalist iddialara inanmaya ikna etmeye çalışıyor.

Bütün bu anlatılanlardan sivil masum insanları hedef alan saldırılar kaçınılmaz sonuçlardır ve mazur görüyoruz şeklinde bir anlam çıkarılmamalı. Çünkü masum sivil insanları hedef alan saldırılar kimden hangi amaçla gelirse gelsin karşı durulması ve kınanması gereken saldırılardır. İşaret etmek istediğimiz nokta: Amaç, hedefleri meşru buna ulaşmak için kullandığı yöntemler ve eylem biçimleri net, açık ve anlaşılır toplumsal-sosyalist hareketler dünyasından farklı bir durumda karşı karşıya bulunduğumuz gerçektir. Emperyal güç merkezleri sürdürülebilir bir kriz yönetimi uyguluyorlar. Birincil durumda komplo ve provakasyonların hangi odaklar tarafından ve ne amaçla yapıldığını saptamak kolay, ikinci durumda yani günümüz kaotik koşullarında da o ölçüde zorlayan bir durumdur. Bu durumda küresel vahşet ve neo-kolonyalist saldırganlığın ve tehdidin hüküm sürdüğü koşulların karşısında toplumsal programı içeren alternatif dünya algısının yerleşmesi taşların yerine oturması için zorunlu olmaktadır. □

edecek olursak, işgalci güçlere ve onların ortaklarına yönelik gerçekleştirilen askeri saldırılara terör, bu eylemleri yapan direnişçilere de terörist deniyor. Özellikle medyada bu eğilim daha yaygın bir şekilde hissettirmektedir kendisini. Bu adlandırmalarda her hangi bir sakınca görmüyorlar. ABD'nin tüm dünyada uyguladığı terörün, demokrasinin

"TERÖRİZME KARŞI SAVAŞ", EMPERYALİZME KARŞI SAVAŞTAN AYRI DÜŞÜNÜLEMEZ!

15 Kasım'da Beyoğlu ve Şişli'deki sinagoglara bombalı saldırılar düzenlendi. Bunların yankısı sürerken 20 Kasım'da HSBC bankası genel müdürlüğü ve Britanya Başkansoloslugu hedef alındı. Bu dört saldırı, ülkemizde emperyalizm karşıtı mücadelede bazı tartışmalara neden oldu. Yazımızda bu tartışmaları ve yeni durumu irdelemeye çalışacağız.

1- Öncelikle saldırılara ilişkin iki şeyi açıkça ifade etmeliyiz. Birincisi bu saldırılar terörist, doğrudan halka zarar veren kabul edilemez nitelikte saldırılardır. Yakınlarını kaybedenlere ve ötesinde tüm halkımıza başsağlığı diliyoruz. İkincisi bu saldırılar bilinçsizce salt insanları sindirmek, kalınam yapmak gibi amaçlarla düzenlenmemiştir. Sinagoglar, İsrail'i, banka ve başkansolosluk Britanya'yı hedef olarak vurulmuşlardır. Eylemleri terörist kılan politik hedefin dışına çıkılarak hedeflenen odaklardan çok (İsrail, Britanya) halkın zarar görmüş olmasıdır. Yoksa bölgede ABD-Britanya emperyalizmine, işbirlikçilerine ve uşaklarına yönelecek her türlü tepki politik meşruluğa sahiptir.

2- Saldırılan El Kaide'ye bağlı taşeron gruplar üstlendi. Uluslararası boyutu olduğu şüphe götürmez. Ancak "CIA yaptırdı, MOSSAD yaptırdı, MIT göz yumdu" gibi spekülasyon yorumlarda bulunmaktan kaçınmamız gerekiyor. Bunlar için henüz erken. Saldırlardan kimin

fayda sağladığı ise açıktır. TC, İsrail-Britanya-ABD eksenli "terörizm karşıtı" ittifakın içine daha net çekilmiştir. Bush ve Blair'in ortak açıklamaları, 11 Eylül'e gönderme yapılarak kullanılan "Artık kan kardeşi olduk" söylemi bunun işaretidir. Bundan daha önemlisi kitleler üzerindeki bu saldırıların yarattığı etkidir. "Terörizm karşı savaş"ta ABD'nin yanında yer almak düşüncesi hiç olmadığı kadar öne çıkarılmıştır.

3- Tam da bu noktada DGH'nin öne çıkaracağı slogan "Terörizm karşı savaş", emperyalizme karşı savaşın ayrı düşünülemez"dir. "CIA El-Kaide'yi taşeron olarak mı kullandı" gibi teorilerle

min Ortadoğu'ya yönelik plan ve saldırılarında vazgeçilmez bir unsurdur. Emperyalizmin bir dönem komünizmi "özgürlük ve demokrasi düşmanı" bir "öcü" olarak göstermeye çalışmış ve dünya halklarına dönük saldırılarında bunu bir kılıf olarak kullanmıştı. Komünizme karşı savaşa "Yeşil Kuşak" projesi dahilinde desteklenen güçlendirilen fundamentalist akımlar (Hamis, İslami Cihad, Hizbullah, Talibanlar, El Kaide vd.), bugün emperyalizmin "özgürlük ve demokrasi" uğruna savaştığı yeni öcülerdir, dolayısıyla Ortadoğu'daki emperyalist kuşatmanın ihtiyaç duyduğu bir dayanaktır. Öyleyse bom-

Kemalistler, liberaller ve hatta kimi solcu gruplar terörizm karşıtlığı ile şeriat-yobazlık-islamcılık karşıtlığını eşitlemeye çalışıyorlar. Bu niyetten bağımsız olarak emperyalizme hizmet eder.

uğraşmaya gerek yok. Bu doğru olabilir ama kesin olan bir şey var. Komünizme karşı Yeşil Kuşak projesi çerçevesinde El-Kaide'yi oluşturan, eğiten, finansman sağlayan ABD'dir. ABD El-Kaide'yi kullanmayı sürdürüyor olabilir ama bunu net kanıtlayamayız. Her koşulda emperyalizm ile "terörizm" arasında doğrudan bir bağ vardır. İkisine karşı mücadele yöntemlerinde farklılaşabilir ama, politik olarak ayrılamaz. Bugün El Kaide (USAME Bin Ladin) ABD'nin denetiminden çıkmış olsa bile, emperyaliz-

alamalar sonrası kimi sol kesimlerin dahi "Kahrolsun Şeriat" vb. söylemlerle, "dinci gericiliğe yönelmeleri", emperyalistlerin 'meşrulaştırma çabalarına ve manipülasyonlarına destek vermekten başka bir anlam taşımaz. Tüm spekülasyonlara, komplo teorilerine ve "acaba kim yaptı" gevezeliğine karşı DGH'nin öne çıkaracağı budur.

4- Öne çıkaracağımız bir başka olgu da emperyalizmin terörü salt kurumsal olarak değil bir tepki biçimi olarak da yarattığıdır. Yani sömürge

DEMOKRATİK GENÇLİK HAREKETİ'NDEN

ve sömürge ülkelerde yaşayan halkların emperyalizme tepkisinin bir ölçüsü konamaz. İsrail helikopterleri bir HAMAS yöneticisini öldürmek için Filistin'de bir semtte ateş açtığında, olaylarla ilgisi olmayan kardeşini, eşini ve çocuğunu kaybeden, kendisi sakat kalan bir genç el bombasını alıp İsrail'de bir belediye otobüsünde patlattığında bu saldırıyı lanetleyebiliriz. "bu bir terör eylemidir" diyebiliriz, ama bunlarla da yetinemeyiz. Bu saldırının kaynağını ortaya koymamız gerekir. Yazımızı biraz dramatize etmeyi göze alarak verdiğimiz örnekteki Filistinli genç HAMAS kullanabilir veya MOSSAD Filistinlilere uyguladığı terörü uluslararası kamuoyunda meşrulaştırmak için kullanmış olabilir. Bu spekülatif kısımdır. Asıl olan; ortada kullanılacak veya kullanılmadan salt kişisel öfkeyle böyle bir eylemi gerçekleştirebilecek birinin bulunmasıdır ve bunu yaratmanın da İsrail devletinin terörü olduğudur. Sefalet, yozlaşma, açlık, emperyalist saldırganlık, özetle emperyalizmin sonuçları potansiyel "teröristleri" yaratmaktadır. Gerçek terörist emperyalistlerdir. Onlar halklara karşı teröristtir; insanlığın yarattığı tüm değerlere karşı teröristtir ve hatta doğada yarattıkları tahribatla doğaya-dünyamıza karşı teröristtir. Eğer Filistinli genç teröristse; onlar teröristlerin piridir ve yaratıcısıdır. Üstelik kendilerine karşı tepki biçimi olarak devrimci partilerde örgütlenmiş, alternatif yaratan bir öfkeden-se; muhalif bile olamayan bireysel terörizmi çoğu zaman tercih ederler. Bunu kitlelere anlattığımız gereklidir.

5- 15 ve 20 Kasım saldırılarının kitleleri aydınlatmada

öne çıkan boyutlarına değindik. Bu saldırıların bir de emperyalizm karşıtı cephe açısından yarattığı değişiklikler var. İki kesimin bu cepheye katılması büyük önem kazandı; İslamcılar ve Kürtler, İslamcılar bu saldırıları El-Kaide'nin üstlenmesiyle hedef durumuna geldiler. Kemalistler, liberaller ve hatta kimi solcu gruplar terörizm karşıtlığı ile şeriat-yobazlık-islamcılık karşıtlığını eşitlemeye çalışıyorlar. Bu konumlanmış niyetten bağımsız olarak emperyalizme hizmet eder. Terörizmle ilişkilendirilmesi gereken belirttiğimiz gibi emperyalizmdir. O arka plana atılıp, şeriat öne çıkarılmamalıdır. İslamcı kesimler emperyalizm karşısında bölünmüş durumdadır. Bazıları emperyalizme hizmet ederken, bir kısmı karşıt bir tutum almıştır. Bu Irak'ta Savaş Hayır Koordinasyonunun bileşenlerinde de görülebilir. Bu kurumdaki İslamcı çevreler tutarlı ve sağlam bir emperyalizm karşıtlığıyla; üstelik bazı solcu gruplardan daha yapıcı-yaratıcı ve cepheye faydalı tutumla hareket etmiştir. DGH; emperyalizmin yönlendirdiği-yönettiği İslamcı kurumlara karşı olduğu gibi, saldırıların genel olarak İslamcılara karşıtlığın bir zemini olarak kullanılmasına da karşıdır. Sorun yobazlık, şeriatçılık, İslamcılık sorunu değil; emperyalizme karşı olma sorumludur ve halihazırda anti-emperyalist olan İslamcı kurumlara karşı gelişecek tepkilere karşı koyulmalı, insanlara emperyalizm gerçeği anlatılmalıdır.

6- Emperyalizm karşıtı cepheye İslamcıları kamanın yanında Kürtleri kazanmak da bugün dünden daha fazla önem kazanmıştır. Devlet ve kontrolündeki medya, ulusal

hareketi derhal saldırılarla ilişkilendirdi. "İstanbul'da bombalar patladı; doğuda çatışmalar başladı. Birileri düğmeye mi bastı?" gibi söylemler geliyor. Bu saldırılar Kürt düşmanlığının ve şovenizmin kalıcı olarak kullanılmaya çalışılıyor. Evlere-işyerlerine TC bayrakları asılarak, olayların nedenlerine dair düşünmeden milliyetçi çılgınlık yoluna sapılıyor. Süreç 11 Eylül sonrası ABD'de yaşananları andırıyor. Bu gidişe karşı durulmalıdır. Ulusal hareketin ve Kürtlerin anti-emperyalist cepheye tutarlı bir biçimde yerini alması şovenizmi, kurnak ve güçleri gerçek düşman olan emperyalizm karşısında birleştirmek açısından önemlidir.

7- Gerçekleştirilen dört saldırı, haklar ve özgürlüklerin kısıtlanmasında; İslamcılar, Kürtler, devrimciler ve demokratlar üzerinde baskı oluşturulmasında araç olarak kullanılmak isteniyor. Yaşanacak yeni bir saldırıyla bu daha da artabilir. Ama şimdiden çalışma yöntemlerimizde ve araçlarımızda dikkatli olmamız gerekiyor. Saldırıları, belirttiğimiz üç kesimin hiç bir ilişkisinin bulunmadığını, İslamcıların da genel olarak hedef gösterilemeyeceğini; emperyalizm-terörizm ilişki çerçevesinde teşhir etmeliyiz.

Özetlersek; emperyalizm-terörizm ilişkisini ortaya koymak; Kürtler ve İslamcılar anti-emperyalist cepheye katılmak; haklar ve özgürlüklerin kısıtlanmasına karşı durmak önümüzdeki görevler. Savaş emperyalizm ve terörizm karşıtı eylemlerde bulunmamız; soyut-hümanist bir terör ve savaş karşıtlığını değil, anti-emperyalizmi öne çıkarmamız ve çalışmalarımızla bu üç arasındaki ilişkiyi netleştirmemiz gerekiyor. □

6 KASIM VE YÖK KARŞITI MÜCADELE ÜZERİNE

Bu yılki 6 Kasım etkinliklerinde de kitleyi dışlayan öznel hareket tarzı ve geniş çapta tartışılan YÖK üzerine öğrenci gençliğin alternatif olarak savduklarını sistemli bir şekilde pratik alanda anlamlandırma sorunu kendini gösterdi. Bu da sürekli vurgu yaptığımız devrimci-demokrat yapıların bu süreci bütün boyutlarıyla sorgulama sorumluluğunun ne kadar acil hale geldiğinin göstergesidir. DGH, özeldə YÖK karşıtı mücadelenin, genelde ise öğrenci muhalefetinin nasıl ve ne tür araçlar üzerinden yapılması konusunda yaşanan deneyimler üzerinden bilimsel temelde siyasal cepheye ayna tutmayı tarihsel bir görev olarak görmektedir. Bu değerlendirmeyi teori ve pratiğin ideolojik bütünsellik içerisindeki

uyumluluğunu gözetmek açısından da zorunlu olarak görmekteyiz. Özellikle takvimsel eylemlilikleri aşmak açısından, takvimsel eylemliliklerin anlam bütünlüğü ile pratik olarak sergilenenlerin uyumaması, üzerinde düşünülmesi gereken bariz konulardır.

Ankara'da

amaç-arac kargaşası

6 Kasım protestoları üzerinden gidecek olursak, amaç-arac bakımından tezatlıkları yansıtan en iyi örnek Ankara eylemidir. Ankara'daki eylem, her açıdan ideolojik tasfiyeciliğin geldiği boyutu göstermektedir. Eylem öncesi tartışmalarda DGH tarihsel sorumluluk bilinciyle hareket etmiş, kitleler üzerinde salt eylem fetişizmiyle mistifikasyon yaratmamak gayesiyle eylemin örgütleyicisi olma-

mıştır. Ayrıca bu yazıdaki değerlendirmeler genel olarak eylemin düzenleyicileri arasında girmemenin de gerekçesini teşkil etmektedir. Ancak tartışılması gereken eylem değil, eylemin altının boşaltılmasına yol açan, siyasal-öğrenci yapılarının nesnel durumla uyumlayan politikalarıdır. Bilindiği gibi diğer gruplar alana girmeden Koordinasyon grubu polisle çatışmış ve eylem sonrası değerlendirmelerde Koordinasyon sorumlulukla suçlanmıştır. Evet Koordinasyon'un bizler açısından da sorumsuzluğu vardı; ancak Koordinasyon'suz da çatışmanın çıkacağı muhtemeldi. Çünkü çarpıtılmış bir amaç-arac bütünlüğü söz konusu olduğu için, eylemin örgütleyicileri YÖK karşıtı geniş kampanya üzerinden öğrenci gençliğin sesini du-

DEMOKRATİK GENÇLİK HAREKETİ'NDEN

yurmayı değil, 12:30 Kızılay hedefi gibi saçma bir sonuçtan başlangıç örgütlemeye çalışıyordu ki, bu, Marksist kavrayıştaki sorununu yansıtmaktadır. Zira Marksist bakış açısı somut gerçekliklerin somut tahlili üzerinden yürür ve amacına uygun araçlar yaratır. Ancak eylem örgütleyicileri Marksist kavrayıştan zerre kadar nasiplenemedikleri için bugünün geleceği şekillendirebileceğini göremeyerek; geleceğin yani eylem saatinin ve yerinin bugünü belirlediği anlayışından hareket ettikleri için gerçeklikten uzak metafizik yöntemin bataklığına düşmüşlerdir. Kızılay meydanı fethedilmesi gereken bir kale, kurtarılması zorunlu bir yer olarak görüldüğünden; orası fethedilirse sanki YÖK'ün yıkılacağı gibi bir izlenim doğmaktadır. Eylemde amaç Kızılay meydanı olduğu için doğal olarak eylemin örgütlenme tarzı da eylemin teknik boyutuyla sınırlı kalmıştır. Kaldı ki birçok siyaset eylem öncesi 6 Kasım'ı bir hesaplaşma alanına veya bir şov alanına çevireceklerini beyan ederek hangi zihinsel yapıyla hareket ettiklerini apaçık ortaya koymuşlardır. Hesaplaşacağız diyenlerin neyin hesabını verdiklerini; şov yapacağız diyenlerin de neyin şovunu yaptıklarını eylem sırasında ne yazık ki bütün çıplaklığıyla gördük.

DGH Ankara eylemine kendi pankartıyla girmediyse bile, öğrenci öz örgütlülükleri üzerinden gücünü alana yansıtmıştır. Ancak yine de bizler açısından eylem her boyutuyla başarısız geçmiştir. Buna kar-

şın bizlere öğreneceğimiz çok fazla deneyim bırakmıştır.

DGH'nin 6 Kasım öncesi veya YÖK-AKP'nin yasa tasarisına karşı genel tavrı ve öncüsü, mevcut yasa ile oluşturulan yasa önerilerinin araştırılıp sorgulandığı ve geniş kanallarla kitleyi bilinçlendirerek, tartışarak ortak alternatif düzleminde değerlendirilen uzun soluklu bir mücadele yürütmektir(r). Emperyalizme karşı oluşturulmaya çalışılan cephenin de paralelinde öğrencilerin ve sistemin çelişkileri üzerinden manevra alanları yaratarak güçlü bir duruş sergilemek gerekiyordu. Bu durum güncelliğini sürdürse de 6 Kasım özgülünde ters bir tepkiyle karşılandı ve sadece eylem üzerinden birlikteliklere gidilerek amaç, kullanılan araca feda edilmiş oldu. Eylemin kendi başına bir araç olarak değil salt bir amaç olarak tasarlanıp sunulması, kitlenin devrimci-demokrat yapılara karşı bütünsel algılayışında da sakatlıklara yol açmaktadır. Dolayısıyla yaklaşık 30-35 yıllık gençlik hareketinde yoğun bir geriye gidişi besleyen pratiklerin üretilmesine zemin hazırlanmaktadır. Savundukları devrim stratejisine uygun çalışma tarzları da kitleden kopuk işlediği için, halka rağmen halk için hareket edebilmektedirler. Öğrenci hareketi özgülünde de durum farklı değildir. Nasıl ki halkı toplumsal devrimde itici güç olarak görüp, halkın (ya da sınıfın) yapamadığı noktada kendilerini itici güç olarak sunmaları gibi, üniversiteler alanında da değiştirilmesi gereken baskıcı

kurumları değiştirmede öğrencilerin itici güç olarak çalışmadığı ortamda kendilerini itici güç olarak sunabilmektedirler. Son dönemdeki öğrenci hareketinin çıkmazlarından biridir bu. Sorun özünde ideolojiktir. Çünkü ideolojik donanım bağlamında örgütlenme ve çalışma tarzı geliştirilir. Eleştirmiş olduğumuz çalışma tarzları ise yanlış bir bilinçten beslenen ideolojik temelli uyumsuzluktan kaynaklanır. İdeolojik uyumsuzluğun beslendiği kaynak ise küçük burjuva yaşam tarzıdır. Gerek sınıfsal olarak küçük burjuvalık, gerek ideolojik donanım, diyalektik olarak birbirini beslemektedir. Bu siyasetler derslere girmeden akademik-demokratik eğitim istedikleri gibi, YÖK yasa tasarisını incelemeyen de ona karşı durabilmektedirler. Yaşanan gerçeklikler daha fazla irdeleme yapmayı bile gerektirmemektedir.

DGH açısından eleştirilen boyut zorunlu olarak açık alanda kitlelerle içiçe tartışılmaktadır. Bu tartışmaların diğer siyasetlerle olan ilişkilerinden de kitleye açık alanda yürütülmesi, bizler açısından bir sorumluluktur. Gerek YÖK'e karşı mücadelede gerek daha geniş boyut takı anti-emperyalist mücadelede kitle inisiyatifine sahip olabilecek kanalların yaratılması sağlam ideolojik donanımla mümkündür. Özellikle 6 Kasım sonrası bazı birimlerde başlatılan ve devam edecek olan kitleye yönelik YÖK konusundaki bilinçlendirme, tartışma-tartıştırmaya faaliyetleri DGH'nin hangi ide-

olojik zeminde ve hangi amaç-araç ekseninde mücadele yürüttüğünün de en açık göstergesidir.

İstanbul'da 6 Kasım 6 Parça

Parça-bütün ilişkisinde bütünün çıkarlarından ziyade dar-grup çıkarlarını savunup uygulayanlar, YÖK'e karşı kitleleri harekete geçirmekten ziyade, eylemlerde kendi reklamlarını yapma peşine düşmüşlerdir. 6 parçalı 6 Kasım eyleminin öğrenci hareketine katkı yapması bir yana, kitleler üzerinde estirilen tasfiye rüzgarını güçlendirmiştir. Her süreçteki somut durumun bütün yönlerini görüp, bu duruma özgü politikalar üretmekten önce olaylara tek yanlı ve subjektif bakmak kaçınılmaz olarak varolan çelişmeleri çözmekten önce öğrenci hareketini kitlelerden uzaklaştıracaktır. 6 Kasım öncesi yapılan tartışmalarda birçok politik öğrenci grubunun çok da

kitleleri hedefleyen bir çalışma tasarlamadıkları açığa çıkmıştır. Kitle faaliyeti yerine asılacak birkaç afişle veya dağıtılacak bildirimlerle öğrencilerin YÖK karşıtı olup, alana çıkacaklarının düşünülmesi, eylem alanında ise örgütsüz genel öğrenci kitlesinin "hangi pankartın arkasında duracağı" sorusunun "bunu bırakın biraz onlar düşünsün" gibi kaba bir anlayışla cevaplanması açık bir şekilde kitle çalışması noktasındaki kavrayışsızlığı gösteriyor. 7 Kasımlara taşınması gereken 6 Kasım eylemleri grup çıkarlarına feda edilmiştir. Köylü kurnazlığı ile "pankart açılmayacak, öğrenci grupları kendilerini dövizle ifade edecek" kararını dev ebatlarda dövizlerin yanyana getirilmesiyle oluşturulan 'döviz pankart'larla yanıtlayanların; kendi dövizleriyle ortak pankartı kapatanların mücadeleyi 7 Kasım'a taşımak gibi bir bakış açıları olabilir mi?

Öğrencileri YÖK belasından kurtaracak olan 'kahramanlar' Beyazıt Meydanı'na çıkmak için sıra (!) beklerken, YÖK, AKP'yle varılan uzlaşma sonucu yeni YÖK Yasasını hazırlamakla meşgul. Böylece YÖK, AKP vd. üniversiteleri ticarileştirmek için birleşirken, YÖK karşıtı bu gruplar ise bölünmenin-parçalanmanın savunusunu yapmakta kararlılar. Bugün öznel tespitlerle gençlik hareketinin kabarışından dem vurup gerçeklikten ve kitleden uzaklaşanlar; kitleden uzaklaştıkça daralıp, daraldıkça kendilerini dev aynasında görenler "adresiz kitleye" "adres" göstermeye devam etmekte serbestler. Ancak, dar-grup çıkarlarının hakim olduğu 6 Kasım eylemlerinin örgütlenmesinde bilinçli olarak yer almayan DGH, bundan böyle de öğrenci hareketinin çıkarlarına hizmet etmeyen pratiklerden ısrarla kaçınacaktır. □

EKİM GENÇLİĞİ NEYİ SAVUNUYOR?

Üniversitelerin açılmasıyla beraber ODTÜ'de üniversite gençliğinin içinde bulunduğu durum ve devrimci gençliğe dair dağıttığımız bildirimiz Ekim Gençliği adlı derginin sayfalarında yer bulmuş ve bildiride yer alan bir "Eleştiri ve Özeleştiri" adlı bölümü kendilerine hakaret olarak atfetmişlerdir. "Kendilerine" diyoruz, çünkü bildirimizi bu grup dışında gerek devrimci çevreler gerekse de kitleler olumlu karşılamışlar ve yazılanların içinde bulunduğumuz somut durumla birebir örtüştiğini belirtmişlerdir. Aynı zamanda bu arkadaşların özellikle ODTÜ'de akılcı, bilimsel bir tartışma yapmak adına sergiledikleri üslupsuz, saldırganca tavırları ve yarı lümpen konuşma ağzı gerçekten düşündürücüdür. Ayrıca adı geçen dergide bildirimizin bütünüyle aktarılması okuyan insanların yayınladığımız bildiriye bütünlüklü olarak algılamaları açısından gayet sevindiricidir.

Dergide bize atfen sunulan bir paragraflık "eleştirileri" size sunmak istiyoruz.

"Gençlik hareketi içerisindeki kimi çalışmaların politik gündemle hiç örtüşmeyen, anlamsız ve dahası harekete zarar veren halleri ve bunları aşma gereği bir kez daha karşımıza çıktı." (Ekim Gençliği, Ekim 2003 sayısı). Bu arkadaşların "politik gündemle ör-

tüşmeyen hallerden" anladıkları; üniversitelerin açılmasıyla beraber, bir buçuk yılı aşan bir tartışma sürecinin sonunda, birçok üniversitede somut gerçeklikler üzerinden yapılan tartışmalar neticesinde biçimlenen Demokratik Gençlik Hareketi'nin kendisini kitlelere tanıtmaya ihtiyacıdır. "Bu halleri aşma gereği bir kez daha karşımıza çıktı" derken de anlatmak istedikleri yanlış, hatalı çalışma tarzını, kitleler nezdinde tartışmaya açmadan hastalık derecesine varan alışkanlıklarımızla çalışmalarımıza devam etmektir. Yani uzun soluklu, planlı bir çalışma tarzı yerine günü kurtarmaya yönelik çalışmalar; aslında önemli birer araç olan, ancak artık amaçlaştırılmış ve kitle çalışması adına mutlaklaştırılmış ve değişmez olan yöntemler (afiş, bildiri, stand...), kitlelere emek vermek ve onlarla paylaşmak adına ortalıkta avaz avaz bağırarak slogan atmak veya kitleler adına platformlar kurarak buraları kitlelerden kopuk bir şekilde siyasetlerin haftalık düzenli toplantılar yapıp eylem kararları aldığı ve bu kararları kitlelere üstten dayatarak insanların gelmesini bekledikleri yerler haline dönüştürmek ya da bu alanları her siyasetin dönemlik politikasını dayattığı, gereksiz tartışmalarla gündemi sulandırdıkları yerler olarak görmektedir.

"Öyle ki geçtik gençlik ha-

reketinin nabzını tutmayı, hareketin ihtiyaçlarını karşılamayı, herhangi bir yönlendirme yapmaktan dahi uzak 'önderler' inanılmaz işlerle karşımıza çıkmış durumdadır." (adı geçen dergi)

Doğrusu bu arkadaşların önderlik misyonunun ne olduğunu kavrama noktasında büyük eksiklikleri olduğunu belirtmek isteriz. Diğer taraftan

Değer yaratmak için mücadele yürüten bir gençlik örgütünü hatasız göstermek DGH'nin dünya görüşü değildir, olmaz. Bizi eleştiren bu arkadaşların, siyaseti kitlelere mal etmek gibi bir düşünceleri varsa öncelikle yapmaları gereken kitlelerle çok yönlü bir öğrenme ve öğretme sürecini yaşamalarıdır.

gençlik hareketinin nabzını tutmaktan anladıkları gençlik hareketinin ayrıntılandırılmış bir kitle çalışması zaman kaybı olarak görülüp fetişleştirildiği eylemler ve boykot gibi araçları her şeyden önce çeteye olmazsa olmaz ilağ diye yazıp, yapılan her eyleme de kendi pankartını kahraman

DEMOKRATİK GENÇLİK HAREKETİ'NDEN

ca TV kamerasına göstermekse doğrusu arkadaşlara hak vermemek elde değil.

Tabii ki bu dar pratiklere vesile olan teorideki kavrayışsızlık ve sığlıktır. Genellikle bu yapıların insan karakterini oluşturan küçük burjuva temel tüm bu yanlış ve hatalı yaklaşımların özündeki nedendir. Mao Zedung, küçük burjuvazinin siyasal eğilimini şöyle ortaya koyuyor: " Küçük burjuvazinin siyasal eğilimi, yaşayış biçimi ve bunun sonucu olarak düşünce yöntemindeki tek yanlılık ve öznelcilik yüzünden, sağ ve sol arasında bir bocalama olarak gözüktür. Küçük burjuva devrimcilerin çoğu varolan durumdan radikal bir değişiklik yaratmak için devrimin hemen başına ulaşmasını isterler. Bu nedenle uzun devrimci mücadele için gereken sabırdan yoksundurlar. Ve "sol" devrimci sloganlara bayılırlar. Duyguları ve faaliyetleri kapalı kapıcılık ve maceracılık yolundadır." Mao'nun da belirttiği gibi hatalı siyasetimize yön veren küçük burjuva ideolojisinin etkileridir. Daha açıkçası her hatalı görüş ve yöntem anti-proleter sınıf ve ideolojilerin görüntüleridir. Bu yüzden, bu arkadaşlar bakış açılan gereği bir defa bir örgütlülüğe girdiler mi farklılıklarını ya da yanlış kavrayışları olmayan azizler

haline gelececeklerini, içinde buldukları çevrenin hiçbir analize tabi olmayacağını, yani yekpare ve tek kalıptan çıkma olabileceklerini düşünmüş benziyorlar. Marksizm, "somut durumun somut tahlilidir" diyoruz. Kendisine Marksist diyen herkes de bu önermeyi savunuyor ve bili-

y o r .

Ama her zaman ve her yerde bu arkadaşların Marksizmi uygulayabildiği anlamına gelmez. İşte burada demek ki bir hata vardır. Kalkıp "gençliğin içinde bulunduğu apolitikliğinin nedeni dış koşullardır", daha doğrusu "objektif koşullardır" demek ne kadar doğru bir tahlil olur?

Kendisine devrimcilik misyonu biçen herkes sorula-

ra ve hatalara somut şartların somut tahlili ilkesi, devrimci bakış açısıyla yaklaşırsa doğru tahliller yapabilir. Bununla beraber bir daha aynı hatayı tekrarlamamış olur. Hata yapanlar erdemlidir. Çünkü hata yapanlar sınıf mücadelesi içerisinde yer almaktadır. Değer yaratmak için mücadele yürüten bir gençlik örgütünü hatasız göstermek DGH'nin dünya görüşü değildir. olmaz-

Bizi eleştiren bu arkadaşların, siyaseti kitlelere mal etmek gibi bir düşünceleri varsa öncelikle yapmaları gereken kitlelerle çok yönlü bir öğrenme ve öğretme sürecini yaşamalarıdır. İnsanlara emek vermeden, onlarla bir şey paylaşmadan, birlikte vakit harcamadan düzenlenen tüm etkinliklerde insanların gelmeyeşinden hareketle kitlelerin apolitikliğinden kaçınmak yalnızca marjinalleşmeyi pekiştirir. Devrimciler artık gelenekselleşmeye başlayan kronik sol hastalıklardan kendilerini kurtarabilirlerse kitlelere yürünebilecek bir yolun adımı atmışlar demektir. Devrim gerçekten zor bir iştir. Kitlelerle kopmaz bağlar kurmak; ciddiyetten, samimiyetten ve sabırdan geç. Maalesef üzülmek isteriz ki bu özellikler büyük oranda yok olmaya yüz tutmuştur. □

BARIŞ VE BİRLEŞMİŞ MİLLETLER

Asırlar boyu insanlar barış özleni ve istemi içerisinde yaşamalarını sürdürmüşlerdir, sürdürmeye devam etmektedirler.

Barış, devlet veya devletle bir örgüt arasında var olan silahlı çatışmanın son bulması olarak görülmüştür. Bugün de bu bakış açısı, olaya sınıflar arası mücadelenin dışından bakanlarca ileri sürülmeye devam etmektedir.

II. Emperyalist Paylaşım Savaşı sırasında Amerika, İngiltere, SSCB ve Çin tarafından görüşmelerine başlanan "barıştan yana bütün devletlerin eşit egemenliği üzerine kurulu" bir örgütlenme olan Birleşmiş Milletler (BM) örgütü, 26 Haziran 1945'de San Francisco Konferansı'nda 50 devletin onayıyla oluşturuldu. Barışın korunması, dostluk ilişkilerinin geliştirilmesi ve bütün dünyada insan haklarının güvence altına alınması BM örgütünün temel hedefleri arasında öngörülmüştür. Yani dünya barışını sağlamak ve korumak toplumlarından, onların çelişkilerinden bağımsız olarak oluşturulan bir teşkilata devredilmiştir.

BM San Francisco Şartnamesi'ne göre, uluslararası ilişkilerde zora bağ-

lama meşru müdafaa durumu dışında yasaklanmıştır. Yine bu şartnameye göre bir BM üyesine yapılan saldırı tüm BM üyelerine yapılmış sayılır ve bu durumda örgüt ortaklaşa karşılık verme hakkına sahiptir.

BM'nin organlarından biri olan Güvenlik Konseyi'nin temel görevi dünyada barışı korumak ve uluslararası güvenliği sağlamaktır. Bu organ saldırgan bir devlete karşı zorlayıcı bir eylem kararı alma yetkisine sahiptir. Bu eylem, askeri olmayan (örneğin üye ülkelerin saldırgan devletle ekonomik ve diplomatik ilişkilerini kesme) ve bir ambargo uygulanmasından, gerçek çatışmaya kadar değişebilecek askeri yaptırımları içerebilir. Temel sorunlarla ilgili karar tasarımları daimi

üyeler olan ABD, Fransa, İngiltere, Rusya ve Çin tarafından muhalefe gelmemesi gerekir.

BM her ne kadar, barışı korumayı ve bozulan barış ortamını yeniden tesis etme amacıyla kurulmuş olsa da bugüne değin bu açıdan göstermiş olduğu pratiği pek olumlu değildir. Devletler arası veya bir devletin sınırları dahilinde yaşanan silahlı çatışmalara yavaş yavaş gecikmeli olarak müdahale etmiştir ya da izleyici konumunda kalmıştır. ABD'nin, dünyadaki değişik bölgelerinde yaşanan savaşlara ve kendi egemenliği açısından tehdit oluşturan devletlere dolaylı ya da doğrudan fiili müdahalelerde bulunması ve bu duruma BM'nin sessiz kalması kendisinin varlığını ihlal eden ortak olmasıdır.

1948'den bu zamana değin İsrail'in Filistin topraklarını ilhak etmesi karşısında ve Filistin halkına yönelik yıllardır yapılan baskı, kamusal uygulamaları karşısında gördüğü yeri yerine getirememesi, yakın zamanda ABD'nin Afganistan'a ve Irak'a saldırıp buraları işgal etmesi ve bunlara kalkışırken BM'yi devdışı bırakmasına bu örgütün yaptırımında bulunamaması, barışı koruyacak olan teşkilatı aciz bir d

rumda bırakmıştır.

Bu oluşumun şu ana dek geçirdiği evreleri incelediğimizde, sürekli siyasal gerilim ve çıkar çatışmalarının yaşandığı bir örgüt olduğu hemen gözümüze çarpıyor. Güvenlik Konseyi'nin alacağı kararlarda 5 daimi ülkenin veto hakkı olması ve bu haklarını "dünya barışını sağlama" lehine değil de kendi menfaatleri doğrultusunda kullanmaları barış bekleyen devlet veya toplumların kaderinin bu beş devletin tutumlarına bağlandığı sonucunu doğurmaktadır. BM Şartnamesi'nde belirtilen; devletlerin eşit egemenliği üzerine kurulu "örgütlenme" ilkesi lafta kalmış bir ibare olmaktan öteye gidememiştir.

Kendi üyelerine eşit mesafede durması gereken BM, ABD'nin dünya halklarına yönelik saldırıları karşısında ABD'nin ellerini yıkama ve onu meşrulaştırma rolünü üstlenmiştir. Örneğin; Körfez Savaşı sonrasında BM'nin Irak'a ambargo kararı alması, ama ABD'nin Irak'ı bombalaması karşısında hiçbir şey yapmaması bu sonucu doğrular niteliktedir. Afganistan ve Irak'a yönelik saldırılarda ABD'nin BM Şartı'nı hiçe sayıp dünyanın kabadayısı edasıyla hareket etmesi, bu tavır karşısında BM'nin bunları sineye çekmesi bu örgütlülüğün dünya barışı koruyuculuğundaki etkisinin ne düzeyde olduğunu gözler önüne sermiştir. Bu tutumuyla da dünya ezilen halklarının gözünde kendi varlığını sonlandırmıştır. Aynı durum şu günlerde ABD Irak'ta aldığı darbeler sonucu sürekli yedeğinde bir güç olarak görüp kullandığı BM'yi devreye sokmaya çalışırken askeri komutanın kendisinde kalması yönünde direktmesi ile görülebilmektedir. Irak direnişçilerinin Ağustos ayı içerisinde BM bürosuna yönelik gerçekleştirdikleri saldırıdan çıkarılacak netice; baskıya, zulme uğrayan

dünya halklarının emperyalist güdümlü oluşumlardan bir beklentilerinin olmadığıdır. Halklara yönelik saldırıların bu aygıtlarla sürece yayıldığı dünya kamuoyu çok iyi bilmektedir. BM, bir Iraklı için ambargodan kaynaklı iyi beslenememek ve gerekli tedaviyi görememe sonu-

NE TEK TEK ÜLKELER, NE BM, NE DE SINIF ÇELİŞKİLERİNİN BİLİNCİNDE OLMAYAN VEYA BUNA GÖRE HAREKET ETMEYEN DİĞER OLUŞUMLAR HALKLARA GERÇEK ANLAMDA BARIŞ ORTAMINI YARATMADA KATKI SUNAMAYACAKLARDIR. BUNUN EN GÜZEL ÖRNEĞİNE, ORTADOĞU'DA UZUN YILLARDIR İSRAİL SİYONİZMİNE KARŞI MÜCADELE YÜRÜTEN FİLİSTİN HALKI ŞAHİT OLMUŞTUR.

cu milyonlarca Iraklı çocuğun ölümüne sebebiyet veren katliam aygıtıdır. BM, bir Sırbistanlı için azaltılmış uranyum içeren silahları kullanarak insanları ve doğayı radyasyona tabi tutan kimyasal silah kullanıcılarına susarak onay vermektedir.

Yukarıda aktarılanlar BM'nin ezilen, sömürülen ülkelerin ve bu ülke vatandaşlarının gözünü boyamaktan öte bir işlevi olmadığını izah etmektedir. Çünkü, dünya barışını sağlamak devletlerin istemleriyle veya devletler tarafından oluşturulacak teşkilatlar eliyle yapılabi-

lecek bir şey değildir. Nasıl ki; Barış hemen şimdi demekle dünyaya barış gelmeyecekse, sınıflar arası uzlaşmaz çelişkilerden bağımsız olarak devletlerin barışı sağlamak istemeleri de gerçek anlamda dünyaya barışı getirmeyecektir. Barış, sadece silahların susmasıyla sağlanacak dar bir anlama indirgenmemelidir. Öyle olsaydı bugün emperyalist ülke insanların küreselleşme karşıtı hareketlere kalkışmaması gerekirdi. Bugün egemen güçler de biliyorlar ki dünya üzerinde ezen-ezilen çelişkisi kalkmadan gerçek anlamda barış var olmayacaktır. Dünya barışını sağlama uğruna canla başla çalışan ABD'nin siyahi vatandaşlarına, İngiltere'nin İrlandalılara, Fransa'nın Korsikalılara karşı tutumu ve Almanya'nın Sırbistan eski lideri Miloşević'i desteklemesiyle bu güçler kendilerini ispatlamışlardır.

Ne tek tek ülkeler, ne BM, ne de sınıf çelişkilerinin bilincinde olmayan veya buna göre hareket etmeyen diğer oluşumlar halklara gerçek anlamda barış ortamını yaratmada katkı sunamayacaklardır. Bunun en güzel örneğine, Ortadoğu'da uzun yıllardır İsrail siyonizmine karşı mücadele yürüten Filistin halkı şahit olmuştur. Yaser Arafat başkanlığındaki Filistin yönetimi altında yaşayanların işkencelere maruz kalmaları, birçok muhalifin tutuklanması ve bunun Filistin halkı adına barış ortamının yaratılması mücadelesini yürütenlerce yapılması barışın nasıl ele ayağa düştüğünü göstermektedir.

Yeryüzüne barış gelecekte, bu temennilerle, çıkar ilişkilerinin hakim olduğu örgütlerle, dünya halklarına kan, gozyaşı, açlık sunanlarca değil sınıfsız, sınırsız, özgür bir dünya yaratma mücadelesi yürütenlerin dünya halklarıyla buluşması ve bu amaçlarını gerçekleştirmeleriyle mümkün olacaktır.□

GÖRMİYİ BİLMEK

Deyimci Romantizmin Eleştirisine Giriş

Toplumsal bir varlık olarak "insan", kendi tarihselliği içinde bir kavramı işaret eder. İnsan, doğada yıkıcı ve yaratıcı olan tek varlıktır. Burada da sosyal bir varlık oluşunun etkisi belirleyicidir. İnsan, doğayı değiştirir, düzenekler kurar, binalar, silahlar yapar, birbiriyle ve doğayla (ve hayvanlarla) mücadele eder, sistem kurar, kurallar koyar, iktidar olur, sömürür, sömürülür ve daha sayısız iş yapar. Onu, yaratıcı kılan yön burada yatar.

Milyonlarca yıllık serüveninde, insan, ağaçtan inip bugüne gelene kadar bir hayli sorunu aşma başarısı göstermiştir. Serüveninin bu döneminde de çeşitli dönüşümlerin tetikleyicisi, yaratıcısıdır insan. Yaratıcı insan, yıkan insandır da aynı zamanda. Nasıl mı? Şöyle örneğin, Roza Lüksemburg'un "yıkıcılık" olarak tanımladığı kapitalizm, binlerce yıllık bir statükoyu devirdi.

Modern dünyanın düşünsel temelleri doğrultusunda feodaliteyi tarihin çöplüğüne gönderdi. Burada bütün bunları yapan; yıkıcı insandı. Kapitalizmle sosyalizmin benzeştiği noktalardan biri, her ikisinin de "yıkıcı" olmasıdır.

Yıkıcılık, başlangıçta olumsuz bir anlam içeriyor gibi görünse de aslında yalnız başına olumsuzluk içermez. Sözelimi bir diktatörlüğün yıkılması, tüm gerici ve insani olmayan sistem ve yapıların yıkılmasında olduğu gibi olumlu bir durumu işaret eder. Bu nedenle, yıkıcılığı hepten olumsuz bir yargı olarak ortaya koymamak gerekir. Aynı zamanda, kendi içimizdeki kötü yönlerin yıkılıp alt edilmesi de kuşkusuz olumlu bir durumdur.

Düzenler kurup düzenler yıkan insan, günümüz dünyası için çok çeşitli ve içinden çıkılmaz ilişkiler ağını içinde barındıran yapılar kurmuştur. Sosyal ve siyasal yaşam

çeşitlilik arz eder ve bu noktada insan, tüm olup bitenleri anlama ve açıklama zorluğu yaşar. Toplumsal ilişkileri çözümlenmeye çalışırken de "anlama ve açıklama" çabası yöntem sorununu gündeme getirir. Sosyal olguları açıklamak için kullandığımız "yöntem" sözcüğü, özette bir bakış açısı anlamında kabul edilmelidir. Bakış açısı, herhangi bir durum karşısında aldığımız sistemli-düşünsel tavrıdır. Burada da yöntem sorunu temel belirleyendir. Çünkü bir olguya bakış, o olgunun açıklanması için gerekli ilk koşuldur. Bakışımız eksik, hatalı ya da yanlışsa yapacağımız yorum da aynı ölçüde hatalı ve eksik olacaktır. Örneğin algılama ve açıklama mekanizması her türlü sosyal ilişki ve sosyal olgular için kullanılabilir. Örneğin, hayatında ilk kez bir bıçakla karşılaşan kişi, bıçağın ne olduğunu bilmeseyse de zamanla onu kullanarak işlevli hale

getirebilir. O güne kadar yaşadığı sosyal ilişkiler içinde bıçak gibi bir nesneye ihtiyaç duymamış ve böyle bir aracın varlığından haberdar olmamış bile olsa, kısa sürede onu alarak çeşitli işler için kullanacaktır. Buradaki kilit ifade algılama ve yorumlama ilişkisidir. Sosyal olgular ve toplumsal yaşamın açıklanmasında da algılama ve açıklama (yorumlama) son derece önemli bir mekanizmayı oluşturur.

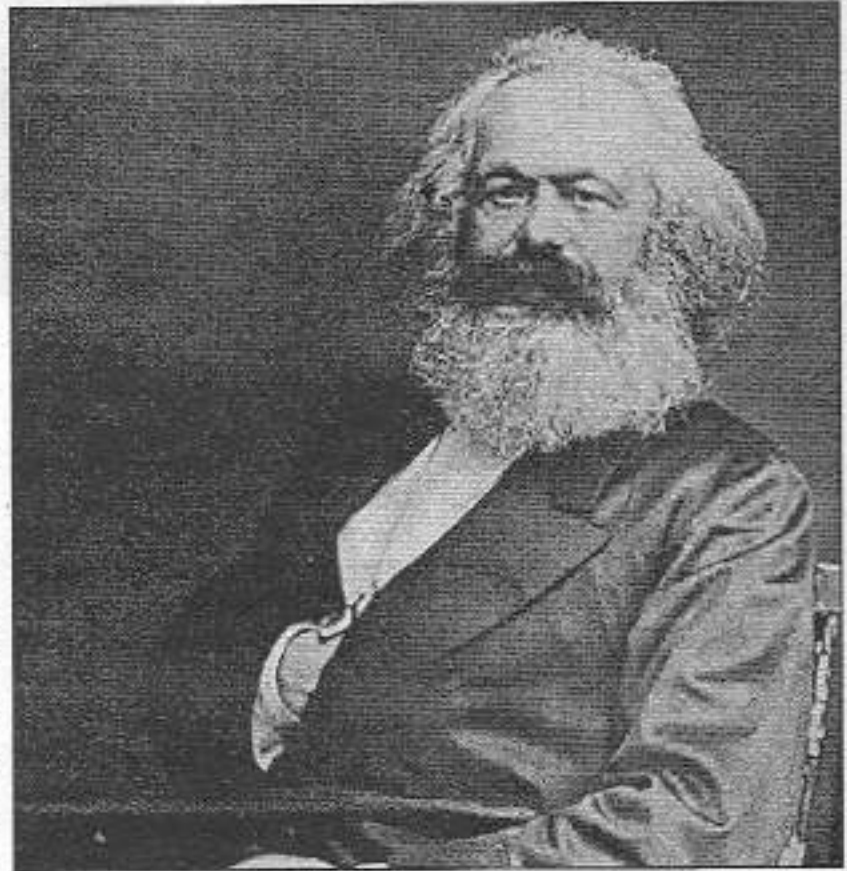
Bıçağı çok çeşitli biçimde kullanabilecek insan, onu bir silah olarak da algılayabileceği gibi, sert cisimleri kesmek için kullanılan ve yaşamı kolaylaştıran bir nesne olarak da görebilir. Kendi sosyal gerçekliği içinde bıçağa yüklediği anlam ve ona kazandırdığı işlev belirleyici olmaktadır.

Yöntem sorunu özellikle modern felsefenin kurucusu olarak kabul edilen Rene Descartes'tan (1596-1650) bu yana hararetle tartışılmıştır. İnsanlık tarihinin en hızlı geçen yüzyıllarından olan 19. yüzyılda da toplumları ve toplumsal olayları açıklamak için oluşturulan sosyoloji, insanın iç dünyasını anlamaya çalışan psikoloji gibi çalışma alanları da ortaya çıkarak çeşitli yöntem ve projeksiyonlar üretmişlerdir. Bugün itibariyle, sosyal bir gerçekliği algılamak için temelde 3 yöntemden bahsedebiliriz. Bunlardan birincisi; bireyden hareketle toplumu açıklama çabasıdır. Bu yaklaşıma göre, toplumun ve toplumsal olayların temelinde birey vardır. Toplum da tek tek bireylerden oluşan bir toplumdur. Bu nedenle bireyi anlamak, toplumu anlamının anahtarıdır. İkinci bakış açısı ise, toplumun bir yapı oluşturduğu ve tek tek bireylerin davranışlarını belirlediği yönündedir. Burada toplum tümel bir kavram olarak kullanılır ve bu tümel yapının analizi, bize sosyal gerçekliği verecek-

dir. Bir diğer yaklaşıma göre de birey toplumu yaratır ve toplumdaki yine bireye gidilir. Bu ikili birbirlerini sürekli olarak üretir.

Kuşkusuz bu yaklaşımlar rasyonalizm, empirizm, pozitivizm, determinizm, realizm gibi akımların ürünüdür. Ancak bu üç bakış da kendi içinde çeşitli eksiklikler barındırır. Birinde referans noktası birey olduğu için, sarmal bir ilişki gözden kaçırılır, toplum birey dav-

Bu yöntem, temellerini eleştirel gerçekçilikten alan ve her türlü değişkeni hesaba katma amacını güden bakıştır. Buna göre, toplum ve sosyal yapı kendi tarihselliği içinde sürekli bir dönüşüm halindedir. Ancak, zaman ve mekan bağlamında bir sosyal gerçeklikten bahsedebiliriz. Sosyal yapı bireylerden önce vardır ve birey bu yapının içine doğar. Toplum da Marks'ın söylemiyle bireylerden değil, bireyler arası

ranışlarının toplamı olarak kabul edilir. İkinci bakış ise, toplumun belirleyiciliğini mutlaklaştırır ve her durumda aynı analizi kullanmak durumuna kalır. Birey-toplum, toplum-birey etkileşimini gündeme getiren yaklaşım ise, toplumsal değişkenleri pek hesaba katmaz ve kaba bir determinizm anlayışını doğurur.

Bu yaklaşımlardan ayrı olarak son bir bakış ve yöntem de vardır.

İlişkilerin bütününden oluşur. Bu ilişkiler de tek bir değişkene bağlı olarak açıklanamaz. Herhangi bir sosyal gerçekliği açıklamaya çalışırken tek bir veriden hareket edilemez. Onu oluşturan ve etkileyen tüm nedenlerin su yüzüne çıkarılması gereklidir. Burada da birbirinden etkileşimi esas alan bütünlüklü bir dünya görüşüne ihtiyaç vardır. Bu dünya görüşünü bize kazandıracak olan da "eleştirel bakış"tır. Dik-

kat edilirse, düşünce tarihinde taşların üzerine bir taş koyan herkes eleştirel olduğu için yeni bir şeyler söyleyebilmiştir. Mevcut kabulleri reddeden ve onları sınıyarak bir yöntem bulma çabasında olanlar, insanlığa önemli katkılar sunmuştur. Bugün de eğer herhangi bir olguyu anlama ve açıklama çabası güdülecekse, bütünlüklü ve eleştirel bir yöntem ihtiyacı vardır.

Yöntem sorunu kişisel birtakım sorunların yanında, sosyal bir olgu ya da durumun analizinde de karşımızda durur. Söylediklerimizi daha açık biçimde ortaya koymaya çalışırsak şu örneği vermek yararlı olacaktır: 18. yüzyıl burjuva aydınlanmasından bir hayli geç etkilenen ve henüz kendi aydınlanmasını yaşamamış olmanın sancılarını çeken Türkiye'de, günü anlama ve açıklama noktasında getirilen yorumlar, çoğunlukla parçalı birer bakışın göstergeleri olarak karşımıza çıkıyor. Sayısız bileşenden ve veriden oluşan sosyal yapı, çoğunlukla, bu verilerin bileşkesi olarak değil de kafalarda oluşturulan "şablonların" çizdiği çerçeve doğrultusunda algılanmaya çalışılıyor. Bu da getirilen yorumların sağlıklı ve yanlış olmasına neden oluyor. Herhangi bir sosyal olguyu değerlendirirken onu, tarihsel koşullardan ve tüm bileşenlerinden bağımsız ele aldığımızda, getireceğiniz yargının hiçbir kıymeti harbiyesi olmaz.

Sözelimi, Osmanlı Devleti'nin yerine kurulan 29 devletten biri olan Türkiye'de ülkeyi kuran temel "aktörlerden" Mustafa Kemal, çoğu zaman tarihsel bakış açısından yoksun olarak eleştirilir. Tepeden inme olduğu, demokrat olmadığı, bir dikta oluşturduğu ve sosyalistleri öldürdüğü için çokça eleştirilir Mustafa Kemal. Oysa, kendi tarihselliği içinde ele alındığında bunların "zorunluluk içindeki rastlantı-

salıklar" olduğu pekâla söylenebilir. 1920'lerin dünyasında bırakınız Türkiye'yi, dünya üzerinde baskıcı ve otoriter olmayan herhangi bir devlet var mıdır? Osmanlı gibi çağın yüzlerce yıl gerisinde kalmış ve rasyonel ve realist düşüncelerin neredeyse hiç rastlanmadığı bir toplumun üzerine inşa edilen yeni bir toplumsal düzenin bir öncekinden kopuşu kolay mı olacaktır. Kaldı ki yeni siyasal iktidar bu anlamdaki toplumsal bir kopuşa ihtiyaç duymamıştır zaten. Aydınlanmanın a'sını bile görmemiş bir coğrafyada ve aynı zamanda 2 bin yıllık askeri devlet geleneğinin sahiplenicisi olan bir düzende demokrasi beklemek hiç de gerçekçi olmayan bir taleptir. O halde, Mustafa Kemal'i baskıcı olduğu için eleştirmek de tarihsellik arz etmeyen bir yargıdan öte bir şey değildir. Mustafa Kemal eleştirilirken, tüm koşullar göz önünde bulundurularak yapılacak belirlemeler asıl sağlıklı yorumların getirilmesine zemin hazırlayacaktır. Eleştiri, zaman-mekan bağından kopuk olarak yapıldığında sonuç yanıltıcı olacaktır. Bu nedenle, herhangi bir durum, olay, olgunun analizinde bütünlüklü bir bakış, zorunlu koşulların ilkidir. Söz konusu dönem, zaman-mekan ilişkisi, iktidar ilişkileri, dünyadaki genel konjonktür ve daha sayılabileceğimiz birçok veri olmaksızın yapılacak yorum "üfürme"nin ötesine geçemez.

Bütünlüklü ve diyalektik eleştirel bakış açısından yoksunluk, Türkiye'de özellikle sosyalist ve komünistlere büyük zaman kaybettirmiştir. Yukarıda sıraladığımız bir dizi ilişkilerin üzerine kurulmuş bir toplum, bu ilişkilerin izlerini bünyesinde zorunlu olarak taşıyacaktır. Birey-toplum, toplum-birey etkileşimi de bunu gerektirir zaten. Ancak, önemli olan toplumsal yargı-

Yaratılmak istenen insan, kendine yabancılaştırılmış bir insandır. Bu birey tipinin emeğe saygısı olmayacaktır. Bu nedenle binlerce yıllık mücadele sonucunda elde edilmiş kazanımlar ya da insanın yarattığı sayısız araç-gereç, sanat, teknik de tarihsellikten kopuk algılanacak ve kişiye sunulmuş bir armağan kabul edilecektir.

lardan sıyrılarak kendi özgün görüşümüzü oluşturabilmektir. Bu da bütünlüklü bir yöntemi şart koşar. Bu yöntem, tarihsel koşulları ve bir ilişkinin tüm bağınılarını göz önünde bulundurabilmek olarak da algılanabilir. O halde, herhangi bir olguya yaklaşımda bütünlüklü bir kavrayışın olabilmesi için de bir altyapıya gereksinim vardır. Bu altyapı ya da birikim, algılama-açıklama (yorumlama) ilişkisinde aslo lan referans noktasıdır. Sürekli sözü edilen tarihsel ve diyalektik materyalizm denilen şey de bütünlüklü bir görüşü işaret eder. Diyalektik bakış eleştireldir, zaman ve mekân bağlamında konuşur, tarihsel koşullardan soyutlanmış bir diyalektikten bahsedemeyiz. Gerekli ilişkiler kurulmadan yapılan hiçbir yorum, diyalektik bakışa mal edilemez. Diyalektik görüş, realist olmalıdır. Bu nedenle, tarihi ve insan

topluluklarını anlamak, sosyal gerçekliği açıklamaya çalışmak, kesinlikle o sosyal gerçekliğin kendisinden hareketle mümkündür. Sosyal yapı analizinde varılan gözlem ve deneyden bağımsız yargılar, "doğru" yargılar olmayacaktır. Sözgelimi, Müslümanların kullandığı düşünce yöntemi parçalı görüşe tipik örnektir. Onlar, tarihsellikten yoksun, genellikle "an" a ilişkin yargılar verirler. Gerekli verileri toplamadıktan sadece eleştirirler. Eleştirilen, Stalin de olsa, dinsizler de olsa, ordu ve MGK da olsa, bu yöntem geçerlidir onlar için. Örneğin özgürlüğün ne anlama geldiğini merak etmeksizin, bir özgürlük anlayışı kurarlar. Tarihselcilikten, eleştirel oluştan ve diyalektik bakış açısından tamamıyla yoksun olan bu tür anlayışlarda, vargılar genellikle yanlış olacaktır.

Kapitalizmin yarattığı ve yaratmayı hedeflediği birey de benzer şekilde düşünür. Bağları kopuk, "an"lık ilişkilerle yorumlar getirir, bu birey. Tüm bağlarından koparılmış bir "an" vardır onun için. Her şey öncesiz ve sonrasız gibidir. İnsanın milyonlarca yıllık birikiminin, onun için bir önemi yoktur. Bu nedenle herhangi bir duruma ilişkin de kolayca yorum getirebilir. Bu yorum ne olursa olsun, gerekli bağlardan kopuk olarak yapılabileceği için doğruyu hiçbir şekilde yansıtamayacaktır. İşte bu insan tipi kapitalizmin hedeflediği, bilinci dumura uğratılmış, tüketen, üretmeyen, eleştirmeyen, karalayan ve "her şeyi bilen!" bir insan tipidir.

Yaratılmak istenen insan, kendine yabancılaştırılmış bir insandır. Bu birey tipinin emeğe saygısı olmayacaktır. Bu nedenle binlerce yıllık mücadele sonucunda elde edilmiş kazanımlar ya da insanın yarattığı sayısız araç-gereç, sanat, teknik de tarihsellikten kopuk algılanacak ve kişiye sunulmuş bir armağan

kabul edilecektir. Birey, yazı yazdığı kalemin ve yazının hangi süreçlerden geçerek bugünlere geldiğini düşünme gereği bile duymayacaktır. Bu da sistemin başarısıdır hiç şüphesiz.

Amaçlanan birey tipi, ufak tefek aksaklıklarla yaratılmıştır. Bu ufak tefek aksaklıklar da sistem için sistemin kendisine karşı mücadele eden insanlar olarak algılanan-

bilir. Şimdi sıra onların da bilinçlerini ele geçirmektir. Kapitalizm bu istediğini sayısız yollara ve oyunlara başvurarak yapar. Sistem karşıtı birey ise, sistemin, kendi belleğini kontrol ettiğinin farkına bile varamaz. Düşünce kalıpları oluşur ilk başta, sonra tarihsel ve bütünlüklü eleştirel bakış yerine, parçalı dünya görüşünü kendine rehber eder. Böyle olunca sosyal gerçekliğe ilişkin bakışı da bu parçalı dünya görüşü çerçevesinde şekillenir. Her ne kadar yapıya karşı mücadele ettiğini düşünse de aslında yapının istediği şeyleri yapıyor ve kontrol altında tutuluyordur. Ancak, kendisi bunun farkında değildir. Zamanla gözlerini kapatır, kulaklarını tıkır ve sosyal gerçeklikten hareket etmek yerine, kendi kafasında yarattığı "sanal" gerçeklikten hareket eder. Tüm yorumlarını ve "çözümlemelerini" de bu sanal dünyasında, gözleri kapalı, kulakları tıkah vaziyette yapar. Bu insan tipi, kendisine yabancılaştırılmıştır. Böyle insanların varlığı da sistemin başarısına işaret eder. Sosyal olguların toplamından değil de tek bir ya da birkaç olgudan hareketle, yapıyı açıklamaya kalkın bu insan tipi, sosyalistler açısından da aşılması ve mahkum edilmesi gereken bir insandır, parçalı, realist ve eleştirel olmayan dünya görüşü de yıkılması zorunlu olan düşünce yöntemi- dir.

Çalışmamızın ikinci bölümünde sistem karşıtı mücadele etmeye çalışan ve alternatif dünya tasarımları bulunan insanların sosyal gerçekliğe bakışlarındaki "sakatlıklar" yazımızın içeriğini oluşturacaktır. □

Öykü

ANAFÖR

Okuldan çıktıklarında hava iyiden iyiyeye katarmıştı. Kış aylarının vazgeçilmezi olan bu doğal değişim, ikilinin, son haftalarda faşistlerle yaşanan çatışmalar ve gerilimler ile bozulan sınırlarına, iyiden iyiyeye tuz biber olmuştu şimdi. Çünkü zorunlu olarak gitmeleri gereken randevuya ulaşabilmeleri için, "yaya" olarak geçmek zorunda oldukları muhit, büden beri faşistlerin en popüler "pusu" noktalarından biriydi. Erkenden çöken karanlık bu sıkıntılı işi daha siresli kılıyordu.

Normalde bu tür durumlarda ya kendi arkadaşları ile birlikte ya da diğer siyasetlerden tanıdıkları topluca çıkarlardı. Ama Gürol'un ders saatleri bu konuda tam bir sıkıntıydı artık. Öğleden sonra başlayan dersler, ancak altı-yedi arası bitiyordu. Her ne kadar kendi arkadaşları beklemekte ısrar etmişlerse de, Gürol gibi içinde bulunduğu siyasetin bir diğer "kademli"si olan Halil'i, bir türlü ikna edememişlerdi. Gürol da duruma müdahale etmediğinden, okulda altıncı yılını "doldurmakta" olan Halil, tüm sevecenliği ile, "yeni"lerin itirazlarına karşılık, lafı evire çevire sonunda onları beklememeleri konusunda ikna edebilmişti. Gürol, kendisinin de birebir yaşadığı geçmiş deneyimlerden hareketle Halil'in bu tür korumacı tavırlarına fazlaca ses çıkarmıyordu şimdi. Ama öte yandan bu korumacı tavırın saflarda zamanla pasifist, uzlaşmacı eğilimlerin rüseyimi olabileceği konusundaki eleştirilerini de dillendiriyordu.

Gürol'un dersinin en geç altı buçuk gibi biteceğini tahmin eden Halil, bir süre kantinde oyalanmış, tanıdık simaların da gidişleri ile biraz da can sıkıntısından bah-

çeye çıkmıştı. Ama faşistlerin de okulda olabilecekle ihtimalini ve ilerleyen zamanı da hesaba katarak kendini koridorlara attı. Bu şekilde akşam karanlığında okula da yalnız başına dolıştığını görülmese, komalık olunabilecek bir dayak için açık bir davetiyeydi şu sıralar. Söğüt'ün yediyi geçmekte olduğunu gören Halil hem Gürol'un sınırlanmış hem de şüphelendiği birkaç tipten uzaklaşmak için sınıflardan birine girmişti. Gürol'un ki de iğrenç, ne vardı sanki, baktın ders bitecek gibi değil, uydur bi bahane çık kardeşim...

Sekize doğru sınıf dağıldı, Gürol yanındakilerle vadedildiği koridorun karanlık köşesinde, sınır küpü halini almış Halil'e doğru seğirtti. Nerede kalmışın, bilmiyordumdu şu sıralar dikkatli olmaları gerektiğini, bi bahaneyle dersin yanısında çıkabilirdi. Tam iki buçuk saat kalmıştı...

Birlikte okuldan çıkıp malum muhite gelene kadar Halil, sazı eline aldı, beklemenin verdiği sıkıntıyla gelen sınırlarını söze çevirip Gürol'a boca etti. Gürol, malum memur havalarda, tevekkül içinde, zilgitt sine çekti. Haklı olduğunu düşündüğü gerekçelerini savunma ihtiyacı duymadı. Böylesi bir durum, uzun saatleri ancak bir tartışma demekti. Birbirlerini yıllardır tanıyan arkadaşları, dostluğun ve aynı siyasi serüveni paylaşmanın en güzel ifadesi olan yoldaşlığın, bu vb. durumları normalle çevireceğine olan güveninden de hareketle bir cümleyle Halil'i hakk bulduğundan ama devamsızlığı yüzünden dersten çıkmasının olanaksızlığından dolayı, Halil'in de yavaş yavaş normale dönmesini sağladığı rahatlıkla konuyu daha önemli meselelere

Bu akşam nerede kalınacaktı? Cepte ne kadar para vardı? Akşama gitmekleri yerde yemek yoksa bu durumda ne yapılacaktı ve kendisinde her zamanki gibi beş kuruş yoktu. Hadi bakalım.

"Bilmiyorum, elemanlarla buluşalım bakanız." dedi Halil asık suratıyla. Bu esnada Gürol'un yanındaki lokantayı göz ucuyla kestiğini fark etti.

"Şu kız akşamlarını da bir türlü seveмедim. Sanki üzerimize çöküyor gibi, ne kadar basık değil mi? Boğuyor insanı. Bi de şu kalabalık için cabası tabi. Ne dersin?"

"Sen kitaplara çok gömüldün derim. Kaldır kafanı biraz. Ne var sanki! Sıradan bir akşam vakti. Evlerine gitmeye çılgın yağmurlarla dolu ortalık. Bildik şehir keşmekeşi işte. Hızlanalım biraz zaten yeterince geç kaldık."

Sohbetleri sanki önceden planlanmış gibi malum muhite yaklaştıkça kendiliğinden sönüverdi. Kaslar gerildi, adımlar hızlandı. Artık her an, her yerden gelebilecek tehlikeye karşı, duyarlılık en üst boyuttaydı. Burada az olay yaşanmamıştı ve eğer dikkatli davranılmazsa en kötü olasılıklar gerçekleşebilirdi.

Sokağın sonuna doğru yaklaştıklarında, tam da bu seferlik de atlattıklarını düşündükleri bir anda karşı köşeden okulun namı faşistlerinden İsa ve iki koruması dönüverdi. Bu ani karşılaşma her iki tarafta da beklenmedik bir gelişme olduğundan goçici bir duraklama yaşandı. Sokağın iki yanından ağır ama temkinli adımlarla, ilerlemeye başladılar. Gürol ve Halil hiç de kapışmaya niyetli değillerdi. Ne de olsa "deplasmandaydılar". Burada "vur kaç" da işe yaramazdı; çünkü daha ilk bağırs çağırışlar yaşandığında karşı taraf en azından yirmi kişi toplayabilirdi ve bir de "malzeme" üstünlüğü yine onlardaydı tabi.

İsa, ilk bakışta gelenlerin giyim tarzından, kendi okulundan solcular olduğunu tahmin etmiş ve adamlarına "hazır olun" işaretini vermişti bile. Ama yine de tereddütteydi gelenlerin kim olduğu konusunda. Onları 'k tanıyan, İsa'nın iri kıyım koruması Cemil oldu.

"Reis, bunlar Halil'le fizik dörtlerden Gürol."

o zaman durum değişirdi işte. Diğer reislerden 'dan' öğrendiği kadarıyla bunlar kolay lokma 'erlerine benzemezlerdi. Toplantıda özel 'va çevrelerinden birini dışarıda "indiren"le, fakülte reisinin "onları indiren" reisi yok. dışarıda onlara buluşma merak hem de özel bir işi 'se şimdi saldırabilirdi, konya fakülte reisi ile karşı ' yurt reisliği gündem-

"Şimdi işimiz var. Yurda yetişmemiz gerek. Bu iki siyle sonra özel olarak ilgileniriz."

Her iki taraf da, birbirlerine ellerinden gelen en acımasız ve kindar bakışları fırlatarak geçip gittiler. Arada bir de dönüp arkayı kontrol etmeyi ihmal etmeyerek...

* * *

Yerden yaklaşık üç kat aşağıdaki çay ocağına geldiklerinde içende birkaç kişi kalmıştı. Yusuf ve Metin köşede satranç oynuyorlardı. Beklenen misafirlerin geldiğini gören Metin:

"Ooo, bakınız kimler teşrif ettiler" dedi. Sitemkar bir havada.

"Keyfimizden gecikmedik. Gürol geç çıktı dersten. Siz ne yaptınız."

"Bişey yapmadık, ne yapalım. Ortalığı yine velvete ye verdiler ama gelen giden olmadı. Akşam da çıkıp buraya geldik. Otuyoruz işte."

Metin'in vezir ve filleriyle yüklendiği noktayı atla güvernceye aldığı düşünün Yusuf.

"Bu suni gündemlerle boğuşmaktan ne zaman kurtulcaz. Derse girsen bi türlü, girmesen bi türlü. Son iki haftadır yaşananların, dişe vurmuş politikasız kafaların işi olduğunu söylesen... zaten arkamızdan edilmedik laf bırakmıyorlar bi de bununla uğraş için yoksa. Bi şey değil çevremizdekilerin kafası bulantıyor ister istemez. Peki olan olmuş, bırakalım diğer gündemleri şu somut tehdide yönelim desen, bu kez de kan davasına mı çeviricez bu işi diyecekler."

"Bana kalırsa kimin ne dediğinin bir önemi yok. Sistem işini iyi biliyor. Tüm eksikliğine, güçsüzlüğüne rağmen ne zaman devrimciler bir araya gelip adam akıllı bir şeyler yapmaya kalksa bir de bakıyorsun ya faşistlerle ya da reformistlerle kavga çıkmış. Tabi her şey alt üst oluyor. Harcanan emeğin boşa gitmesini bir yana bırak hem yeni ilişkiler zarar görüyor hem de sen bütün gövdenle açığa çıkıyorsun." dedi Halil.

"Neyse." diye araya girdi Gürol.

"Konuşuruz daha. Ne yapıyoruz şimdi?"

Tam da can alıcı meseleyi hatırlatmıştı Gürol. İki haftadır yaşananlardan dolayı çok nadir olarak evlerine gitmişlerdi. Gözaltı ihtimali halen gündemdeydi. Halil önceki hafta zaten okuldan alınmıştı. Gürol'da o aralar başka bir akrabasında kalmış ve evden alınmaktan kurtulmuştu ama bu alınmayacağı anlamına gelmiyordu. Yusuf ve Metin ayrı evlerde oturmakla birlikte, kaldıkları yerler öğrenci evleriydi ve oldukça uzaktı. Bu durum tehlike ve masraf demekti. İşin tehlikesi, ev arkadaşlarının da çeşitli dergilerin okurları olmalarından kaynaklanıyordu. Bu mesele üzerine konuşulmuş, geçmişte ucu cezaevine kadar uzanan olumsuz tecrübeler

aktarılmış ama maddi imkanların katlığında yeni evlere çıkma çabaları sonuçsuz kalmıştı. Masraf kısmı ise aslında kafalardaki ki en net sorundu. Şimdi ve ertesi sabah dört kişinin gidiş-geliş yol masrafları, sigara ve akşam yemeği giderleri hesaplandığında eldeki paranın neredeyse üç misline ulaşıyordu. Uzun uzun kafa yordular kime gidebiliriz diye. Bu tür durumlarda, gereksiz yere kimseyi tehlikeye atmamak için, çevre ilişkilerinden uzak duruyorlardı.

Kime gidileceğine dair yapılan tartışmanın en can alıcı yerinde elinde tepsiyle çay ocağının sahibi geldi. Çay isterler miydi? Hayır istemezlerdi, zaten kalkıyorlardı. Dört çay parasını ödeyip çıktılar. Dışarıda yağmur hafiften çiselemeye başlamıştı.

Uzun ve bol muhalefetli tartışmanın ardından, Yusuf'un üniversitedeki ilk yıllarından yakın arkadaşı olan Tanju'nun evinde karar kılındı. Bu kararın alınmasının esas sebebi gidilecek evin taşıt kullanılmadan da ulaşılabilmesindeydi. Tali planda ise çiseleyen yağmurun kendini iyiden iyiye hissettirmesinin dayattığı "üşütme" tehlikesi vardı.

Normal zamanlarda da ceplerinde eve dönüş paraları olmadığında başvurdukları bir yöntemdi, civardaki tanıdıklarda geceleme. Halil ve Metin pek isteksizdi ama elde olan en iyi seçenek bu görünüyordu. Gürol ve Yusuf bu konuda ısrarcıydılar. Dışarıdan telefon edilip evin uygun olup olmadığı sorulacaktı. İşte yine ek bir masraf çıkmıştı. Üstelik cep telefonu aranacaktı. Bu tür durumlardaki gaddarlığı ile ünlenen Metin için bu, iyi bir fırsattı. Önerdiği ev denense, evet kalabalık olacaktı ama böyle ek bir masraf olmayacaktı işte, şimdi kim bilir ne kadar gidecekti telefona... Tanju arandı, ev arkadaşının evde olmadığı ama gelme ihtimalinin olduğu, kendisinin de gelip gelmeyeceğinin belli olmadığı ve rahatlarına bakabileceklerini öğrendiler. Eve, anahtar olmadığından her zamanki yoldan girilecekti yine.

Ödenen ücretin ardından elde sadece üç paketlik sigara ve artansıyla alınabilecek birkaç ekmeğe parası kalmıştı. Üzerinde "hassasiyetle" hemfikir olunan konu sigara için ayrılan paranın zarar görmemesiydi. Gerisini de hallederlerdi artık. Şimdi önlerinde uzunca bir yol vardı.

Tanju okula geldiği ilk yılda belli bir siyasi çevrenin içindeydi. Ama Yusuf'un bulunduğu fakültede tek başınaydı. Yusuf'la olan yakın arkadaşlıklarının temelinde birbirlerine yakın ideolojik konumlanmadan ziyade aynı "memleketten" olma faktörü daha ağır basmıştı. Çevresinde iyi bir izlenim bırakmıştı Tanju. Eylemlerdeki atılganlığı da bu olumlu izlenimleri pekiştirmişti. Hatta bir ara birkaç ay ortalıktan "kaybolmuş", geri döndüğünde yüzündeki anlamlı gülüşlerle yaptığı

"memleketteydim, annem rahatsızlanmış" yönü açıklamaları, çevresindeki kulislere ve prestijini iyiden iyiye artırmıştı. Ama bir sonraki sene sürpriz bir şekilde elini ayağını "bu tür işlerden" çekmişti. Araştırma ve okuma ya ağırlık vereceğini, sorgulanması gereken çok şey olduğunu söylemişti etrafındakilere. Tabii bu durum O'nu bazı çevrelerde kazanılması gereken prestij sahibi bir kafası karışık bir kişi konumuna getirmiş ve bayağı bir rağbet görmüştü. Bu durumdan pek haz etmemiş olduğu da söylenemezdi.

Orta sınıf bir ailenin çocuğuydu ve ilk yılından itibaren birlikte kaldığı ev arkadaşının maddi durumu da Tanju'dan daha kötü değildi. Dolayısıyla sıradan bir öğrenci hayatının standartları üzerinde bir yaşamı olmuştu. "Bu türden işleri" bırakmanın çoğunluğunun aksine Tanju, gerçekten dediğini yapmış ve kendini okumaya vermişti. Maddi olanakları sayesinde neredeyse hemen her türlü dergiyi evinde bulmak olanaklıydı. Kitaplar için zaten ayrı bir oda düzenlemişti. Ama bunca yıllık okumaların ardından Tanju, net bir karara varmakta öte bir nevi "eleştirmen" olup çıkmıştı. Hemen her konuda uzun uzadıya konuşuyor, rakibiyle sonuç gelmez bıkırtıcı tartışmalara giriyordu. Ara sıra da gazete ve dergilere, Marksist literatürde ne kadar kavram varsa neredeyse hepsinin kullandığı, uzun ve dolaylı anlatımın tercih edildiği cümlelerle dolu yazılar gönderiyordu.

Halil ve Metin'in muhalefet şerhleri de biraz bu noktadan kaynaklıydı. Evet okuyor ve yazıyordu ama sonuç olarak pratikte neredeydi? Bu birikim nereye biriktiriyor? Metin ediyordu. Yaşam tarzı ve alışkanlıkları da işin başına başka boyutu vardı onlar için. Ki bununla kastettikleri gidilecek evin "temizlik" açısından pek kötü bir üne sahip olmasıydı. Hatta Metin, bu konu ne zaman açılacak evin halk sağlığı açısından ciddi boyutlarda bir tehlike olduğunu ileri sürüyordu ikide bir. Yusuf ve Gürol da aynen bu noktalara katılıyorlardı ama özünde fena bir arkadaş değildi Tanju. O'nun yaptığı sadece bir "tercih meselesiydi. Ideolojik açıdan yanlış bulunan yönleri mücadelede ısrar edilmeli, arkadaşlık temelinde varolan ilişkiler elden geldiğince ayakta tutulmalıydı. Belki bu durumda olanlar arasında en ileri olarak O'nu görüyorlardı.

* * *

Eve girdiklerinde kesif bir küf kokusu ile karşılaşıyorlardı. Demek ki birkaç gündür ev sahipleri de eve uğramıyorlardı. Aslında rahatsız edici olmakla birlikte pek yabancı olmadıkları bir kokuydu bu. Salona geçip oturdukları yataklarında ise tam bir şok yaşadılar. Çekyat açıktı ve elbiselerle birlikte tomarlar gazete, dergi, kitaplar üzerlerine ve yerlere saçılmıştı. Yerde, paspasa dön-

müş halının üzeri çöplük haline getirilmiş siyah poşetler, bardaklar, küllükler, bira kutuları ve daha bir yığın ivir zıvir doluydu. Gürol, eliyle çekyatlardan birinin üzerindeki yığını itekleyerek kendine bir kışık yer açıp çöktü şaşkınlıkla. Yusuf'da ne bulabilirim ümidiyle mutfaka geçti. Halil'le Metin yüzlerini ekşitmiş, buraya gelişlerinin baş sorumlusu olarak gördükleri Gürol'a bakıyorlardı. Gürol'da kendini savunma güdüsüyle;

"Hiç değilse biz bizyiz, bu saatten sonra gelmezler." diyebildi.

Yusuf'un kendine özgü "hayret" ünlemleriyle dolu çağrısı neyse ki Gürol'un imdadına yetişti ama mutfaktan gelen bu çağrının işaret ettiği gerçeklik Metin ve Halil'i çileden çıkarttı.

Daha mutfak kapısından içeri girmemişlerdi ki keskin bir çürümüş et kokusu çarptı suratlarına. Düşük voltajlı ampulün sarı ışığında yağdan ve isten iyice kararmış yapış yapış duvarlarla çevrili mutfakta, tezgahın üstü tepeleme bulaşık doluydu. Biraz daha dikkatle incelendiğinde tencerelerdeki, tabaklardaki ve bardaklardaki arakların kuf bağladığı rahatsızlıkla görülebilirdi. Ama en korkunç manzara ile dolabın kapağını açtıklarında karşılaştılar. Dolap bomboştu, fişi uzun süredir çekilmiş olmalıydı ki buzluk kısmında yumruk büyüklüğünde ne olduğu pek anlaşılamayan bir tomanın dışında hiçbir şey yoktu ve daha ilginç olanı, sebze konulan en alt bölmenin kırmızımsı suyla dolu olmasıydı. Çürümüş et kokusunun kaynağı bulunmuştu sonunda. Tek kelimeyle, dayanılmazdı. Peki ama bu durumun izahı, acaba ne olabirdi?

Hemen oracıkta çeşitli spekülasyonlar ve yorumlar dillendirildi, ama son noktayı Yusuf koydu. İki ay kadar önce eve geldiğinde buzlukta pakete sarılı kıyma vardı. Ev sahipleri üşengeçliklerinden kıymaya dokunmamışlardı ve zaten bozuk çahşan buzdolabı aşırı buzlanınca kıyma da buzluk arasında kalmıştı. Daha sonra kıymanın varlığı unutulmuş, fişi çekilen dolapta buzlukla birlikte erimişti. Buzluktaki yamru yumru simsiyah kağıt parçası, kırmızımsı su ve çürümüş et kokusu bu durumun açık kanıtlarıydı.

Salona geçtiler. Halil bu duruma fena halde bozulmuştu ve ciddi ciddi Metin'in önerdiği eve gitmeyi teklif etti. Metin, gecenin bu vaktinde sokağa çıkıp ikinci bir uzun yolu göze alamayacağını söyledi. Yusuf'ta bu görüşteydi. Gürol da durumun gerçekten rahatsız edici boyutlarda olduğunu ama devrimci yaşam tarzlarındaki sorumluluklarının bir gereği olarak bir gecelik de olsa kalacakları bu mekanda, ellerinden geldiğince ortamı yaşanılır kılmaları gerektiğini, bunun her şeyden önce kendilerine karşı duydukları saygının bir gereği olduğunu söyledi. Üstelik saat hayli ilerlemişti, uzun bir yol

yürümüşler, yorulmuşlardı ve daha önemlisi yolda polis devriyelerine rastlama ihtimali kuvvetliydi. Vakit kaybetmeden işe koyulmalıydılar. Zaten dört kişiydiler. Kısa sürede bitirirlerdi... Öneriye en net karşı koyuş Halil'den geldi. Onlar "enayi" değildi. Burada, buna benzer durumlarla daha öncede karşılaşmışlar ve aynı şeyi yapmışlardı. Karşı taraf bunu istismar ediyordu.

Gürol'la Halil arasındaki tartışma uzama sinyalleri veriyordu ki Yusuf araya girip Gürol'un önerisini destekledi. Metin'de isteksizce olsa da bu görüşe katıldı.

Yusuf ve Gürol önerinin sahipleri olarak mutfaka daldılar. Ne var ne yoksa banyoya taşıyıp önce çamaşır suyundan geçirdiler. Mutfağın ve dolabın kabasını aldıktan sonra, Yusuf mutfakta ince temizliğe girişti, Gürol ve o sırada safondaki işini bitiren Metin, banyoda bulaşıkları bir güzel yıkadılar. Halil'e de eldeki parayla ekme bulma görevi kalmıştı.

Mahalle aralarında köpeklerden kaçma kaçma semt merkezine inen Halil, doğal olarak açık bir yer bulamadı. Zaten bulsa bile ekme bulma ümidi hiç yoktu, hatı niyeti bisküvi almakta. En sonunda, taksi durağının yanına kurulu, daha öncesinden az çok tanış oldukları kokoreççiye gitti. Doğru kökenli, orta yaşlarındaki Veli Dayı ile kısa bir sohbetin ardından üç ekmele evin yoluna tuttu. Bu tür durumlarda ilişki kurma becerisinde üzerine yoktu Halil'in.

Evdaki işlerini bitiren üçlünün keyfi dolapta buldukları çayla iyice yerine geldi. Hemen çayı ocağa koydular ve Halil'i beklemeye başladılar. O'nun için endişelenip tam dışarı çıkacaklardı ki Halil elinde poşetle içeri zuhur etti.

Elde sadece çay, ekme ve sigara vardı. Bu da çok yabancı olmadıkları bir başka durumdu. Kullanacakları mekanları adamakıllı temizlemiş olmanın rahatlığı ile salona oturdular. Oldukça mütevazı yer sofrasında, iştahla çaya batırılan ekmeleleri yutarcasına yerken bu kez de dinlenecek müziğin tarzı hakkında tartıştılar. Metin ve Gürol sadık dinleyicileri oldukları klasik müzik kanalını tercih ederken, Yusuf Grup Munzur'da ısrar etti. Fakat bu kez, tartışmayı noktalayan Halil oldu; Zaten buraya gelmek istememişti ve üstelik gecenin bir vakti ekmele aramaya çıkmış, onca yol tepmişti. Ama en önemlisi, eli boş da dönmemişti. Sevgili kardeşleri bu sofrayı O'na borçluydular.

Diğerleri çaresiz boyun büküler ve kasetçalardan Kızılmak'ın ezgileri yükselmeye başladı.

* * *

İkinci kez demlenen çayın gelişi ile yarı tok midelelerini belki de yemeklerin en lezzetlisi ile, yoldaş sohbeti ile doyurmaya başladıklarını düşündü Gürol. Pek lez-

zetli şeydi canım şu yoldaş sohbeti. Hele ki çayda, demlik demeye bin şahidin yetmeyeceği şu katran karasında, kendi özel yöntemleriyle demlenip bardaklara dökmüyor muydu.... Tabii bir de bu tür anların vazgeçilmez muhabbet konularından olan "anılar"... Nedense, ne zaman bu anılar mevzusu açılrsa aralarında uzun yıllara dayanan bu kadim dostluk ilişkilerinin, yerlerini gayet gizli ve kırılgan ittifaklara bıraktığını düşündü. Konuşulup kâhkahalarla gülünen olayların baş kahramanı birden bire içlerinden herhangi birisi olabiliyordu. Bu durumda gayet ustalıkla sohbetin seyrini kontrol altında tutmak gerekirdi. Yoksa pekala gecenin "kurbanı" olunabilirdi.

Ancak şimdi kurban Halil'di. Hem gülüyor hem de cevap yetiştirmeye çalışıyordu. Üzerine konuşulan konu, Halil'in özellikle Gürol'la faaliyet yürüttükleri ilk yıllarda dönem dönem ağzına pelesenk ettiği bazı kavramlardı. Mesela, "spesifik"

"Halil, toplantı nasıl geçti?"

"Oldukça spesifik"

...

"Şu çocuğu tanıyor musun Halil!"

"Evet, gayet spesifik bir tip."

Ve tabii odayı çimlatan kâhkahalar.

Bu arada Halil anlatılanlara gülmekle birlikte birdenbire da çaktırmadan en çok kimin güldüğünü tespit etmeye çalışıyordu ki hesabını sorabilsin bu fütursuz gülüşlerin. Gözüne bu durumun baş sorumlusu Gürol'u kestirdi...

"Ben gözcüyüm, bu vatandaşta yazılama yapacak sözüm ona. Altı üsü yazacağı 'Kahrolsun faşist diktatörlük'. Ben etrafı kolaçan ediyordum ki, bir de baktım duvarda 'Kahrol faşist diktatör' yazıyor. N'oldu dedim. Arkadaş -sun yazmayı unutup direk 'faşist' yazmış. Böylece düzeltme imkanı olmadığından hiç olmazsa bari dilbilgisine uygun olsun diye -lük'üde çıkarmış."

Gülüştürmelerin ardından,

"İmza atmamışsınızdır inşallah" dedi Yusuf.

"Yok canım ne imzası, böyle bir skandalı sahiplenerek değildik herhalde"

Yusuf ve Metin ilk kez duydukları bu olayı bayağı tuttular. Halil'in hesapları tutmuş, Gürol'u kazdığı kuyuya düşürmenin tarifsiz zevkiyle sigarasını tünürüyordu. Gürol, her ne kadar lafı çevirmeye çalıştıysa da Metin ve Yusuf'un olay üzerine yaptıkları espirilere en az onlar kadar kâhkahalarla gülmekten kendini alamadı.

"Alçak diktatör, kahrol emi" ya da hak bu daha orijinal. "Allah belanı versin senin, gözü kör olasıca, pis diktatör"... "Halkın yakasından düş! Terbiyesiz!"...

Gülme hummasına tutulmuş gibiydiler, bir ara Halil

çay içme gafletinde bulundu, az kalsın oracıkta boğulmaktaydı. Halil aldığı yudumu yeni bir gülme dalgası ile fırlatmıştı, kendine gelmeye çalışırken yerde yarılanıyordu. Kâhkahalar beğenilen bir tiyatromun finali gibi bir yükseliyor bir azalıyordu...

* * *

Çiseleyen yağmur ilerleyen saatlerle yerini önce yağana sonra rutin bir seyirle yağın hafif yağmura bırakmıştı. Çamlara, bahçede bir köşeye yığılı eski eşyaların üzerini önen metal saca ve küçük su birikintilerinin düzensiz araklıkları düşen damlaların çıkardığı tınlı odayı havalandırmak için açılan pencereden içeri süzülüyordu. Halil ve Yusuf çoğu zaman olduğu gibi "erkekden" yatmışlardı. Ev sahiplerinin odalarını temizlemediklerinden kimse bu "tehlikeli alanlarda" yatmayı göze alamamıştı. Çekyatlar ikişer kişilik düzenlenmiş. Halil ve Yusuf günlük kıyafetleri ile "hijyenik" yatakları kurulmuşlardı. Birlikte yattıkları yerden bir süre daha sohbet etmiş ama uykunun girdaplarına fazla direnmemişlerdi.

Salon lambasının solgun ışığında, beyaz olma iddiasından çoktan vazgeçmiş duvarların gözetiminde, sırtını Halil ve Yusuf'un yattığı çekyata yaslayarak yatan Gürol; pencereden yayılan tınlıların etkisiyle, başının cezaevinde olduğu yıllarda, annesi ve kardeşiyle birlikte yattıkları günleri düşünüyordu. Sanki birden yıllar öncesine dönmüş, sokak lambasının odayı aydınlatan ışığında yağmurun sesini dinlediği "kalabalık yatağına girivermişti. Ne tuhaftır, bazen bir ses, bazen bir koku, bazen de bir tat, yıllar önce yaşanmış bir anı kurulan köprü gibiydi. Bu derin düşünceleri Metin teklifi hozdu.

"Pencereyi kapatalım mı? İyice soğudu içerisi."

"İyi olur."

Kalkıp pencereyi kapadı Metin. Mutfağa gidip yenden ısıtılan çayı getirdi. Kendi bardağını doldurdu. "İster misin" gibilerinden Gürol'a baktı. Bıyığı ile meşgul olan Gürol;

"Ayrıya bal sorulmaz!" vecizesi ile karşılık verdi anlamsız ve cahilce soruya.

Gürol'dan beklediği tepkiyi alan Metin, memnunlukla doldurdu bardağı.

"Nerden bulursun şu lalları..."

"İnsan çeşitliliğine dikkatli bir bakış, seni özlü sözlerin engin derinliğine ulaştıracaktır!"

Gürol'un bu yeni "namarasım" şimdi her lafın kışkırtıcı kullanacağını bilen Metin;

"Bırak şimdi oyunu, şu halimize bak, resmen setleri oynuyoruz."

Yeni yaktığı sigaranın dumanını içten bir nefesle

lonun puslu havasına bırakan Gürol, çokça esprisi yapılan maddi durumlarının, insanları artık cidden yaladığını düşündü.

"Ne yapalım, bizler diğerleri gibi değiliz. Hemen hepimiz dar geliri ailelerin çocuklarıyız. Bu, "yapının" taşıdığı sınıfsal karakter açısından olumlu bir durum aslında. Ama bazen dayanılmaz boyutlara da varıyor işte."

"Aynen öyle. Solcu geçinen çoğu insan aslında o kadar da kötü durumda değil. Sinemaya, tiyatroya rahatlıkla gidebiliyorlar, katlarda kombili evlerde oturuyorlar, yemek masraflarını kısmıyorlar, birçoğu Winston içiyor, haftada birkaç kez bara bile gidiyorlar."

"Abartma bu kadar." dedi Gürol. "Söylediklerin doğru elbet ama şunu unutuyorsun: artık üniversitelere bizler gibi emekçi ailelerin çocukları çok nadir girebiliyor. Daha liseden başlıyor eleme sistemi. Artık daha ziyade ona sınıf ailelerin çocukları üniversitelerde okuyor. Yani yılda birkaç milyarı gözden çıkartıp oğlunu ya da kızını dershanelere gönderebilen ailelerin çocukları. Bu durumda kendisini, en genel tanımıyla 'sol'da gören ya da ifade eden insanların da yaşam biçimleri ona göre şekilleniyor. Senin sözlerin aşırı tepkili bence."

"Tepkimi inkâr edemem. Etmiyorum. Kantinlerde dünyalar devriliyor, peki üstlendikleri kimliğin, altına girdikleri sorumluluğun sence ne derece farkında bu arkadaşlar? Hem berduşlar gibi dolaşip hem de çoğu apolitik insandan aslında daha rahat yaşıyorlar. Üstelik hiçbir şeyden geri kalmayarak."

"Çoğunluğu böyle olabilir ama hepsini bir kefeye koyamazsın."

"Elbette, ama bizim gibi olan kaç kişi var? Ya, bi de sence tuhaf değil mi sence hemen hepimizin bu durumda olması?"

"Bak bu son söylediğine gönülden katılıyorum. Evet, bu farklı bir yanımız ama dediğim gibi bu bizim artımız. Gizli silahımız. İyi kullanabilirsek politikamızın biricik güvencesi bence. Tuhaf demeyelim biz buna, ideolojinin, genel stratejik hattın ve politikaların doğruluğunun sınama tahtası diyelim istersen."

"Bana propaganda yapma şimdi. Ben de farkındayım öyle olduğunun. Ekmek ve çayla geçirilen gecelerden rahatsız değilim. Gazetenin, derginin, bildirilerin, faaliyetlerin ve diğer giderlerin parasının alınterinden, fakara bütçelerin büyük fedakarlıklarla yaptıkları bağışlardan karşılanmasının, sadece mutlulukla ifade edilen onur ve sadakat olduğunu biliyorum. Yapma şimdi, benim derdim bunlar değil. Niye insanlar bize doğrusunuz, haklısınız diyorlar da gidip bu çevrelere dahil oluyorlar?"

"Sakin ol babacım! Estağfurullah, malumatfuruş la kıldılarım zat-ı alinizi rencide ettiyse derhal bu meşum propaganda hadisesini unutabiliriz."

"Bırak şimdi dalgayı."

Gürol'un hemen arkasında yatan Yusuf, anlaşılmayan muntıllarla salona doğru kıvrıldı. Ağzını birkaç kez şapırdatıp, "Tamam tamam, yazanız akşama..." diye sakıkladı.

Konuşmaları baltünen ikili, Yusuf'un bu türden, uyurken konuşma huyuna alışkın olduklarından çaylarını ıri ıri çekerek, duymamış gibi devam ettiler.

Sözü Metin aldı tekrar.

"Dalgacı adamsın sen. Bu huyunu seviyorum. Yıkıcı bir dalgacılık değil seninkisi."

"İhtifatlarınız ile bu mazlum ruhu taltif ettiniz."

"Başlama gene."

"Peki canım kardeşim. Bak, tepkili olmamı anlıyorum. Çünkü benzer şeyleri ben de düşünüyorum. Elbette her söylediğimiz, her yaptığımız mutlak doğru değil. Ama elimizden gelenin en iyisini en zor koşullarda yapmaya çalışıyoruz. Her yönden bi kuşatma var çevremizde. En başta mücadele edilmesi gereken ideolojik bir çember var. Politik gençliği kemiren küçük burjuva maccracılığında, aynı dinamiği havuzlayan reformizme kadar. Polisin özel ilgisine muhatap oluşumuz da bir başka kuşatma. Bireysel durumlarımız, yani ailelerimizin ve çevremizin dar maddi olanakları ve doğal olarak bu durumdan etkilenen yaşam standartlarımız da esasen bi dert tabii. Sonuç olarak çoğumuz henüz yirmili yaşlarında, hepimizin ihtiyaçları var."

"Var, var tabii" diye kesti sözü Metin. "Nilüfer'le en son ne zaman bi tiyatroya gittin yada oturup karşılıklı bir şeyler içtiniz? En basitinden."

"Karıştırma şimdi Nilüfer'i"

"Bak gördün mü sen de tepkilisin."

"Yau canım kardeşim, niye tepkili olayım. Kesme sözümü. Ne diyordum?"

"İhtiyaçlar."

"Evet, ihtiyaçlarımız var tabii. Ama daha da önemlisi içinde yaşadığımız kültürel çevre. Her ne kadar hedef kitlemiz kantinlere sıkışmış "potansiyel sol" tiplerden oluşmasa da, biz yine de o çevre içindeyiz. Çoğu örgütsüz olan bu çevre, aralarındaki tek tük birkaç istisna dışında sol bir kültürle maskelenmiş yoz ilişkiler sarmalı içinde. Bunların dışında kalan büyük çoğunluk ise son yirmi yıldır yaşanan toplumsal çözülüşün son meyveleri."

"Eee, yani?"

"Bak bugün artık kimler geliyor üniversitelere? Seksenli yıllarda doğup, doksanlarda ergenliklerine gi-

renler yani bu yıllarda sosyalleşen insanlar. Artık bunların çoğunluğunu kolejliler ya da Anadolu Liseleri gibi orta sınıf ailelerin çocuklarının gitikleri okullardan gelenler oluşturuyor. Bu insanların ilgileri, istekleri, beklentileri, çelişkileri bizim gibi esasen kırsal ya da daha geleneksel kökenli insanlardan çok farklı doğal olarak. E tabii bu insanların, en genel anlamıyla söyleyeyim, solculuğu da yine bu çerçevede şekilleniyor. Ama burada önemli olan nasıl yaşadıkları değil, nasıl politika ürettikleridir. Her solcuyum diyen berduş olmak ya da çaya ekmeğe talim etmek zorunda değil. Aslında bunlar marifet de değil. Evet, dediğin gibi; kantinlerde dünyalar devriliyor konuştuklarında ama pratiklerine baktığında, kitlelerle varolan kopukluğu politikalarındaki biçimsel değişikliklerle örtmeye çalıştıklarını görüyoruz. Daha çekici kalma çabası sadece. Halbuki, sadece onların geri yanları ile uzlaşıyorlar. Dikkat edersen çevrelerine topladıkları insanlar esasen ne söylendiğine değil, sadece girdiği "ortama" bakıyor. Kafa dengiyse, tamam oluyor. Bizim okumayı, araştırmayı, tartışmayı ve açıklığı daha zorlu hedefleri teşvik eden yönümüz bu tipler için zor geliyor doğal olarak. Bence işte bu sebeplerden çevremizdeki çoğu insan bizi onaylamasına, hak vermesine, desteklemesine, imkanlarını esirgememesine rağmen son noktada kolektiflerden uzak duruyor. Hepsi son yirmi yılın sonucu bunların. Öyle bir hal almış ki artık insanları sisteme bağlayan zincirler varlık sebepleri olmuş. Riske dahi atmıyorlar bu zincirleri."

"Peki bunda hiç mi bizim suçumuz yok."

"Olmaz mı? Var elbette. Eğer sen bu insanlara çelişmeleri üzerinden değil farklı gündemlerle gidersen, böyle uçurumlar yaratırsın işte. Sonra da bu uçurumu sistemin en etkili silahları, dünyadan bihaber kendi küçük evrenlerinde yaşayan politikalar gelip doldurur. Örgütsüzlük niye bu kadar göklere çıkarılıyor, niye herkes "farklı" olduğunda ısrarcı, niye reformistlerin güvenli havuzları rağbet görüyor? Doğru dürüst ne kitap okunuyor ne de tartışılıyor bunlar tercih edilirken. Hemen herkes kendi Kuran'ını ezberliyor. Bana sorarsan bunların çoğu da asgari bir çerçeve yakalayabilme çabası, girdikleri çevrenin ortamına sorunsuz uyabilmek için."

"Söylediklerinde doğruluk payı var tabii. Ama bence soran daha kapsamlı. Bugünkü durumun derin tarihi kökleri var."

"Biraz daha açabilir misiniz acaba?" diyerek yaşadıkları ortak bir "anı"ya gönderme yaptı Gürol. Metin, gülümseyerek devam etti.

"Toplumsal mücadeleler ve ilerleme açısından, tarihin, dalgalı bir seyir izlediğini biliyoruz. Örneğin bin

yedi yüzlerde başlayan burjuva devrimleri, bin sekiz yüzlerin sonuna gelindiğinde tamamen duraklıyor. Tabii bu arada Marksizm'in erken dönem tecrübeleri de yaşanıyor, bin dokuz yüzlerin başlarındaki demokratik devrimlere kadar tam bir sömürgecilik dönemi yaşanıyor. Buna bir nevi karanlık dönem de diyebiliriz. Yalınlaşık bir yirmi otuz yıl, deyim yerindeyse dünyada yavaş yavaş kımıldamıyor. Ama bu demokratik devrimler ve hımen ardından gelen Ekim Devrimi yepyeni bir ilerleme dönemini açıyor. Ve bin dokuz yüz yetmişlerin ortalarına dek ulusal ve sosyal kurtuluşlara sahne oluyor dünyaya. Emperyalizm ciddi darbeler alıyor. Bana kalırsa yetmişlerde aslında sosyalizmin toptan zafere gittiği düşünülen yıllarda bu genç ilerleme tepesi noktasında duruyordu. Sosyal emperyalist Rusya'nın uzlaşma çizgisi emperyalizmin karşısında çöktüğünde dağın doğrusu bürokrat kapitalizm, emperyalizmle uzlaşmada kendine bağımlı uydu devletlerle birlikte dağılıyor ve bu tepeden hızla bir inişe geçişte böyle başlamış oldu. Ve şimdi biz bu inişe geçişin, kanımca son yıllarını yaşıyoruz. Ama bu yirmi beş, otuz yıl geri çekiliş ve emperyalizmin hakimiyet süreci, özel bizim toplumumuzda olmak üzere tüm dünyada öz ideolojik, ekonomik, sosyal ve kültürel tahribatlar yarattı ki, bu tahribatın göbeğinde doğanlar işte bu de uzaklar her şeye... Ve biz ayrıksı kalıyoruz bu ortamda. Maddi durumumuzda bu ayrıksılığı körükliyor bence."

"Söylediklerine katılıyorum ama sanki temelde yavaş yavaş bir tepkisellik var gibi. Yani 'ben o kadar uğraşıyorum bak nelere katlanıyorum ama şu kadar kıymet bilim insanlara bak sen' der gibi bir halin var. Eğer biz bugün öğrencysek, o zaman elimizde ki malzeme bir şeyler yapıcak. Bütünün bu alandaki parçasıyla olucak. Mücadelenin yanı sıra bu malzemeye sitem etme gibi bir lüksümüz yok hana kalırsa. Benimde yorulduğum zamanlar olmuyor değil, ama sihirli değnekler de değıştirilemez. Üniversiteler artık toplumun siyasal-sosyal öncüleri değiller. Sistem için buralar entelektüel fabrikalar. Neredeyse her şehirde bir üniversite ve mevcut meta ekonomisi içerisinde burada çok ciddi bir pazar söz konusu. Düşünsene bir buralarda döşenmiş parayı. Çok küçük bir azınlık okul bittikten sonra ettikleri işlerde çalışıyor. Sistemin hepsini istihdam ettiği gibi bir derdi yok. O sadece senden dört beş yılda koparabildiği ile ilgileniyor. Böyle bir döngü içerisinde yetişen insanlara karşı üretilecek politikalar daha ileri katle gözden geçirilmeli. Kafayı buralara yormak zıttır."

"Yoralmı tabii yoralmı, ama faaliyet için para gerektirir sonuçta. Topluluk dergisi hazır ama üç haftadır bekliyor, niye? Para yok. Topluluktan topladık, bizden al-

dık ama şerifsiz matbaayı doyuramadık işte..."

"Yaratıcılık, güzel kardeşim. Anahtar kelimeyiz bu. Çevrenizde o kadar insan var bak, ne güzel. Biraz daha kafa yorun, bu insanlar da ciddi anlamda deri etsinler bu meseleyi, kolektif çabayı inşa ettiğiniz oranda hem onlara farklı bir dünyanın kapılarını açarsınız hem de olanaklarınız genişler. Kısa yoldan nereden para buluruz diye düşünmeyi bırak bence, takma bu kadar kafa-na, asil olan kitleyle sorunları aşmak."

"Propaganda bitti, nasihat rı başladı. Ben şurada tatlı tatlı dertleşmek istiyorum sadece."

"O zaman baştan söyleyecektin. Birilerinden biraz para bulup bir kaç bira alır, teybe de dünyası yıkılmış bir vatandaş koyar demlenirdik. Daha uygun olurdu."

Gürol'un arabesçilik yönlü imaları ile sohbet uzadıkça uzadı. Metin cevap yetiştirmeye çalışırken konu dallanıp budaklandı.

* * *

Uzayan tartışmanın sonunda, karşılıklı sustular bir müddet. Gürol çayını tazeledi. Metin ağır ağır doğrultup pencereye yöneldi. Bacakları sancı içindeydi, bağdaş kurup oturduğu için. Pencereyi açıp, tuvalete gitti. Yağmur hala dinmemişti. İçerinin sigara dumanından iyice sislenen havası dışarı çıktıkça, temiz ve soğuk hava ile birlikte yağmurun ezgisi de içeri dolmaya başladı yine.

"Bu insanları seviyorum." diye düşündü Gürol. En zor anlardan, en eğlenceli güzelliklere kadar paylaşmak... Halil'e toplantılarda bazen neredeyse yaka paça kavga ediyorlardı. Ama bu da güzeldi. Hele toplantıdan sonra hiçbir şey olmamış gibi devam eden sıradan sohbetler, çay ismarlamalar. Orada kalıyordu işte hepsi, ne söylenicekse söyleniyor, karar alınıyor ve uygulanıyordu. Doğruluğunun ya da yanlışlığının tek belirleyeni hayat oluyordu artık. Her biri ayrı bir karakter, ayrı bir hikayeydi. Bunların hepsi bir araya geliyor, iyileri ve kötülerini, doğuları ve yanlışlarıyla tek bir romanın parçaları oluyordular.

"Kapatıyorum" dedi Metin ve cevabı beklemeden pencereye yöneldi.

"Saat kaç?"

"Üç buçuk, dörde geliyor."

"Yatalım istersen. Yarın ruh gibi dotanız yoksa."

Tüm vücudunu ağırlar kaplamış olan Metin, kabul etti teklifi. Gürol yeni doldurduğu iltmış çayından son bir yudum alıp ortaltığı toplamaya girişti. Metin'de odaların birinden aldığı battaniyeleri getirdi ve çantasında taşıdığı eşofmanları giyip kendisini yatağa attı çabucak. Niyeti duvar kenarını kaplamak her zaman yaptığı gibi.

"Vay namussuz! Yine mi kapın duvar kenarını?" dedi Gürol üstündekileri çıkarırken.

Metin orali bile olmadı. Yatağa yerleşmekle meşguldü o sıra. Ama Gürol pantolonunu çıkardığında, bu ilgisizliği kahkahalara dönüştü. Gürol alışkanlığı üzere kışın, pantolonunun altına hep "peygamber donu"nu giyerdi. Paçaları çorabın içindeki uzun donu, üstünde Daltonlar'ı andıran çizgileri ile fanilası, sakalları ve kısa saçları ile Metin'in kahkahalarını seyrediyordu Gürol, ne cevap vereceğini düşünürken.

"Faşistler seni böyle görseler ne derler acaba?"

"He he, çok mu komik şimdi. Senin dedende giyiyordu bunları. Ne var?" dedi Gürol.

İşığı söndürüp yatağa girdi. Battaniyesine sarmalanmaya çalışırken, peygamber donunun faydalarını anlatmaya koyuldu: Öyle sanıldığı gibi rahatsız edici değildi. Küçükken hiç mi külötlü çorap giymemişti. Onun gibiydi işte, listelik daha rahattı. Hem ileriki yaşlarda ortaya çıkabilecek romatizma gibi tehlikelerin önünde biricik garantiydi bugünlerden. İsteyen istediği kadar gülebilirdi...Metin cevap vermedi. Sırtını Gürol'a dönmüş hareketsiz duruyordu. Gürol, karanlığa alışan gözleri ile ışığı kapatıktan sonra kalın perdelerini açtığı pencereden dışarıyı seyrediyordu. Yağmurun sesi az çok duyulabiliyordu.

Yattığı yerden kipirdamadan, "Bizi diğerlerinden ayıran başka bir şey daha var" dedi Metin.

"Neymiş?"

"Bizim 'deli'miz çok."

"Aslında koca bir trajedinin içinde insanlık kavgası bizimkisi. Koca bir toplum, maskeler okyanusu gibi. Herkes bir maskeyle doluyor. Bu maskelerin emrettikleri hayatları yaşıyorlar. Bunları reddedenler, onların kölesi oldukları yaşamlarında o kadar ayrıksı kalıyorlar ki onlara deli deniyor işte, bu maskeli kalababıkta. Dünya delilerin delilikleriyle dönüyor bence."

Metin bu lafları Gürol'un son dönemlerde yoğunlaştığı okumalara yordu.

"Tavas'ta senin gibiydi. O'da böyle konuşurdu."

"O'na maskeliler ilişemez artık. En güzel delilikleriyle gitti O. Şimdi kim bilir ne serüvenlerin peşindedir."

* * *

Hasret, merak, özlem doldurdu salonu. Sonra kaygı ve beklenti izledi onları. Korku ve umut birlikte geldiler en son. Hep birlikte kol kola girdiler ilkin. Oluşturdukları çemberin ortasına hayatı çağırdılar. Önce yavaş yavaş, sonra hızlanan bir tempoyla dönmeye başladılar çevresinde. Güçlü bir anafora dönüştüler sonunda. Geçmişten ve gelecekteki görüntüler yaratarak, girdiler kafalarına, sigara ve küf kokusunun sindiği yataklarda uzanan dört kardeş bedenini. □

YÖK-YEK-PAZAR ŞEYTAN ÜÇGENİNDE EĞİTİMİN SORU(N)LARI

-II-

TEMEL DEMİRELER

ILAYRIM: BİLİM, TÜRK(İYE) EĞİTİMİ VE ÜNİVERSİTE(LER)...

"Ne kötü ot vardır ne de kötü insan. Yalnız kötü yetiştirici vardır..."97

Türk(İYE) eğitimi: "Eskilerin deyişiyle, 'ehemmi mühimden ayırmayan', insan zihnini çöp sepeti yerine koyan, eğitimi hafızlamak sayan bir anlayışın ürünü"dür...98

Boyun eğen, itaatkâr, tevekkül-cü, soru sormayan "millî insan" yaratmayı hedefleyen bu eğitimin, bilimden yana herhangi bir kaygısı yoktur...

Oysa, insanlardan korkuyu kaldırmak ve onları kendilerinin efendisi durumuna getirmek; dünyayı gizlerinden kurtarmak, ham hayalleri bilgi vasıtasıyla alaşağı etmek; safdillikten, kuşkulanmaya karşı isteksizlikten, düşüncesizce verilen yanıtlardan, karşı çıkmaya çekinmekten, çıkarıcılıktan, araştırmaları savsaklamaktan, söz fetişizminden kurtulmayı99 getiren "Bilim; evrendeki, doğadaki bilinmeyen, öğrenmenin, onlara dair bilgi edinmenin yöntemidir. Bilim yolu ile elde edilen bu bilgiler yaşadığımız evrenin daha anlaşılabilir, daha kavranabilir olmasını kolaylaştırır. Bilimdeki her gelişme ise insanın ve toplumla-

rın doğa karşısında o güne kadar ki duruşunu yeniden ve yeniden gözden geçirmesine ve tekrar tekrar tavır belirlemesine neden olur."100

"Bilgi güçtür, ancak bilgiye bu güçlü sağlayan aydınlanmanın motosu da 'cesaret'tir. 'Aydınlanma nedir?' sorusunu Kant şöyle yanıtlar: 'Aydınlanma, insanın kendi kendini mahkûm ettiği ergin olmama (olgunlaşmama) durumundan kurtulmasıdır. Ergin olmayış, başkalarının kılavuzluğu olmadan aklını kullanamamaktır. Aklını, eksik olduğundan değil, başkalarının yönetimi altında olmadan kullanma kararlılığı ve cesareti gösteremeyen, kendi kendini ergin olmayışa mahkûm eder. İşte aydınlanmanın sloganı: Sapere aude! Kendi aklını kullanma cesaretini göster!"

Kant, devamında, aydınlanmanın özgürlüğü gerektirdiğini vurgular. Cesaret, hem özgürlüğe muhtaçtır, hem de onu doğurur. Dolayısıyla, bilmeye ve aklını kullanmaya cüret etme özgürlükle ilgilidir. Özgür olmak da son kerte 'yürekli-lik' ister..."101

Çünkü B. Brecht'in söylediği gibi, "Bilim, kuşunun ve merakın çocuğudur..."102 Ve de kuşku ve merakın çocuğu olan "Üniversiteler iktidarla çatışma yaşar"lar...103

II.1-) TÜRK(İYE) EĞİTİMİ

"Sessizlik, çok kez toplumu değer ve hükümlerini sözlerde daha güçlü olarak belirtir..."104

"Bugün ülkemizde sadece asker okullarda gerçek bilimsel eğitim uygulanmakta olduğu için orada yetişenler olayları çağdaş görüş açısından değerlendirmekte ve koşullanmış beyinlerin davranışlarını yadırgamaktadırlar,"105 diyebiliriz "millici-militarizm" in "eğitim(sizliği)"nden duçar olan106 "Karşıtı müzdeki klasik eğitim kurumsallaşması, evrensel bir model olarak profesyonel eğitimciler tarafından yönetilen ve yürütülen, merkezi bürokratik, 'millî' bir mekanizmaya modele dayanıyor. Bunlar, bire standartlaştırılmış bilgi depoları ve diploma dağıtma merkezleri olarak, fabrikasyon üretime benzer biçimde 'eğitilmiş, biçimlendirilmiş insanlar' oluşturuyor ve kapitalizme pazara sürüyorlar.

Bu klasik eğitime ilişkin olarak çok şey söylenebilir; ama bizim emekçilere ilişkin olarak onun aslı özünü belirlememiz gerekmez. Yani, kapitalizme, sermayeye, patronlara, çeşitli kademelerde ve becerilerde, işgücü sağlama işlevleri vardır. Patronlar, en başta, okuma-yazma bilen, basit aritmetik işlemler

yapabilen bir işçi kitlesine ihtiyaç duyarlar elbette. Bu özgür yurttas üreticiler topluluğu kapitalist pazarda emeklerini satacak ve fabrikalarda çalışacaklardır. Tabii bazıları da, çalışanları ve ücretlerini baskı altında tutmak için 'rezerv iş gücü ordusu'nun sıra nefetleri olarak bir kenarda bekletileceklerdir, işletmeler elbette daha vasıfı elemanlara da ihtiyaç duyarlar ve eğitim sistemi işte bu gereksinimlere göre çeşitli düzey ve alanlarda gerekli becerilerle donatılmış emekçileri pazar için yetiştirirler. Yani, kısaca ve kabaca diyebiliriz ki, klasik merkezi eğitim kurumları, kapitalist pazar için, sermayenin, patronların gereksinimleri için insan yetiştirirler.

Elbette, bu eğitim süreci içinde, oranları çok düşük olmakla birlikte işçi ve emekçi ailelerin çocuklarına, sınıf atlamak, en azından, kol emekçisinden kafa emekçisi olma-ya geçiş imkânları da yaratılır. Orta eğitimden yüksek eğitime geçişle birlikte bunlar için avukat, doktor, mühendis ve giderek müteahhit, avukatlık bürosu sahibi, olmak gibi olanaklar da açılır. Ama büyük çoğunluk için öngörülen ve gerçekleştirilen, kapitalist pazarda emeğini pazarlayan, karşılığında yaşamını sürdürdürebilmek için ücretle mahkûm kılan ve emeğinin, alınterinin bir kısmıyla da patrona artık değer, yani kâr sağlayan işçiler, emekçiler olmaktır. Onlar, esas olarak, bunun için eğitilirler, yetiştirilirler.

Bu, klasik merkezi ve 'millî' eğitimin işlevsel amaç ve sonuçlarının özünü oluşturur...

Bu tür eğitimin ayrıca bir de 'ideolojik' amaç ve sonuçları vardır. Bu merkezlerde, profesyonel eğitimciler şahsında otoriteye boyun eğme, öğretilenleri sorgusuz kabulleme, başınının temel koşulu olarak bunları, örneğin periyodik sınavlarda, istenen biçimlerde tekrarlama, aynı yazgıyı paylaştıklarıyla rekabet etme vs. öğretilir, içselleştirilir. Yasakçı, otoriter, rekabetçi ortamda, belirli bir tarih, belirli değerler, inançlar beyinlere akıtılır. Bu değerler, aslında, emekçilerin değil, egemen sınıfların, sermayedarların, patronların çıkar ve ihtiyaçlarıyla

dünya görüşleri doğrultusunda oluşturulmuşlardır; ama bu kurumlarda 'millî' nitelik kazandırılarak 'ortak' değerlere dönüştürülürler ve benimsenirler. Böylece de, öğrenciler, düzenin, ücretli kölelerinin aynı köleliğe mahkûm olma yolunda tezgahtan geçirilip yetiştirilmiş çocukları olarak, patron için ölesiye çalışmak, onun düzenini ölesiye savunmak, sınıf kardeşlerinden bir adım öne geçmek, hatta onları sömürme olanaklarına sahip olmak için öldüresiye çabalamak ve burjuva devlet için gerekirse kahramanca ölmek için 'kıvama getirilmiş,' yani eğitilmiş olurlar. Bu arada, uzun eğitim süreci sırasında da, sokaklarda aylak aylak dolaşıp tehlikeli fikirler edinme ya da düzeni bozma gibi kötü alışkanlıklardan, eğilimlerden de uzak tutulmuş olurlar...

Merkezi eğitimin ideolojik yöneliminin en temelinde de, kapitalizmin yapısal eşitsizliğini meşurlaştırması, insanın insanı, sermayedana işçiyi sömürmesi gerçeğinin de gizlenmesi yatar.

Sonuçta da, merkezi klasik eğitim, özünde, işlevsel ve ideolojik boyutlarıyla, sınıf tahakkümünün en etkili aygıtlarından bir olarak ortaya çıkar.

Bu 'sınıf tahakkümü'nü gerçekleştirmek, ülkelere göre değişir kuşkusuz. Örneğin bizim ülkemizde, yoksulların çocuklarının çok büyük bir bölümü, hiç olmazsa görece 'rahat' çalışma imkânları elde etmek için gerekli eğitimi görme fırsatından dahi yoksundurlar. Buna karşılık, yüksek öğrenim aşamasına ulaşmış olanlar bile, merkezi otorite YÖK'ün sultasını altında biçimlendirilen klasik üniversitelerde ancak ve sadece Türkiye kapitalizminin ve holdinglerin 'ayak işleri'ni yapabilecek düzeyde 'eğitilir'ler. Bu arada, resmi ideoloji de beyinlere akıtılmaya devam edilir. Daha üst görevler için paralı özel üniversiteler vardır. Egemenlerce özel olarak seçilenler de yurt dışına gönderilirler. Burjuvazinin çocukları ise ya çalışma ihtiyacı duymadıklarından İsviçre'de lüks yaşamın adabına ilişkin öğrenim görürler ya da işi devralacak olanlar, ABD'nin, Avru-

pa'nın pahalı üniversitelerine gönderilirler. Onların ayrıca özel olarak resmi- ideolojik bir eğitime ihtiyaçları yoktur, çünkü o 'değerler' zaten onların öz değerleridir, yaşamdaki konumlanışlarının doğal sonuçlarıdır. Resmi eğitimin ideolojik işlevleri, 'yabancılar'a, öteki sınıflara dair bir meseledir...

İtiraz etmeye cüret edenlere, özgür kişiliklerini, insanlıklarını korumaya kararlı olanlara, daha farklı bir yaşam projesinin mümkün olduğunu düşünenlere, içinden geldiği emekçi sınıflara ve yoksul çoğunluğa ihanet etmeyi değil, ona hizmet etmeyi amaç belleyenlere, baskı ve sömürüyü yaşamdan silmek gibi bir kaygısı olanlara ise, hukuktan kaba kuvvete, başta eğitim kurumunun kendi içinde olmak üzere, düzenin bütün zor aygıtlarının olanca hüsnü hazır ve nazırdır..."107

II.2.)TÜRK(İYE) EĞİTİM(SİZLİĞİN)İN SEFALETİ...

"Küçük şeylere gereğinden çok önem verenler, elinden büyük iş gelmeyenlerdir..."108

Önce "eğitim(sizlik)in hâl ve gelişimi"na ilişkin veriler...

Fen ve Anadolu liseleri ile bazı meslek liselerine girişte kullanılan Ortaöğretim Kurumları Öğrenci Seçme Sınavı'nda 40 bin 586 adayın sıfır puan alması, eğitim sistemiyle ilgili tartışmaları yeniden gündeme getirdi..."109

Bunun yanında; "Millî Eğitim Bakanlığı'nın, 2002 yılında ilköğretim öğrencilerine yaptığı seviye tespit sınavında başan düzeyi 'oldukça düşük' çıktı. Bakanlığın, 2002 yılında yedi bölgeden seçilen 47 ilde yaptığı sınavda, toplam 112 bin ilköğretim öğrencisine, Türkçe, matematik, fen bilgisi ve sosyal bilimler konularına ilişkin sorular yöneltildi.

Sınavda, Türkçe alanında genel olarak öğrencilerin bilgi ağırlıklı ve ezbere dayalı sorularda daha başarılı; okuduğunu anlama, yorumlama, sorgulama ve karşılaştırma sorularında ise başarısız olduğu belirlendi. Matematikte, özellikle geometri ve grafik ile ilgili konularda öğrencilerin son derece yetersiz ol-

duğu' tespit edildi..."110

*****

Sonra da somutun (ve tartışmasız!) veriler...

"Kamu eğitim harcamalarının milli gelire oranı: Türkiye yüzde 2.2, AB ortalaması 5.3, Bulgaristan 3.3, Belçika 8.2, İspanya 8.3, Estonya 7.3, Slovenya 5.8...

25-64 yaş arasında üniversite bitirme oranı: Türkiye yüzde 6, AB ortalaması 12, Yeni Zelanda 11, Yunanistan 12, Almanya 13, Hollanda 23, ABD 26.

Bilgisayarsız okul oranı: Türkiye 93, ABD 1, İsviçre 2, Macaristan 6, Almanya 17, Yunanistan 29, İspanya 32...

Bilgi teknolojisi yatırımlarının milli gelire oranı: Türkiye 2.6, AB ortalaması 5.9, ABD 7.8, Yunanistan 4, Almanya 5.6, İngiltere 7.6...

Bin kişiye düşen bilgisayar sayısı: Türkiye 20, AB ortalaması 215, Finlandiya 354, Almanya 231, Yunanistan 73...

Bin kişiye düşen internet: Türkiye 1, AB ortalaması 11, Finlandiya 100, ABD 29, Almanya 14, Yunanistan 4..."111

"DİE ve Milli Eğitim Bakanlığı verilerinden hareketle Eğitim-Sen'in hazırladığı, Türkiye'nin 2000'deki hedefleriyle 2002'deki okul, öğretmen ve derslik sayılarını karşılaştırması raporuna göre:

Okul öncesi eğitimde hedeflenen yüzde 16'lık oran sadece yüzde 9'a ulaştı. Yüzde 75 olarak hedeflenen ortaöğretimde okullaşma oranı yüzde 55'te kaldı.

Yükseköğretimde hedeflenen yüzde 31'lik orana ulaşılamadı, yüzde 18'de kaldı.

Okul öncesi eğitimde okul sayısı 352. Türkiye'nin 20 öğrencili sınıfa göre ihtiyacı olan okul öncesi okul sayısı ise 2 bin 220.

Okul öncesi eğitimde 9 bin 403 derslik olmasına rağmen, 52 bin 500 dersliğe daha ihtiyaç var.

Okul öncesi eğitimde öğretmen sayısı 13 bin 660. İhtiyaç duyulan sayı ise 52 bin 500.

Kamuya ait anaokul ve ana sınıflarında 238 bin öğrenci var. An-

cak 1 milyon 50 bin çocuk okul öncesi eğitimden yoksun.

Toplam 34 bin 351 ilköğretim okulu olmasına rağmen, 30 öğrencili normal bir eğitim için Türkiye'nin hâlâ 3 bin 220 ilköğretim okulu açığı bulunuyor.

Derslik sayısı şu an 255 bin olan ilköğretimde, 100 bin yeni dersliğe ihtiyaç var. Bunun için 7 katrilyon lira gerekli.

İlköğretim okullarında toplam 360 bin öğretmen mevcut. 106 bin öğretmen daha gerekli.

18 bin 400 ilköğretim okulunda 900 bin öğrenci, birleştirilmiş sınıflarda okuyor.

Öğretmen açığının çok olduğu branşlar: Rehberlik, sınıf, yabancı dil, iş eğitimi, Türkçe, matematik ve bilgisayar.

Ortaöğretimdeki okul sayısı 5 bin 578. 30 öğrencili eğitim için 366 okula daha ihtiyaç var.

66 bin derslik olmasına rağmen, 11 bin derslik açığı bulunuyor. Bunun maliyeti 770 trilyon.

Ortaöğretimde öğretmen sayısı 130 bin 556. Yeni 74 bin öğretmene daha gereksinim var.

Öğretmen açığının yoğun olduğu branşlar: Edebiyat, matematik, yabancı dil, bilgisayar.

Her yıl yaklaşık 1 milyon 300 bin öğrenci ilköğretime başlıyor. İlköğretileri bitirenlerin sayısı 1 milyon 55 bin. Bunlardan 175 bin'i ortaöğretime gitmiyor.

Her yıl yaklaşık 480 bin öğrenci ortaöğretileri tamamlıyor.

Üniversiteden mezun olanların yüzde 30'u iş bulamıyor.

Türkiye'de kişi başına beş kitap düşüyor. Öğrenci, öğretmen ve velilerin yüzde 77'sine göre, eğitimde eşitlik yok..."112

*****

"Anayasasına göre 'kimseanın eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılmayacağı', 'ilköğretimin bütün vatandaşlar için zorunlu ve devlet okullarında parasız olduğu' Türkiye'de 'parasız eğitim'in görüntüsü budur.

Örneklere dayalı hesaplar, 'ekstra'ların tek çocuk için ailelere

bir yılda ortalama olarak yaklaşık milyar 400 milyon TL yüklediğini gösteriyor. İlk ve ortaöğretim düzeyinde kamu okullarında okuyan öğrenciler için devletin harcadığı ise 2001-2002 öğretim yılında 12 milyar 616 bin lira olmuş.

Çelişkiye bakın: Milli Eğitim bütçesi 7 katrilyon 461 trilyon; ailelerce bir çocuklarının okul eğitimi için harcanan, yaklaşık 17 katrilyon 640 trilyon tutmakta. Yani, Bakanlık bütçesinin aşağı yukarı 2.5 katı.

Bunlar, kısa adıyla 'KİGEM' olarak anılan ve sendikaların desteğiyle ayakta duran 'Kamu İşletmeciliğini Geliştirme Merkezi' vakfının, iki genç akademisyene, Nura Ertürk Keskin ile Aytül Güneş Demirci'ye yaptırdığı bilimsel araştırmanın çarpıcı sonuçlarından bazıları..."113

Aslı sorulursa "Türkiye'nin eğitim sorunlarını tartışmaya, devlet bütçesinden ortalama olarak ayrılan yüzde 2'lik pay ile başlamalıyız. İç ve dış borç ödemelerinin yüzde 60'lık, askeri harcamaların ise yüzde 25'lik paylarının yanında eğitim aldığımız yüzde 2'lik pay çok kısıktır..."114

"MEB bütçesi GSMH'nin yüzde 2.87'sine denk gelmekte. Bu bütçe rakamları, paralı eğitime davet niteliğinde.

Eğitim yatırımı için ayrılan miktar yalnızca 1 katrilyon, 479 trilyon 50 milyar lira, yani MEB bütçesini ancak yüzde 15'i.

Eğitim yatırımdan öğrenci başına düşen yıllık eğitim yatırım harcaması yalnızca 88 milyon lira.

2003 bütçesinde 'halk katkısı' olarak belirlenen rakam 100 trilyon lira. Temel haklardan biri olan ve anayasa tarafından 'güvence' altına alınan eğitim hakkı, devlet tarafından paralı hale getirilmeye çalışılmakta, emekçi çocuklarının eğitim hakkı gasp edilmektedir.

Yükseköğretim kurumlarının katrilyon 408 trilyon 608 milyar lira olan bütçesi, yüzde 2.3'e kadar geriledi..."115

Bu veriler ışığında denilebilir ki Öğretim üyelerinin çoğunluğunun göre yükseköğrenimin en önemli

sorunu eğitime ayrılan kaynak eksikliği. Hangi reform yapılırsa yapılınsın eğitime ayrılan bütçe artmadan başarı imkânsızdır..."116

*****

Maltepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dekanı Prof. Dr. İsa Eşme, Yrd. Doç. Dr. Ali Temel ve Araş. Gör. Nalan Kuru Turanlı 83 okulda 500 öğretmen arasında bir 'öğretmen profili' araştırması yapmış. 'Araştırmaya göre öğretmenlerin yüzde 35.7'si gazete okumuyor. Yüzde 64.6'sı mesleki bir dergiye abone değil. Yüzde 30'u ise ayda bir kitap bile okumuyor' Bu durum şu sonuçlarla tümleniyor:

'Öğretmenlerin yüzde 70'i yabancı dil bilmiyor. Yüzde 65.7'si sivil toplum kuruluşları ve yüzde 60'ı sendika faaliyetlerine 'hiç' katılmadığını belirtiyor.' Buna insan kalitesi açısından bir de şunu ekleyelim. Öğretmenlerin yüzde 48'i alkol ve sigara kullanıyor.

Öğretmenin ekonomik göstergeleri de bunlardan daha farklı bir sonuç yansıtıyor: 'Öğretmenlerin yüzde 20.3'ü öğretmenlik yanında ikinci bir yan iş yapıyor.' Ekonomik koşulların bunu gerektirdiği, hatta kaçınılmaz kaldığı açık..."117

III.3-) VE ÜNİVERSİTE(LER)...

"Bilgenin ağız yüreğindedir, budalanın ise yüreği ağızında..."118

"Ya Türk(İye) Üniversiteleri" mi?119

Bu sorunun yanıtı; "Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdür Yardımcısı Dr. Ahmet Kesik'in 'Yükseköğretimde Yeni bir Finansman Modeli Önerisi: Bütünsel Model' konulu araştırmasının sonuçlarında şöyle:

Okullaşma oranı 1950-1951 öğretim yılında yüzde 1.3 iken, 1985-1986'da yüzde 10.7'ye, 1990-1991'de 15.7'ye, 2000'lerin başında 27.4'e ulaştı. Yüzde 31'lik hedefin gerisinde kaldı.

Son 20 yılda üniversite sayısı 19'dan 73'e, fakülte ve yüksekokul sayısı 334'ten 1332'ye yükseldi. Bu dönemde öğrenci sayısı 240 bin 403'ten 1 milyon 133 bin 768'e, öğ-

retim elemanı sayısı da 22 bin 223'ten 36 bin 530'a çıktı.

Bir başka deyişle bu süreçte, üniversite sayısında 3.8, fakülte ve yüksekokul sayısında 4, öğrenci sayısında da 4.7 kat artış olurken, öğretim elemanı sayısındaki artış 1.6 kattı.

Böylece 1982'de öğretim elemanına 10 öğrenci düşerken, 2002 sonunda öğretim elemanı başına düşen öğrenci sayısı 31'e yükseldi. Bu rakam eski devlet üniversitelerinde 27, yenilerde 35, vakıf üniversitelerinde ise 17.

2005'te okullaşma oranının yüzde 40'a yükseltilmesi hedefi dikkate alındığında 6 bin yeni öğretim üyesinin yetiştirilmesi ve bir an önce göreve başlatılması gerekiyor.

1983'te toplam bütçe ödeneklerinin yüzde 3.8'i üniversitelere giderken, bu oran 2002'de yüzde 2.5'e, 2003'te ise yüzde 2.3'e geriledi.

Devlet, son beş yılda üniversitelere istedikleri ödeneğin ancak yüzde 46.3'ünü verebildi.

Öğrenci başına bütçe harcamalarında da ciddi bir gerileme yaşandı. 1982'de bütçesinden öğrenci başına 1297 dolar, 1983'te 1556 dolar harcama yapan devlet, sonraki yıllarda kısıntıya gitti. 1989'da 661 dolara düşen harcama, 1993'te tekrar 1256 dolara yükseldiyse de sonraki yıllarda daima bin doların altında kaldı. 2001'de öğrenci başına 506 dolar olan harcama, geçen yıl 709 dolardı. Bu durum devletin yükseköğretim kaynak paketi bulunmadığını da gösteriyor.

Devletin bütçeden bilimsel araştırmaya tahsis ettiği ödenek toplamı ise 2000'de 13, 2001'de 12.1, 2003'te de 14.9 milyon dolar.

Yükseköğretimin sosyal ve özel faydası, dünya ortalamalarının da altında. Bizde yüzde 8.5 olan sosyal faydadaki dünya ortalaması yüzde 10.8, yüzde 16.2 olan özel faydadaki dünya ortalaması ise yüzde 19..."120

*****

"Gazi Üniversitesi bünyesinde görevli 1915 öğretim üyesi arasında yapılan bir araştırma, ilginç sonuçlar ortaya koydu. Araştırmanın sonuçları şöyle:

Sosyal değerlere ilişkin görüşle-

ri sorulduğunda, yüzde 35.6'sı 'kişisel prensiplerine ters olsa bile çoğunluğun düşüncesine uyacağını' söylüyor. Yüzde 66.3'üne göre de 'geleneklere ters düşen davranışlarda bulunmamak' gerekiyor.

Yüzde 14.3'ü, sebebi ne olursa olsun boşanmaya karşı.

Yüzde 48.3'ünün etrafında gelişen olaylara müdahale edecek gücü bulunmuyor. Yüzde 37'si etrafında neler olup bittiğini anlamakta zorluk çekiyor, yüzde 13.9'u televizyon, gazete, dergi gibi yayınları izleyemiyor.

Yüzde 64.1'i hiçbir sivil toplum örgütüne üye değil.

Yüzde 54.8'i YÖK'ün öğretim üyeliğine yükseltme ve atama kriterlerini objektif bulmuyor. Yüzde 24.9'u objektif buluyor, yüzde 20.4'ünün bu konuda görüşü yok.

Yüzde 70.3'ü, tam özerk üniversite sistemini Türkiye için ideal buluyor. Yüzde 12.7'si mütevelli heyetin yönettiği sistemi, yüzde 0.3'ü siyasal gücün etkili olduğu sistemi savunuyor. Yüzde 8'i şimdiki sistemin uygun olduğuna inanıyor, yüzde 8.6'sının fikri yok.

Yüzde 65.7'si kültür ve sanat etkinliklerinde sinemayı tercih ediyor. Bunu sırasıyla yüzde 9.9 ile tiyatro, yüzde 8.8 ile sergi, yüzde 7.2 ile konser, yüzde 6.5 ile diğer etkinlikler izledi. Yüzde 1.7'si ise opera ve baladen zevk alıyor.

Yüzde 9.3'ü son bir yılda hiç sinemaya gitmemiş. Yüzde 39'u yılda 5-10 kez, yüzde 34.1'i 1-5 kez gidiyor, yüzde 17.7'si de 'evde film izlemeyi tercih ediyor.'

Yüzde 35.1'i tiyatro izlemiyor. Yüzde 57'si yılda 1-5 kez, yüzde 7.9'u da 5-10 kez tiyatroya gidiyor.

Yüzde 21.9'u akademik yayınlar dışında kitap okumuyor. Yüzde 56.2'si ayda 1-2, yüzde 17.5'i 3-5, yüzde 4.5'i 6-10 kitap okuyor.

Yüzde 54.9'u işinden memnun, yüzde 36.2'si bazen memnun, yüzde 8.8'i memnun değil.

Memnun olmama nedenlerinin başında ücret düşüklüğü geliyor. Bu konudaki oran yüzde 45.9. Diğer memnuniyetsizlik nedenleri ise sırasıyla çalışma koşulları, stres, prestij kaybı, iş yoğunluğu.

Araştırmaya göre yüzde 32'sinin aylık geliri 500 milyon-1 milyar, yüzde 27'sinin 1 milyar-1.5 milyar lira olan öğretim elemanlarının yüzde 59'u alt, yüzde 24'ü orta, yüzde 17'si ise üst sosyoekonomik düzeyde yer alıyor.

Öğretim üyelerinin yüzde 34.2'si her zaman, yüzde 34.1'i bazen ek işe ihtiyaç duyuyor, yüzde 31.8'inin ek işe ihtiyacı yok..."121

*****

Bir şey daha: "1980 yılında mezun veren 18 üniversite vardı, 2000'de bu sayı 74'dü. 20 yılda, yükseköğretim mezunlarının oranı yüzde 4'ten, yüzde 8'e çıkmıştı..."122

Bugün ise, "Türkiye'de günümüzde, 53 adet devlet üniversitesi ve 23 adet vakıf üniversitesi olmak üzere 76 üniversite bulunmaktadır."123

"Türkiye'de üniversite mezunlarının yetişkin nüfusa oranı yüzde 6. AB'de bu oran yüzde 12..."124

III. AYRIM:

"SONUÇ YERİNE"

"Dünya bir tiyatro sahnesidir; yazık ki roller yanlış dağıtılmıştır..."125

"İnsan okul için değil,

yaşam için öğrenmelidir..."126

Kadim Sümer Tabletleri'ndeki, "Sen yetişkin bir adamsın. Geriye dönmeyecek çağdasın./ Bir yaşlı öküz gibisin, bundan sonra öğretilmezsin./ Bozulmuş bir tahıl gibi uygun zamanı kaçırdın./ Sen olanlardan dolayı akranelarının karşısında titremiyorsun./ Bilen bir kişi ile konuşma sürdürmezsin, bilge kişi ile sohbet edemezsin, bilgin biri ile konuşamazsın./ Ne kadar zaman daha sağır olacaksın? Ne kadar zaman daha kör olacaksın?/ Korkun yok. Kafan sert bir yer gibi, dinlemiyorsun..."127 deyişte "neden"i olduğu, "niçin"i, "nasıl"ı gayet iyi sergilenen (sınıflı-sömürücü) egemen eğitim, itaatkâr "Homo Faber" (İşleyen İnsan) yaratır... Düşünen/ eleştiren/ itiraz eden/ başkaldıran "Homo Sapiens" (Bilen İnsan)'dan nefret eder...

Bu nedenle artık burjuva eğitiminin ya da üniversitelerinin işlevi "Itinerarium Mentis in Veritalem" (Aklın Hakikate Yolculuğu) kapsa-

mında betimlenemez...128

Oysa "Üniversiteleri ileri götürenleri: İnisiyatif, analiz ve hayal gücüdür. Hayal gücünün ve öğrenimin bileşimi için deneyim çeşitliliği ve farklı görüşte olan farklı donatıma sahip diğer beyinlerin desteği gereklidir..."129

*****

Hayal gücünü yitirmiş; pazara eklenmiş; itiraz edemeyen; emeği ve hayatı savunamayan bu üniversiteler: Gençleri düzene karşı kıskırttığı suçlamasıyla ölüme mahkûm edilen Sokrates'in, Aydınlanma'nın, Nazilere karşı silah elde savaşan George Politzer'in, Pierre ve Marie Curie'nin, İsmail Beşikçi'nin ve faşistlerin suratına haykaran Miguel de Unamuno'nun130 üniversitesi değildir...

Çünkü Emmanuel Kant'tan beri bilinir ki aydınlanmış bilinç her türlü otorite karşısında kendisini bağımsız hissedir. Aydınlanmış bilinç; çevresine, topluma ve dünya sorunlarına karşı eleştirel bakmayı başarabilen bir bilinçtir. Ne yazık ki Türkiye üniversiteleri bu değerleri kendi içlerinde içselleştirme konusunda sınıfta kaldılar. Bütün bu sorunlar karşısında yapılacak tek şey, üniversitenin bütün bileşenlerinin katılımıyla oluşturulacak, YÖK'e de, YEK'e de hayır diyebilecek, evrensel üniversite normlarını hayata geçirebilecek, akademik etiğin bütün değerlerini bir yaşam biçimi olarak benimseyebilecek bir zihniyet dünyasının yeniden tahayyülünden geçiyor...□

11 Ekim 2003, Ankara.

DİPNOTLAR

97 Victor Hugo.

98 Türker Alkan, "Tek Tıp Ezberci İnsan Eğitimi", Radikal, 21 Ocak 2003, s.5.

99 M. Horkheimer-TW. Adorno, Aydınlanmanın Diyalektiği I, çeviren Oğuz Özoğul, Kabalcı Yay., 1995, s.19.

100 Şükran Şahin, "Bilim ve İktidar...", Cumhuriyet, 1 Ağustos 2003, s.2.

101 Zühri Arslan, "Özgürlük İçin Cesur Olmalıyız", Radikal, 17 Ocak 2003, s.9.

102 Bkz: Ferit Barut, "Bilim İdeolojisi ve Muhalefet", Humanite Dergisi,

No:2, Haziran 2003, s.11-18; Yakup K. perrek, "Bilim Ve...", Cumhuriyet, 2 Eylül 2003, s.13; Şevket Ruacan, "Bilim, Eğitim, Tartışma Üniversiteler", Cumhuriyet Bilim Teknik, No:832, Mart 2003, s.12-13; "Üniversite: Bilim Yuvası mı? Sadık Bir Hizmetkar mı? Ateşi Çalmak, No:1, Mart 2003, s.23; Bayram Kaya, "Bilim ve Metin Üzerine", Sorun Polemik Dergisi, No:8 Güz 2003, s.68-78.

103 Ali Şimşek, "İktidarla Üniversite Çatışır", Radikal, 30 Eylül 2003, s.9.

104 Benjamin Disraeli.

105 Abidin Kumbasar, "Eğitim Sorunları: Toplumumuzdaki Yansımaları...", Cumhuriyet, 19 Ağustos 2003, s.2.

106 Bkz: Abbas Güçlü, "Eğitimin Amacı Ne?", Milliyet, 16 Nisan 2003

s.20; Murat Belge, "Bir Eski Eğitim Tartışması", Radikal, 3 Haziran 2000

s.9; Yıldız Kurtuluş, "Tonguç ve Eğitim İlkeleri", Cumhuriyet, 23 Haziran 2003

s.2; Baki Komsuoğlu (Kocaeli Üniversitesi Rektörü), "Küreselleşme, Eğitim

Baltaladı", Cumhuriyet, 18 Mart 2003

s.6; Erdal Atabek, "Eğitimde Neden Başarılı Olamıyoruz?", Cumhuriyet, 21

Nisan 2003, s.4; Türker Alkan, "Eğitimle İnsan Yaratanın Sınırları", Radikal

21 Haziran 2003, s.5; Sami Serbaş

"Eğitim ve Etik", Cumhuriyet Kitap

No:703, 7 Ağustos 2003, s.3; Felicity

Haynes, Eğitimde Etik, çev:Semra Kunt

Akbaş, Ayrıntı Yay., 2003; Abbas Güçlü,

"Eğitim Yerel Yönetimlere Devredilmeli mi?",

Milliyet, 1 Şubat 2003, s.21;

Abbas Güçlü, "Eğitimin En Önemli Sorunu (2)",

Milliyet, 10 Ocak 2003, s.22;

Abbas Güçlü, "Nasıl Bir Öğretmen İstiyoruz?",

Milliyet, 5 Nisan 2003, s.19;

Abbas Güçlü, "Eğitimde Yeni Dönem",

Milliyet, 4 Nisan 2003, s.21; Abbas

Güçlü, "Eğitimde Reforma Evet. Ama...",

Milliyet, 16 Mayıs 2003, s.19;

Abbas Güçlü, "Eyvah! Eğitim Sil Baştan

Değişiyor (2)", Milliyet, 29 Nisan

2003, s.19; Ergin Erginer, "Eğitilmek:

Fark Edebilmek Becerisi", No:832,

Cumhuriyet Bilim Teknik, 1 Mart 2003,

s.13; Kamile Ün Açıkgöz, "Aktif Öğrenmedeki

'Aktif Kavramı Üzerine", Cumhuriyet Bilim Teknik,

No: 849, 28 Haziran 2003, s.12; Erdal Atabek, "Sokrates,

Leonardo da Vinci, Erasmus...",

Cumhuriyet, 13 Ocak 2003, s.4; Mahmut Güner,

"Milli Eğitim Sil Baştan", Cumhuriyet, 25

Mart 2003, s.4; "Eğitimde Kafatasçı Zihniyet",

Yeni Deneyim, 15 Eylül 2003, s.9; Özer

Akdemir, "Eğitimin Dört Yanı Şiddet",

Evrensel, 21 Mart 2003, s.3; Hasan Bülent

Kahraman, "Liselerin Perişan Hali",

Radikal, 25 Haziran 2003, s.9; Bay-

ram Demirci, "ÖSS Sisteminin Mantığı", Radikal, 31 Temmuz 2003, s.9; Kemal Inal, "Otoriter Eğitime Devam", Radikal İki, 17 Eylül 2000, s.5; Kamal Tekin Sürek, "Eğitim ve Eğitim Emekçileri", Evrensel, 16 Eylül 2003, s.3; Çetin Diyar, "Eğitimin Fay Hattı...", Evrensel, 8 Eylül 2003, s.6; H. Bülent Kahraman, "Hazırlık Öğrenimi Öğrenim Hazırlığı", Radikal, 21 Temmuz 2003, s.9; Türker Alkan, "Bencilik ve Ezbercilik", Radikal, 13 Mayıs 2003, s.5; Abdülhamit Tama, "Eğitimde Ceza ve Ödül Sistemi Eskidi", Radikal, 17 Eylül 2003, s.9; Necdet Teymur, "Yaşamımızı Seçiyorsunuz", Radikal, 5 Ağustos 2003, s.9.

107 Haluk Gerger, "Alternatif Eğitim ve Bilim", Teori de Doğru Dergisi, No:10, Ocak-Şubat 2003, s.68-70.

108 Platon.

109 Figen Atalay, "Sıfır Eğitim Sistemi Çekti", Cumhuriyet, 30 Temmuz 2003, s.6... Ayrıca bkz: H. Bülent Kahraman, "Eğitimin Dehşet Hali", Radikal, 30 Temmuz 2003, s.9.

110 "Ezbercilik Sanıfta Kaldı", Radikal, 3 Temmuz 2003, s.3.

111 "Her Ülke Bilgisi Kadar Var", Cumhuriyet, 21 Nisan 2003, s.12.

112 "Eğitimde Hayal Kırıklığı Büyüdü", Radikal, 12 Haziran 2003, s.5.

113 Mümtaz Soysal, "Eğitimde Çürüme", Cumhuriyet, 10 Eylül 2003, s.2.

114 "Eğitimde Özelleştirme Politikaları", Yürüyüş Dergisi, No:11, Aralık 2002, s.13.

115 "Paralı Eğitime Davetiye", Cumhuriyet, 21 Mart 2003, s.20.

116 "Eğitimin Asıl Derdi Kaynak", Radikal, 24 Ocak 2003, s.9.

117 Hasan Bülent Kahraman, "Eğitimin Öğretmen Hali", Radikal, 6 Haziran 2003, s.9.

118 Wydeville.

119 Bkz: Server Tanilli, "Üniversiteyi Yeniden Kurmak", Cumhuriyet, 21 Temmuz 2000, s.2; M. Hanifi Aslan, "Eğitimin Finansmanında Ekonomi Politikası ve Yüksek Öğretimde Adil ve Etik Finansman Politikaları", Liberal Düşünce Dergisi, Yıl:7, No:28, Güz 2002, s.225-246; Mehmet Bozgeyik, "Eğitimde Fırsat Eşitliği Yok!", Fırsata Yaşam, Yıl:5, No:197, 9 Haziran 2003, s.6; Abbas Güçlü, "Üniversite ve Meslek Seçimi", Milliyet, 22 Mart 2003, s.22; Abidin Kumbasar, "Dünden Bugüne Üniversitelerimiz", Cumhuriyet, 1 Haziran 2003, s.2; Naci Kepkep, "Üniversitelerde Yetki Sorunu...", Cumhuriyet, 16 Ocak 2003, s.2; Abbas Güçlü, "Üniversite, Savaş ve Hassas Denge-

ler", Milliyet, 19 Şubat 2003, s.19; Alim Kaya, "Vitrindeki ve Arka Sokaklardaki Üniversiteler...", Cumhuriyet, 28 Nisan 2003, s.2; Alim Kaya, "Vitrindeki ve Arka Sokaklardaki Üniversiteler-2", Cumhuriyet, 30 Nisan 2003, s.2; Hasan Bülent Kahraman, "Üniversitenin Perişan Hali", 20 Haziran 2003, s.9; Emin Doğan Aydın, "Üniversitelerin Geleceğine İlişkin Vizyon", Cumhuriyet Bilim Teknik, No:854, 2 Ağustos 2003, s.12; Nizamettin Kazancı, "Kadro ve Unvan Kavgası", Cumhuriyet Bilim Teknik, No:842, 10 Mayıs 2003, s.12; Ragıp Azarokolu, "Üniversite Değil Tekvite", Yeniden Özgür Gündem, 18 Ocak 2003, s.4; Mustafa Kahya, "Üniversitemi İstiyorum", Yeniden Özgür Gündem, 10 Ocak 2003, s.2; "Üniversitemi İstiyorum Ama Nasıl?", Yeni Demokrat Gençlik Dergisi, No:2003-02, Şubat 2003, s.5; "Eğitimcilerden Alternatif Üniversite", Yeniden Özgür Gündem, 9 Şubat 2003, s.3; "Türk Üniversitelerinin Etik Kamesi Zayıf", Cumhuriyet, 19 Ocak 2002, s.7; "Üniversiteler Üzerine Değerlendirme", Özgür Düşün, Yıl:1, No:11, Mart 2003, s.6-10; Doğan Kuban- Erdoğan Şuhubi, "Üniversitenin İşlevi ve Siyaset...", Cumhuriyet, 5 Ekim 2003, s.2; Betül Çotuksöken, "... Özgür Sanat'tan Bilime ve Felsefeye 'Akademi'dan Fen-Edebiyat Fakültelerine", Bilim ve Ütopya Dergisi, No:103, Ocak 2003, s.46-48; Ayhan O. Çavdar, "Türkiye Bilimler Akademisi ve Üniversiteler...", Cumhuriyet, 22 Ağustos 2003, s.2; Tarhan Erdem, "Anayasa'da Yükseköğretim", Radikal, 20 Şubat 2003, s.9.

120 "İşte YÖK'ün Üniversiteleri", Radikal, 6 Ekim 2003, s.5.

121 "Akademi Dökülüyor", Radikal, 17 Haziran 2003, s.3... Ayrıca bkz: "İşte Bilim Camiası", Evrensel, 17 Haziran 2003, s.3.

122 Tarhan Erdem, "Eğitimin İstekleri", Radikal, 16 Eylül 2003, s.9.

123 Poyraz Ülger, "Yükseköğretimdeki Sorunlar ve Üniversite Reformu...", Cumhuriyet, 11 Şubat 2003, s.2.

124 H. Bülent Kahraman, "Eğitimin Son Hali", Radikal, 1 Ağustos 2003, s.9.

125 Oscar Wilde.

126 L. A. Seneca.

127 Sümer Tabletleri'nden, aktaran: Muazzez Çığ, Bilim ve Ütopya Dergisi, Kasım 2000.

128 Bkz: Nesrin Kale, "Nasıl Bir İnsan? Nasıl Bir Eğitim?", ("VI. Bölüm: Özgür Eğitim Felsefesi"), Ütopya Yay., 2003, s.131-178; Immanuel Wallerstein, "Yeni Bir Sosyal Bilim İçin", çev: En-

der Abadoğlu, Aram Yay., 2003; Hilal Kahraman, "Ezilenlerin Pedagojisi: Ezilenlerle Özdeşleşmek Özgürlük Değildir", Kül Dergisi, No:35, Nisan 2003, s.47-49; İsmail Kaplan, "Küreselleşen Dünyada Eğitim Sistemimiz ve Demokratik Değerlerin Benimsenmesi", Felsefeler Dergisi, No:20, 2003/1, s.181-188; Ömer Naci Soykan, "Araştırmalar-Felsefe Konuşmaları 1: ('Eğit Bükmeden Bir Eğitim Nasıl Olanaklıdır?', s.257-288.), İnsan Yay., 2. baskı, 2003; A. Dursun Yıldız, "Özdeşleşmeye Pedagojik Bakış", Tohum Yay., 2003; Eğitimin Geleceği, Editör: Oğuz N. Babuloğlu, Çev: Zülfü Dicleli, Sabancı Üniversitesi Yay., 2003; Tolga Ersoy, "... Üniversite ve Akademizm: İki Örnek Üzerinden Tartışma", Sorun Polemik Dergisi, No:8, Güz 2003, s.83-95; "Yabancı Dil Eğitimi mi? Yabancı Dilde Eğitim mi?", Devrimci Mücadele, Yıl:14, No:44, Temmuz-Ağustos 2003, s.42-52; Mehmet Özyay, "Yine Eğitim", Umran Dergisi, No:109, Eylül 2003, s.20-22; Ali Arayıcı, "Eğitimde Kültür Emperyalizmi", Berfin Bahar Dergisi, Yıl:9, No:67, Eylül 2003, s.5-6; Kamuran Ertürk, "Eğitim ve Öğretmen", Felsefeci Dergisi, No:2, 15 Mart-14 Mayıs 2003, s.7-14; Derya Şimşek, "Türkiye'de Eğitim Krizi", Yeniden Özgür Gündem, 8 Ağustos 2003, s.2; "Eğitim Sistemi Çıldırdı", Yeniden Özgür Gündem, 5 Eylül 2003, s.9; Orhan Yüce, "Eğitimde Toplam Kalite Yönetimi ve Velliler", Evrensel, 15 Ocak 2003, s.3; "Devre Eğitim Modeli", Fırsata Yaşam, Yıl:5, No:183, 3 Mart 2003, s.6; Erdal Atabek, "Eğitimde Cemaat Dönemi...", Cumhuriyet, 15 Eylül 2003, s.4; İ. Gürşen Kafkas, "Eğitimde Yenileşme ve Sistem Arayışları", Cumhuriyet, 8 Şubat 2003, s.17.

129 Osman İnel, "XXI. Yüzyılda Yükseköğretim Boyutu...", Cumhuriyet, 27 Haziran 2003, s.2.

130 "1936 sonbaharı. Salamanca Üniversitesi'ni basan Franco birliklerinin başındaki faşist general Milan Aray, güç ve öfke şehvetiyle haykıyordu: 'Entelektüalizme ölüm... Ve yaşasın ölüm!' Eylem, doğrudan bir hedefe yönelik. Fiziksel, askerî, ideolojik, konjonktürel vb. vb. 'güç' karşısında 'başsuz düşünce'ye; entelektüalizme ve onu temsil eden kuruma; üniversiteye. Salamanca Üniversitesi'nin o dönemdeki rektörü Miguel de Unamuno silah zoruyla üniversiteden çıkarılırken 'Kazanacaksınız' diyordu, 'ama asla insanlığı geliştirme yolunda değil, yok etme yolunda kazanacaksınız...' (Zeki Coşkun, "Entelektüalizme Ölüm", Radikal, 7 Şubat 2003, s.21.)

Paul Eluard

(1895 - 1952)

Saint-Denis'de doğan Paul Eluard, 12 yaşında Paris'e yerleşir. 16 yaşına kadar Colbert Okulu'nda okur. Ciğerlerinin rahatsızlığından dolayı İsviçre'ye gider ve yaklaşık iki yıl bir sanatoryumda kalır. Orada Gala adlı bir Rus kıızıyla tanışır. Onu yürekten sever ve ilk şiirlerinde hem bu sevgiyi, hem de açık bir gök altında ve karla kaplı kırlarda geçirdiği günlerin izlenimlerini anlatır. Şairin sağlığı düzelince Paris'e döner ve o yıllarda Birinci Dünya Savaşı başlar. Öğrenimini tamamlayamadan askere alınır ve hemen cepheye gönderilir. Yoksunlukla, acıyla dolu savaş ve askerlik yılları derin izler bırakır şairde. İlk kitaplarında bu duyguları dile getirir. 1917'de 'Ödev ve Tasa'yı, 1918'de 'Barış İçin Şiirler'i yayımlar. Paul Eluard, bir dönem gerçeküstüci düşüncelerin etkisinde kalır ve bu yıllarda bir çok gerçeküstüci kitap çıkarır: Acının Başkenti, Aşk, Şiir, Dolanbaçsız Yaşama, Halk Günü... 1931'den sonra, dönemin siyasal ve toplumsal gelişmelerinden etkilenir. Bundan dolayı şair, yavaş yavaş gerçeküstüci düşünceden uzaklaşır. Artık şiirin insanlara yardım etmesi, kötülöklere karşı onları birleştirmesi gerektiğine inanır ve şu eserleri bu inancın izlerini taşır: Doğal Akış, Eksiksiz Türkü.

İkinci Dünya Savaşı başlayınca yeniden askere çağrılır. Fransa, faşist Hitler Almanyası işgaline uğrayınca, "Direniş" hareketine katılır, yurdunun kurtuluşu için yiğitçe çalışır. Savaş sırasında yazdığı şiirler elden ele dolaşır.

"Okul defterime
sırma ağaçlarıma
kumlara karlara
yazarım adımı
(...)

Ve bir tek sözün gücüyle başlarım yeniden yaşamaya

seni tanımak için doğmuşum
seni çağırmaya"

İşte "Özgürlük" şiiri bu acı günlerin ürünüdür. Eluard 1942 yılından sonra siyasete atılır toplumcu görüşle bir çok şiir ve yazı yayımlar. Şiir ve Doğruluk, Siyasal Şiirler bu gibi ürünleri kapsayan kitaplardır. 1952'de yaşama gözlerini kapadığında geriye 80 değerli eser bırakır.

HALK

Halım ben,
hani şu sayılamayan,
hani şu çok halk.
Soluğumun öyle bir gücü var ki
sessizliği deler geçerim, dinlemem,
filiz verir, boy atarım,
Zifiri karanlık demem.

Zulüm, acı, ölüm, şu bu
bir anda gizlerse de tohumunu,
ölmüş gibi görünse de halk,
döner gelir elbet bir gün nisan ayı,
kavuşur bahara toprak,
kızgın eller dağıtır atar ağır havayı.
Ölümün içinden yeşerir yaşamak.

(Çev. A. Kadir)

ASIL ADALET

insanlarda tek sıcak kanun
üzümden şarap yapmaları
kömürden ateş yapmaları
öpücüklerden insan yapmalarıdır

insanlarda tek zorlu kanun
savaşlarda yoksulluğa karşı
kendilerini ayakta tutmaları
ölüme karşı yaşamalarıdır

insanlarda tek güzel kanun
suyu ışık yapmaları
düşü gerçek yapmaları
düşmanı kardeş yapmalarıdır

hep var olan kanunlardır bunlar
bir çocuğun tâ yüreğinden başlar
yayılır, genişler, uzar gider
tâ akla kadar

AYDINLIK

Hiçbir vakit tam karanlık değil gece
Kendimde denemişim ben
Kulak ver dinle
Her acının sonunda
Açık bir pencere vardır.
Aydınlık bir pencere
Hayal edilecek bir şey vardır
Yerine getirilecek istek
Doyurulacak açık
Cömert bir yürek
Uzanmış açık bir el
Canlı canlı bakan gözler vardır
Bir yaşam vardır yaşam
Bölüşilmeye hazır

BİR KARANLIK AYNA İÇİ

Hıncahınç bir kenar mahalle
Üstünde aylar sultanı ağustos günlerinden
Kıvıl kıvıl bir hale

Namus sözümüzden bu çember
Duramaz olmuş yerinde
Öfkemizden döne döne yanar

Burası Bazilika sokağı
Bu bir okulun sokağa bakan yüzü
Kurşunlardan böyle çiçek bozuğu

Kala kala bunlar kaldı çiçekten yana
Açmış duvarları üstünde felaketin
Bulanıp insan teninin beyazlığına

Bazilika sokağının göbeğinde
Duvarlar bizden yana olmuş
Yediveren bir damga üzerlerinde

Hürriyet aşkıyla oyulmuş

Unutulmayacak bir tarih

19 Aralık!

“Geçmişini anımsayanın bir gözü, unutanın iki gözü oyulmalıdır.” (Paraguay atasözü)

Sık sık hafızasız bir toplum olduğumuz söylenir. Fakat, bunun sonuçtan hareketle yapılan bir belirleme olduğu, nedenleri üzerinde yoğunlaşmış bu olumsuzluğu tersine çevirme çabası içerisinde olunmadıkça da, hiçbir değerinin olmadığı bilinmeli. Sonuçta, tek tek insanlarda olduğu gibi, insanların toplamı olan toplumlarda da, yaşanan her şey toplumun kolektif hafızasında yer etmez. Ya da zaman içerisinde silinip gider.

Demek ki, öncelikle, toplum içerisinde kendimize ilerici misyon biçen bizler, sınıf mücadelesinin önemli kilometre taşları olan tarihsel olayları unutmamalıyız. Çünkü, unutursak, sık sık egemen sınıfların toplumu gününbirlik yaşamaya mahkum edip hafızasızlaştırdığın-

dan dem vuran hafızasız devrimciler, demokratlar oluruz. Yani, komik duruma düşeriz! Toplumun hafızasızlığından yakınan hafızasız bir devrimci, ya da demokrat! Aslında, “komik” kavramını düzeltmemiz gerekiyor. Çünkü, trajik-komik bir durum bu ve ne yazık ki, sıklıkla yaşanmakta.

Unutulmaması, unutturulmaması gereken, 19 Aralık katliamı ve buna karşı komünist-devrimci tutsakların gerçekleştirdiği kahramanca direnişin üzerinden üç yıl geçti. Şimdiye kadar 19 Aralık katliamı ve tarihsel direnişine ilişkin çok şey yazıldı, söylendi. Fakat, buna rağmen bu tarihsel direnişin üzerinde tekrar ve tekrar durmak, doğru bir tarih bilincine sahip olmak açısından önemli, gerekli. Çünkü, mücadele tarihimiz “geçmiş” olmakla birlikte, olumlu ve olumsuz dersleri itibarıyla günceldirler.

Komünist ve devrimci hareket

açısından, öncesi ve sonrası ile ilgili içeriğinde, 19 Aralık’ın önemli gerçekliği bariz bir şekilde açığa çıkardığını söyleyebiliriz. Birincisi ve olumlu olan yön, e-olumsuz koşullarda dahi var olan gösterilen direnişçilik. İkinci ve olumsuz yön olarak da, devrimci hareketin önemli bir kısmının özellikle 1990’ların ortalarından itibaren esasta sol bir hapisaneler politikasını uygulamış olmasıdır.

19 Aralık 2000 tarihinde Türi devletinin 20 ayın hapisanede gerçekleştirdiği katliam operasyonuna karşısında, komünist-devrimci tutsakların gerçekleştirdiği direniş dünyada eşi benzeri olmayan kahramanca bir direniştir. Bu belirlemeyi ajitasyon ya da bilimsel bir yorumdan ziyade duygusal bir yorum olarak görülmemelidir. Doğrudur, genel açısından ele alındığında, tarih daha büyük çapta hapisane katliamları yaşanmıştır. Örneğin, bu

lardan biri de, Peru devletinin 1986 yılında yüzlerce Peru Komünist Partisi (PKP) üyesini katletmesiydi. Ya da, şimdiye değin iç savaşlar ya da vatan savunmasında milyonlarca halk kitlesi kendi bedenini feda etti. Devrimler milyonların dökülen kanları üzerinde inşa edilebildi. Tarihsel 19 Aralık direnişinin "dünyada eşi benzeri olmayan bir

gelen sosyalizmin geçici yenilgisinden ayrı ele almak mümkün değil. Daha doğrusu, ayrı ele alınabilir, ama bu bütünlükten koparıldığında doğru sonuçları ortaya çıkarmak mümkün olmaz. "Gerçek" olarak ifade edilenler gerçek olmaz, onun çarpıtılması olur. Eğer, 19 Aralık tarihsel direnişini "Somut koşulları içerisinde" ele alır-

ribatları günlük olarak yaşıyor, görüyoruz. Bu bir yana, amaçları ve idealleri boyutuyla en korunaklı ve diri olması gereken devrimci, demokrat, yurtsever güçlerin dahi içine sürüklendikleri tasfiyecilik ele alındığında, bu ideolojik saldırılardan üst boyutta etkilendiği görülebilir.

19 Aralık direnişi, devrimci

direniş" olarak ifade edilmesi, yukarıda bahsettiğimiz kıstastan hareketle değil, meydana geldiği dünya ve ülke koşullarında, kendi somut şartları içerisinde oynadığı rolden hareketle yapılan bir belirlemedir. 19 Aralık katliamı ve direnişini 2000 Ölüm Orucu direnişinden, ölüm orucu direnişini de 1990'ların ortalarından itibaren derinleştirilen tasfiyecilik sürecinden, bu süreci de tüm dünyada Rus sosyal emperyalizminin çökmesiyle birlikte alenen görülen bir duruma

sak, yukarıdaki belirlemenin hiç de abartılı olmadığını görmüş oluruz. Maoist komünistlerin 19 Aralık direnişini "Devrimci Kahramanlık Haftası" olarak adlandırmalarını bu çerçevede ele alabiliriz.

Emperyalist burjuvazinin özellikle 1990'lardan sonra tüm dünyada derinleştirdiği ideolojik hegemonyasının dünya halkları üzerindeki olumsuz etkisini küçümsemek gerekiyor. Kendi ülkemizde de bu ideolojik hegemonyanın ezilenler üzerinde yarattığı ciddi tah-

mücadele açısından birçok yönüyle olumsuz koşullar içerisinde gerçekleşti. Zaten politik güç olma boyutuyla ciddi zaafiyetler yaşayan devrimci hareketler, ulusal hareketin, özellikle Abdullah Öcalan yakalandıktan sonra derinleştirdikleri tasfiyecilik süreci ile birlikte her alanda daha zor koşullarla karşı karşıya kaldılar. Dışarıda devrimci, demokratik mücadeleyi alabildiğine daraltan devletin asıl odaklandığı nokta hapishaneler oldu. 1996 yılında gerçekleştirilen tarihsel

ölüm orucunun özellikle ideolojik-politik kazanımlarıyla, dayatılan tasfiyecilik sürecinden daha az etkilenen ve diri kalmayı başarabilen hapisanelerdeki komünist-devrimci tutsaklar, F tipleri devlet tarafından gündeme getirildiğinde bu bilinçle hareket ettiler. Kısacası, adına F tipleri denilen üst boyuttaki stratejik saldırı karşısında, stratejik karşı duruşun öncülüğünü hapisanelerdeki komünist-devrimci tutsaklar çekmek durumundaydılar. Ölüm orucu direnişinin doğruluğu ve zamanlaması tartışılırken, yanlış düşülen noktalardan birisi de buydu. Ölüm orucu direnişi, başlatılan keyfi istemi değil, var olan stratejik saldırıya karşı stratejik bir duruşun örgütlenebilmesinin en isabetli eylem biçimiydi. Her şey bir yana, o dönemde başbakan olan Bülent Ecevit'in, "IMF politikalarının uygulanması için cazaevleri sorununun halledilmesi gerekir" açıklaması bu gerçeğe işaret etmekteydi. Ulusal hareketin F tipi cezaevlerine karşı mücadelenin dışında kalması ve hapisanelerdeki onbine yakın yurtsever tutsağın "tarafsız" konumda tutulması da, güncel açıdan başka bir ciddi dezavantajdı. Dışarıda f tiplerine karşı sürdürülen mücadelede önemli bir yükseliş yakalanmış, ölüm orucunun başlatılmasıyla bu mücadele zirveye ulaşmıştı. Fakat, 19 Aralık katliamı sonrasında, kütle hareketinin bıçakla kesilir gibi dibe vurması, bu kütle hareketinin niteliğine dair sorgulamayı da beraberinde getirdi.

İşte, 19 Aralık bu koşullarda gerçekleşti ve yine tam da bu koşullardan dolayı "dünyada eşi benzeri olmayan bir direniş" özelliğini kazandı. 19 Aralık direnişi aynı zamanda, küleselleştirilen bir ölüm orucu direnişi içerisindeyken gerçekleşmesi açısından da ta-

rihte bir ilkti. Bu direniş tüm toplumu şu veya bu biçimiyle etkiledi. Dünyada büyük bir yankı yarattı. Direnerek ölümsüzleşenleri "terörist" olarak gören en geri bilinçlerde dahi, bu can feda direnişçilik, küleselleştirilen direnengilik karşısında şaşkınlıkla karışık bir saygıya yol açtı.

Coğrafyamız devrimci hareketinin can feda direnişçi özelliği dostta da düşmana da bir kez daha gösterildi. Bu anlamıyla biz genç kuşaklar çok değerli, değeri bilinmesi gereken bir tarihe sahibiz.

Fakat, 19 Aralık direnişi aynı zamanda bir dönemin kapanması, yeni bir dönemin başlamasının da dönüm noktası oldu. Onca can ve emeğe rağmen F tiplerinin hayata geçirilmesine engel olunamadı. Bu, hapisanelerdeki devrimci mücadeleler boyutuyla bir yenilgiyi, geriye düşüşü ifade ediyor. 1980'lerden bu yana ciddi mücadeleler ve bedellerle elde edilen birçok kazanım, f tiplerinin hayata geçirilmesiyle birlikte kaybedildi.

Bu, bahsettiğimiz ikinci ve olumsuz yönü, devrimci hareketin hapisaneler politikasını tartışmayı kaçınılmaz kılıyor. Bunu sadece 19 Aralık katliamının öngörülüp, görülememesi boyutuyla söylemiyoruz. Hapisanelerin genel mücadele içerisinde oynayabileceği rolün, yani parça-bütün ilişkisinin kavranışında yapılan yanlışlıklardan, özellikle 1990'ların ortalarından itibaren izlenen sol politikalarından hareketle söylüyoruz. 19 Aralık ve sonrasında oluşan yeni durum, geçmiş süreçlerin sonucu olarak ele alınmalı, tek başına bir neden olarak değil. Genel olarak mücadelenin düzeyi, yani diğer parçalardaki durum, ve de devletin hapisanelere dönük gittikçe artan ve katliamlar boyutuna varan saldırıları, 19 Aralık sonrası oluşan durum ele alındığında elbette ki hesaba katıl-

malıdır. Fakat, devrimci hareketlerin özellikle 1990'lı yıllar boyunca izledikleri hapisane politikalarının da F tiplerinin hayata geçirilmesine belli boyutlarıyla zemin sunduğu da görülmesi gereken bir gerçek.

Hapisaneler, bir devrimci açılarından olmasını istediği bir yer değildir. Ama buna karşın, mücadele içerisinde birçok devrimcinin uğradığı zorunlu mücadele alanıdır. Hapsedilen devrimci, hapisane koşulları ne kadar iyi olursa olsun sınıf mücadelesinde atılmıştır. Bu yüzden hapisaneye düşen bir devrimcinin en önemli görevlerinden birisi de, yeniden aktif mücadeleye atılmak için fırsatları yaratmak, içeride bulunduğu sürece dışarıya kendisini her yönüyle hazırlamaya çalışmak ve olanaklar çerçevesinde dışarıdaki mücadeleye katkı sunmaktır. Maoistler hapisane politikalarını en genel haliyle bu şekilde ifade etmekte. Çünkü, hapisaneler hiçbir zaman devrimci mücadelesinin merkezi olmadılar, olamazlar. İstisna dışında, belli süreçlerde hapisanelerdeki mücadele devrimci hareketin kaderi açısından tayin edici bir rol oynayabilir. Tıpkı, 1980'lerde, 1996 ve 2000 ölüm oruçlarında olduğu gibi. Fakat, bu gibi durumlarda dahi parça-bütün ilişkisi doğru kavranılmak, dışarıdaki mücadelenin tayin ediciliğini asla unutmamak gerekir. Özellikle 1990'ların ortalarından itibaren sıklıkla unutulmuş şey de bu olmuştur. 1990 tarihsel ölüm orucu direnişinin zafarla sonuçlanması ardından isdeyim yerinde ise zafer sarhoşluğu içerisinde hareket edilmiştir. Tabii ki, bu olumsuz durumun genel olarak devrimci mücadele içerisinde yaşanan olumsuzlukların bir sonucu olduğu açık. Örneğin, devrimci hareketin sınıf mücadelesinde

deneyimli birçok kadrosunun hapishanelerde olması, birçok devrimci hareketin ideolojik-politik merkezinin hapishanelere kaymasını da beraberinde getirmiş, hapishaneleri devrimci mücadelenin "merkezi" olarak görme anlayışı bu süreçte alabildiğine gelişmiştir. Teorik olarak ifade edilmese de, pratik olarak içeri ile dışarı arasındaki ilişki tersten kurulmuştur. Devrimci mücadelenin dışarı boyutuyla aksayan yönlerini gidermek için çaba harcamak ve bu çabada ısrarlı olmaktan çok, erken başarı elde etme anlayışıyla, hapishaneler mücadelesini devrimci mücadelenin "katalizör"ü olarak kullanma anlayışları, içeride var olan olanakların hor kullanılmasını da beraberinde getirdi. Sonuçta bu sol politikalar bir yönüyle bir bumerang gibi tekrar dönüp içerideki komünist-devrimci tutsakları vurdu. F tipleri, çok ciddi, stratejik karşı-devrimci bir saldırıydı. Bu saldırıya karşı içerideki komünist-devrimci tutsakların direnişin öncülüğünü çekmesi olması gereken iken, sadece hapishanelerdeki direnişler ile bir bütün püskürtülebilecek bir nitelikte değildi. 19 Aralık sonrası süreçte bu gerçek çok daha açık bir biçimde görüldü. Hapishaneler bu stratejik karşı-devrimci saldırı-

ya karşı esasta hazırlıklı iken, devrimci güçler dışarıda bu saldırıya hazırlıksız yakalandılar.

Komünist ve devrimci hareket 19 Aralık katliamını öngörebildi mi? Buna "evet" demek mümkün değil. 1996 Ölüm orucu sonrası esasta var olan zafer sarhoşluğu, sol anlayış, karşı-devrimin F tiplerini hayata geçirme iradesinin küçümsemesine yol açtı. Ölüm orucu direnişinin ülke gündemini belirlemeye başlaması, F tipi karşı kitle hareketinin her geçen gün daha da gelişip güçlenmesi, kitlesel

din ve yazarları asıl amacını gizlemek için kullanmıştı. Yani, sol bir anlayışla bir kez daha karşı-devrimin gücü küçümsemiş, operasyonların olabileceği öngörülmekle birlikte, 19 Aralık'taki gibi bir kapsamda katliam operasyonları öngörülememiş, devletin arabuluculara yüklediği misyon zamanında görülüp deşifre edilememişti. Yine, 19 Aralık sonrasında, yeni sürece uygun taktik adımlar, sol anlayıştan kaynaklı atlanmadığından, zamanla inisiyatif karşı-devrime kaptırıldı. Daha önceki süreçlerle ilişkisi içerisinde, 19

Aralık katliamı ve direnişinden dersler çıkarılması gereken diğer bir yön de, hapishaneler politikasında içine düşülen hatalı sol anlayış ve pratiklerdir.

Karşı-devrim F tipleriyle önemli bir avantaj yakaladı, fakat bunu politik kazanıma dönüştüremedi, dönüştüremeyecektir de. Amaç teslim almaktı, F

tiplerindeki komünist-devrimci tutsakları canları pahasına buna izin vermediler, vermeyecekler.

F tiplerine karşı mücadelede başarı elde etmek için, geçmişin olumlu tecrübelerinden faydalanacağımız gibi, olumsuz tecrübelerinden de faydalanmalıyız. Başarının daha erken elde edilebilmesi ve sağlam kazanımlarla perçinlenmesi için bunu yapmak durumundayız. □

BEŞ YÜZ BİN LİRA VE MELODİ

Özgür Düşün aracılığıyla paylaşılan haykırışa bir ses daha katabilmek için size bir kaç arkadaştan bahsedeceğim. Onların yaşadığı bazı olaylardan yola çıkarak devrim mücadelesine nasıl ve nereden baktıklarına, yaşadıkları olayların hangi kültürel dokuyla şekillendiğine değineceğim.

İlk arkadaşımız bir liseli. İnatçı, hırslı ve yeni insan-özgür dünyanın yaratılacağına sonsuz inancı. Ölüm orucu sürecinde yüzlerce mideye eklenen bir gurultu. Sabah-akşam okula yürüyerek giderdi. Okul harçlığıyla simit bile almaz, aç kalma pahasına parasını biriktirip cezaevindeki yoldaşlarına gönderirdi. Bu yapuğunu kimseye söylemez; mütevazılığı elden bırakmazdı. Soğuk bir sabah yağmur altında uşuyarak gidilen bir yolu, istese beş yüz bin lira vererek minibüsle rahat bir yolculuğa dönüştürebilirdi. Yağmur altında ıslanarak mücadeleye bir yerinden destek olmaya çalışan bu yürek, bıçak çatlatan ayazda türkü yakıp ısınan yüreklerin yürüyüşüne bir adım daha eklemektedir.

"Bedenim burada ancak yüreğim orada." Bunu söyleyen genç kadın arkadaşın bedeni de bizimleydi. Ne yazık ki toplumun ona biçtiği ve onun da kabullendiği şekillenisten, yargılardan kurtulamadı. "Kadının yeri erkeğinin yanındır." cümlesini istemese de olumlayarak, ileriye atılmak yerine geride durmayı tercih etti. Evet, kadının dört bir yandan kuşatılmışlığını, bedeninin ve beyninin zincirler altına alındığını kabul ederek politik kavrayıştan uzak bir tutum sergiledi. Umarım yüreğinin sesine, haykırışına kayıtsız

kalmaz ve yürüyüşe bir adım da o ekler.

Kısa zaman önce doruklara sevdalı olan, bugün ise gözleri yurtdışına bakan bir arkadaşımız var. İçinde bulunduğu durumdan bir kurtulabilse belki de kavgayı en can alıcı yerinden yakalayacak. Egemen sistemin gençleri yozlaştırdığı, apolitikleştirdiği, geleceksizlik dışında bir şey vermediği bir ortamda arkadaşımızın kendine çıkar yol olarak gördüğü yolu anlamak belki de mümkündür. Ama kurtuluşun gideceği yerde de olmadığını kendisi de görecektir. Asıl yapması gereken insanın kendi coğrafyasından ayrılarak, kendi hayatını bir nebze de olsa kurtaracağını düşünmek yerine, insanlığın kurtuluşu için kavga verenlerin yürüyüşüne bir adım eklemektir. Bu arkadaşımızın davranışı az önce anlattığım kadın yoldaşın davranışıyla özünde aynı kültürden beslenmektedir.

Kimi gençler var öfkeli, iyi niyetli. Bir devrimcinin cezasinde haykırışlarla sokakları inletirler. Toprağa gömülen için yeminler edilir, marşlar söylenir... Ve artık gereken yapılmıştır. Otobüslere binilir ve sanki her şey gömülen yürekle gömülmüş gibidir. Cenazedeki öfke yerini kahkahalara bırakmıştır. Ne de olsa "hayat devam ediyor"dur. Devrimcileri sahiplenmek önemlidir, ama esas önemli olan yiten devrimcilerin davalarını sahiplenip savunmak, onların kaldığı yerden yürüyüşe devam etmektir. Uzaklardan yankılanarak kulaklara dolan melodiyi anlamaya çalışmaktır. Kulaklara çalınan bu melodiye inançla, coşkuyla, sevdıyla, öfkeyle; bilerek, anlayarak ve boşalan yerleri doldurucusuna bir ses katabilmektir. □

ORYANTALİZM DOĞU SORUNU “BATI DESPOTLUĞU”

Jbn-i Haldun, kimi çevrelerce, “organizmacı” olarak nitelendirilen görüşü ile; canlılar üzerinde gözlemlediği bazı izlenimlerini toplumlara ve devletlere uygulamıştır. Nasıl ki canlılar doğar, gelişir, yaşar ve ölürse ve nasıl ki koşulların dayattığı rekabet nedeniyle birbirleriyle soyun devamı için savaşırsa, (doğal seleksiyon-ayıklanma) toplumlar da tıpkı doğa gibi bazı yasalara bağlıdır. Her devlet kurulur, gelişir ve yıkılır, der İbn-i Haldun. Yıkılan her devlet, yeni bir devleti gerektirir. Marks’ta bu görüşün üretim biçimlerine ve onun doğurgası olan toplumsal sınıflara uygulanmış bir şeklini bulmaktayız. Marks’a göre her eski üretim tarzı, içinde bir yenisini barındırır. Koşulların dayattığı sınıf savaşımlarıyla yerini rahminde barındırdığı bir üst düzey üretim biçimine bırakır. Bu süreç diyalektik bir şekilde ilerler. Ta ki tüm sı-

nıfların ortadan kalktığı, komünist bir dünyaya ulaşıncaya kadar(1).

İşte böyle bir arka plandan günümüze dönüp baktığımızda gördüğümüz şey, üretici güçlerin muazzam gelişimi ve ona her geçen gün daha çok ayak bağı olan kapitalist üretim ilişkileridir. Yaşam, sınıf savaşımının daha da yükselmesini dayatmaktadır. Bunun bilincindeki egemen sınıflar ise “doğal ayıklanmanın” kurbanı olmak için hayatın her alanında daha çok çalışmakta, daha doğrusu saldırganlaşmaktadır.

Kapitalizm varlığının en vahşi momentini (dönemini) yaşamaktadır. 11 Eylül saldırıları ile birlikte, tüm halkların özellikle de ülkemizin içinde bulunduğu az gelişmiş, bağımlı ülke halklarının “terörizm ile savaş, dünyaya demokrasi ve özgürlük getirme” demagogileri eşliğinde- kazanmış oldukları temel hak ve özgürlükleri tırpanlamaya başlamıştır. Bu sal-

dırıların üç sac ayağını oluşturan askeri, ekonomik ve ideolojik konsept halklara yıkım, daha fazla sömürü ve deformasyondan başka bir şey ver(e)memiştir.

Askeri alanda, başta Irak ve Afganistan olmak üzere dünya halklarının üzerine bomba yağarken, ekonomik alanda Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası (DB) çıkışlı “yönetişim” politikaları nedeniyle ülkelerin sözde bağımsızlığının koca bir balondan başka bir şey olmadığı görülmüştür.(2) Saldırıların bir diğer sac ayağı ve asıl konumuz olan ideolojik alanda ise apayrı bir hezeyan yaşanmaktadır. Geleneksel(!) milliyetçi-faşist ideolojilerin yanında, oryantalizmi karşıdan üreten gerici fundamentalist hareketlere ek olarak; post-modern, yeni sağcı, burjuva-kapitalist galipçilerin “tarihin sonu” söylemi; diğer yandan sözde solcu, post-marksist, “politik kötümserlerin” oportünist ve umutsuzluk aşıları,

Ülkemiz yerelinde tüm bunlara ek olarak, bu son iki düşünencenin sentezi olmaya çalışan, ancak seçme-ci, analogik (benzeşmeci) bir toto-lojiden öte bir şey ifade etmeyen (edemeyen) "üçüncü alan", "de-mokratik sömürgecilik" gibi teori-ler de eklenince, bugün düşünsel alanda halklara kalan; gericilik, mücadelesizlik ve umutsuzluktan fazla bir şey değildir.

"Egemen sınıfın düşünceleri, bütün çağlarda egemen düşüncelerdir, başka bir deyişle, toplumun egemen maddi gücü olan sınıf aynı zamanda egemen zihinsel güçtür. Maddî üretim araçlarını elinde bulunduran sınıf, aynı zamanda, zihinsel üretim araçlarını da emrinde bulundurur, bunlar o kadar birbirinin içine girmiş durumdadırlar ki, kendilerine zihinsel üretim araçları verilmeyenlerin düşünceleri de aynı zamanda bu egemen sınıfa bağımlıdır..." (Marks-Engels, üçüncü baskı, S:70)

Bu alıntı aslında Marksizm'in "ekonomik alt-temel yapı, düşün-sel üst yapıyı belirler" tespitinin yalın bir şekilde açıklanmasıdır aynı zamanda. Bu vargı (temel-üst yapı ilişkisi) bir takım "orto-doks Marksistler" ve/ya da anti-komünistlerin iddia ettikleri gibi mekanik, determinist bir işleyişe sahip değildir. Aralarındaki ilişki diyalektiktir. Temel belirlenim noktası son soyutlamada maddi koşullar olmakla beraber, düşün-sel alan da varlığını borçlu olduğu maddi koşulların -bir kere meydana geldikten sonra- devamını sağ-lamaya çalışır.

Bu gün içinde bulunduğumuz kaotik süreçte de bilimin durumu farklı değildir. Bilim (özellikle de pozitif bilimler) sunduğu veriler itibarıyla tarafsız gibi gözükse de; "üretim araçlarını elinde bulunduran sınıf"ın elinde onun çıkarlarına hizmet etmektedir. Yazının merkezi konusu olan oryantalizmi işte böyle bir perspektifle irdele-meye çalışacağız.

EDWARD W. SAİD VE ŞARKİYATÇILIĞI

Edward Said (1935- 2003) Hi-ristiyan, Filistinli bir Arap akade-misyendir. Gerek doğduğu ve ya-şadığı coğrafyalar, gerek etnik ve dinsel kökeni itibarıyla, iyi bir tartışma konusudur aslında. Ama biz onun tüm bu özelliklerinden ziyade teorisiyle ilgileneceğiz.

Tarihin her döneminde düşünürlerin-aydınların yaşadıkları konularının ne olduğu ve ne olması gerektiği konusunda çok farklı düşüncelerin belirtildiği tartışmalar yapılmıştır. Mevcut egemen sınıfların yanında, statükoyu korumak mı, yoksa ezilen sınıfların yanında devrimci hareketi desteklemek mi? Üçüncü bir yol imkansızdır. "...aydınlar özerk, bağımsız bir toplumsal sınıf oluşturmazlar. İster bunun bilincinde olsun ister olmasınlar, üretim işlevi olan gruplardan (biz sınıf deriz b.n.) birinin sözcüleridirler." (Gramsci 1997a, S:9) İşte Said de bu konularını ezilenlerden yana tavır alarak göstermiştir⁽³⁾.

O, Gramsci'nin tanımlamasıyla "organik bir aydındır". Fikir ve edimleriyle her zaman haksızlığın karşısındadır. Düşüncelerine kattığı pratik ile 11. Tezi⁽⁴⁾ içselleştiren ender düşünürlerdendir. Bu, onun ezilen, hakları elinden alınan bir halktan geliyor olması gibi somut koşulların yanı sıra, akademik dürüstlüğü ve haksızlığa başkaldıran kişiliğinden de kaynaklanmaktadır. Zaten sadece bu nitelikleri bile onun, zıt düşünce akımına mensup kişilerce dahi takdir edilmesine yetmiştir. Biz Marksistler de onun tüm ilerici yönünü -ezilen halkların yanında olmasını- benimsiyoruz. Ama bu durum onun, şarkiyatçılık özelinde yaptığı bir takım analiz ve sentezleri sorgusuz kabul ettiğimiz anlamına gelmemektedir. Sonuçta Said liberal düşünceye sahip bir düşünürdür ve dolayısıyla onun sorunlara getirdiği eleştiri ve çö-

zümlemeler de burjuva hümaniz-minin ötesine geç(e)memektedir.

Said'in şarkiyatçılık kuramının temelini doğu-batı ayrımı (Gramsci ve Foucault'dan esinlenerek) ile Gramsci'den aldığı hegemonya, Foucault'dan aldığı söylem (daha sonra 'temsil'e çevirmiştir) kuramlarıyla, yine temelini Foucault'dan aldığı bilgi ile iktidar ilişkisini irdeleyen kuram oluşturmaktadır. Said'in kuramının ayrıntısına geçmeden önce, oryantalizm hakkında birkaç şey söylemekte yarar vardır.

Oryantalizm; "klasik anlamı içinde, doğu kültürüne, doğu dillerine ve tarihine, vb., dair araştırma..."(a. Cevizcioğlu) olarak tanımlanmaktadır. Etimolojik açıdan ayrıntısına girmeden önce bu tanımlama üzerinden, birkaç noktaya değinmekte yarar vardır. Tanımda geçen "doğu" tespiti, aslında tüm oryantalizm eleştirilerinin ortak-temel noktasını oluşturmaktadır. Dünya üzerinde herhangi bir noktayı, bir yeri merkez almadan, doğuda veya batıda olarak nitelendirmek mümkün değildir. Bu coğrafi gerçekliğe rağmen, Samir Amin'in "avrupa-merkezcilik" adını verdiği egemen düşünce -kendisiyle de çelişerek- kendisinin doğusunda, hatta uzak doğusunda bulunan Japonya'yı batılı olarak lanse ederken; Meksika gibi, en azından coğrafi olarak batılı bir ülkeyi ise batılı olarak kabul etmemektedir. Bu durum aslında, doğu-batı ayrımının ne kadar keyfi ve de suni olduğunu, kıstas olarak alınan şeyin coğrafya değil de, farklı unsurlar olduğunun göstergesidir. Gramsci bu konuda şunları yazmıştır: "...şu da açıkça bilinmektedir ki, doğu ve batı itibarı olarak kabul edilmiş kavramlardır, yani tarihseldir; çünkü gerçek tarihin dışında dünyanın her noktası hem doğu hem de batıdır. Bu terim, bu terimlerin, genel olarak, var sayılan kederli bir insan açısından değil, fakat Avrupa'daki kültürlü sınıflar açısından şekil

aldığı düşünülürse daha iyi anlaşılır. Bu sınıflar, dünya üzerindeki egemenlikleiryle bu terimleri, her yerde kabul ettirmişlerdir...." (Gramsci-1997:170)

Göstergebilim diliyle konuşacak olursak; doğu-batı ayrımı yapan yapıtlar veya metinler "düşsel göndergeler" sunmaktadırlar. Yani veriler ve postülatlar, gerçek madde dünyada değil, imgeler dünyasında bulunmaktadır. Bu perspektifle E. Said, (Foucault'dan esinlenerek) batının dil ve söylem aracılığıyla hayali-"temsili" bir doğu yarattığını ve bu yaratılmış doğu aracılığıyla da kendisini onun (doğunun) zıttı olarak ve tabii ki ona karşı kendisini olumlayarak yarattığını söyler. Bu noktada Said'i anlamlandırmada; L. Saussure'nin dil bilim teorilerinden ürettiği "dil birimlerinin en temel karakteristliği, öbür birimlerin olmadığı" tespiti, bize yardımcı olmaktadır.

Konunun bu yönüne açıklık getirdikten sonra oryantalizmin tanımlarını inceleyebiliriz. B. S. Turner, Ortadoğu'yu veri olarak aldıktan sonra şunları yazmaktadır: "... Ortadoğu incelemelerini geleneksel olarak tekelinde tutan 'fazla gelişmiş' ve lüks bir gelenek, yani oryantalist sanat, edebiyat, tarih ve din araştırmaları bulunmaktadır. Bu disiplinlere, bunların temel ideolojik varsayımlarına ve görgülcü (ampirisist) epistemolojiye rahatlıkla 'oryantalizm' etiketi yapıştırılabilir." (Turner- 2001:16-7) demektedir. E. Said de ürettiği çeşitli tanımlamaların ilkinde; "...ister özel, ister genel yönleriyle uğraşın -antropolog, sosyolog, tarihçi ya da filolog olması fark etmez- şark hakkında yazan, ders veren, ya da şark'ı araştıran kişi şarkiyatçıdır, yaptığı işte şarkiyatçılıktır." (E. Said- ekim 2001:12) diye yazmaktadır. Görünüşte bu iki tanımlama birbirleriyle örtüşmektedir ama çok önemli farklarını da gözden kaçırmamak gerekir. Bu du-

rum, iki yazarın soruna bakış açılarını çok net bir şekilde yansıtmaktadır gerçekte. Turner, "incelemeleri... tekelinde tutan ..lüks bir gelenek" in ürünlerine oryantalizm etiketini yapıştırırken, son derece titizdir. Bu onun konu hakkında yapılan her türlü araştırma ve verilen ürünleri bazı ilkelere-kıstaslara göre sınıflandırdığını gösterir. Turner'ın aksine E. Said; güdümlü ve determinist bir tanım yapmakta ve şark hakkında verilen tüm ürünleri şarkiyatçılık olarak nitelendirip, toptan reddetmeyi tercih ediyor. Ona göre batıların doğu hakkındaki her türlü bilgileri eksik ve yanlış. Dolayısıyla da bu bilgileri veri alan her türlü eser ve eser sahibinin nereden (doğudan veya batıdan) olursa olsun şarkiyatçılıkla kirlenmiştir ve batı hegemonyasının devamlılığına yardımcı olmuştur görüşündedir.

E. Said'in yaptığı ikinci tanım ise şöyledir: "şarkiyat, 'şark' ile (çoğu zaman) 'garp' arasındaki ontolojik ve epistemolojik ayrıma dayanan bir düşünme biçimidir." (said-ekim 2001:12) der. Burada Said oryantalizmin bilgi kuramsal yapısının yanında varlık bilimsel bir yönü olduğuna da işaret etmektedir. Şarkiyat sadece doğu hakkında bilgi üretmemektedir, bu bilgiler doğrultusunda doğuyu söylem aracılığıyla imgelemede yaratmaktadır da. Ve Said bu noktadan sonra o kadar ileri gitmektedir ki; Berkeleyci solipsizm'den farkını inceltmektedir. Said gerçekliğin (doğu gerçekliğinin), bizim düşüncelerimizden bağımsız bir şekilde var olmadığını ve söylemsel olduğunu iddia etmektedir. Bu kaba bir idealizmdir. Engels (Lenin'in de materyalizm ve ampriokritisizm'de yalın bir dille açıkladığı gibi) genel anlamda felsefeyi ikiye ayırmaktadır: Materyalizm ve idealizm (bir de bu ikisi arasında gidip gelen bilimezciler vardır) materyalizm; doğayı esas alıp düşünceye onun

türevi olarak ikincil rol biçerken, idealizm, öncelliği fikirlere vermektedir. Bu durumu Marks kapitalin ikinci basımına yazdığı önsözde, hegel felsefesiyle arasındaki farkı gösterme adına öz bir biçimde açıklamıştır: "...fikirlere, maddi dünyanın insan aklında yansımalarından ve düşünce biçimlerine dönüşmesinden başka bir şey değildir..."

Bu bakış açısıyla -Said doğunun metinler aracılığıyla yaratıldığını düşündüğü için- (çok açık olmasa da) emperyal politikaları da bu metinlere doğruluk payı katmak için uygulandığını iddia etmektedir. Bu konuyu daha fazla uzatmama adına, herhangi bir siyasi tarih kitabı okuyan bir kişi bilir ki bu durum Said'in doğrulamadığı gibi yaşanan gerçeklikte tam tersini göstermektedir.

"...şarkiyatçılık görüngüsü her şeyden önce, şarkiyatçılık ile şark arasındaki bir çakışmayla değil, ('gerçek' şarkla tüm çakışmalara rağmen, tüm çakışmaların ötesinde, dolayısıyla çakışmanın yokluğunda) şarkiyatçılığın ve onun şarka ilişkin düşüncelerinin (meslek olarak doğunun) iç tutarlılığıyla ilgilidir... ..nesnel yapı (şarkın saptanıp nitelenmesi) ile öznel yeniden yapılandırma (şarkın şarkiyatçı tarafından temsil edilmesi) birbirinin yerine geçebilir hale gelir" (said ekim 2001:15- 140). Said'deki temsil J. Baudrillard'ın taklitinin ön hazırlığı gibidir. Gerçeğin öldüğünü iddia eden baudrillard onun yerini simülakların aldığını iddia eder. "...gerçek bir daha asla geri dönmeyecek (bu durum: doğu) Said'de muğlaktır. O doğudan bahsetmediği gibi hiçbir alternatif de sunmaz)... bundan böyle her türlü düşsel ve gerçek ayırımından yoksun, yalnızca yinelenen bir yörüngeye sahip modeller ve farklılıklar simülasyonu üretiminden ibaret bir hipergerçekten söz edebilir..." (J. Baudrillard-1998:13)

Said'in; ötekilerine göre daha

tarihsel ve daha somut dediği üçüncü tanımı ise şöyledir: "... kabaca belirlenmiş bir başlangıç noktası olarak onsekizinci yüzyıl sonu alınır, şarkiyatçılık, şarkla-şark hakkında saptamalar yaparak, ona ilişkin görüşleri meşrulaştırarak, onu betimleyerek, öğreterek oraya yerleşerek, onu yöneterek- uğraşan ortak kurum olarak, kısacası şarka egemen olmakta, şarkı yeniden yapılandırılmakta, şark hakkında yetke kurmakta kullanılan bir batı biçemi olarak incelenebilir, çözümlenebilir... ..savım şu: şarkiyatçılık bir söylem olarak incelenmedikçe, aydınlanma sonrasında Avrupa kültürünün şarkı siyasal, sosyolojik, askeri, ideolojik, bilimsel, imgesel olarak çekip çevirebilmesini- hatta üretebilmesini- sağlayan o müthiş sistemli disiplinin anlaşılması olanaksızdır.." (Said-2001:13).

M. Bernal; "batı"nın kendini diğer toplumlardan üstün görmesine dayanak yaptığı ari modelinin ancak 19. yüzyılın ikinci yarısında geliştirdiğini söylerken, S. Amin de avrupa merkezilik adlı kitabında aynı durum için 18. yüzyıla işaret etmektedir. Oysa bu durum alıntılardan da anlaşılacağı üzere Said de arkaiktir. İlk oryantizm tanımlamasında da yüzyesil olarak bahsettiğimiz gibi, Said oryantizm hakkındaki tüm ürünleri şarkiyatçılıkla ilişkilendirir, dolayısıyla, antik yunana kadar gider. Bu durum üçüncü tanımda geçen 18. yy. tespitinin anakronikliğinin de göstergesidir.

Said, 18. yüzyıla kadar olan şarkiyata, "açık şarkiyatçılık" adını verirken, 18. yüzyıldan günümüze kadarki süreçteki ürünleri de "modern şarkiyatçılık" olarak nitelendirir. Bunlara ek olarak "örtük-gizli şarkiyatçılık" Marks'dan Dante'ye kadar bir çok ünlü düşünür, sanatçıyı kapsayan şarkiyatçılar da vardır terminolojisinde. Bu üç tip şarkiyatçılıkta biçimsel farklılıklar gösterebilir de, öz iti-

bariyle hepside aynı ereğe: batının doğu üzerindeki hegemonyasına hizmet etmektedirler Said'e göre.

Bu üçüncü tanım eleştirisini Aijaz Ahmad'dan okuyalım: "...hangi anlamda 18 yüzyıl 'kabaca tanımlanmış başlangıç noktası' olarak alınabilir? Başka bir ifadeyle, insan 'oryantalist söylem'in aydınlanma sonrası döneminde mi yoksa, Truva Savaşı döneminde mi başladığını gerçekten bilemez. Sonra bu durum, oryantizm ile sömürgecilik arasındaki ilişki sorununu da gündeme getirir. Aydınlanma sonrası Avrupa'nın vurgulandığı okumaya göre, oryantizm sömürgeciliğin ideolojik bir çıkarımı gibi görünür. Fakat, kökenini Avrupa imgelemi dediği şeyin oluşturucu ögesi gibi de görünür. (A. Ahmad- 1995:205).

A. Ahmad eleştirisinde haksız sayılmaz. Said ".....şarkiyatçılığın sırf sömürge yönetimini aklileştirmenin bir yolu olduğunu söylemek, işin önemli bir yönünü, şarkiyatçılığın sömürge yönetimini her şey olup bittikten sonra değil daha baştan temellendirdiğini görmezden gelmek olur." (said-2001:49) derken herhalde Ahmad'ı doğrulamaktadır.

Said tarihüstücü bir şekilde okuduğu metinleri, toplumsal ve sınıfsal bağlamlarından koparmaktadır. Vardığı sonuç batının antik yunandan beri (ve sonraki dönemde islam özelinde) doğuyu küçük gördüğü-aşağıladığıdır. Bu durumun batının egemen ve üstün olmadığı zamanlar için de geçerli olduğunu iddia etmesi, Sadık El Azim tarafından "tersine oryantizm" olarak nitelenmesine neden olmuştur. Bu tespiti doğrulayan bir Said eleştirisi de şöyledir: "Öncelikle kitap açık bir çelişki üzerine kuruludur. Said, şarklıların İslam'ın kuruluşundan bu yana değişmediğine ilişkin şarkiyatçı savı eleştirir ancak kendi söylemi antik yunandan beri değişmez" (louis-nicolas trepanier'den aktaran Ahmet Ulvi- doğu batı)

Said'in gizli şarkiyatçılık olarak nitelendirdiği Marks eleştirilerini incelemeyi bir alt bölüme bıraktığımızı belirttikten sonra bu bölümü bitiriyoruz.

-DEVAM EDECEK-

DİPNOTLAR

1-Her ne kadar K. Popper gibi yeni-sağcı(neo-liberal) ve Lyotard gibi, büyük-üst anlatıların bittiğini iddia eden bir takım kişiler bu durumu Marksizmin aczi olarak lanse etseler de, bu böyledir. K. Popper, Marks'ın adı geçen tarih teorisini, historicism (tarihselcilik- tarihsicilik)ile suçlayıp, bu ve benzeri teorilerin bireyin özne olma bilincini elinden aldığı, iradeciliği(voluntarizm) yadsıdığı iddia ederken, onun asıl ereği, bireyi merkeze almak değil, güdümlü anti-komünist propaganda ile bireye dayatılangeleceksizlik ve asil olamama istemidir. Bu görüşünü, idealist felsefesi ile dili döndürdüğüne şöyle tanıtlamaktadır: "...gelecek bize dayanır ve biz herhangi bir tarihsel zorunluluğa dayanmayız..." (Karl Popper- açık toplum ve düşmanları cilt 1 -Remzi Kitapevi- 1989:19) Tersini der: "tarihselciliktir".

2-Özellikle ülkemizde; "küreselleşme treni, entegrasyon" saf-sataları eşliğinde halka dayatılan; özelleştirme, uyum yasaları, tütün ve iş yasaları ile ülkenin ekonomik ve siyasal anlamda emperyalist metropollere olan bağımlılığı perçinlenmiştir. Bu konuda gelen her hükümetin kifayetsizliği ve son süreçte de bir takım ultra-mecalsizlerin, o çok güvendikleri ordunun AB ve ABD açıklamaları, onlara acı bir tragedyanın kötü birer oyuncularını rolünü biçmektedir.

3- Said her ne kadar sınıfsal bir bakışa sahip değilse de Anwar Abdel Malek'den aldığı "mülk sahibi azınlık" kavramı ile sınıfsal perspektife yakınlaşmıştır.

4-"Filozoflar dünyayı yalnızca değişik biçimde yorumladılar, sorun onu değiştirmekti"(Marks ve Engels - 3. Baskı:22)☐

Felsefeyle Düşünmek

OLGU ÜZERİNE

Olgu, gündelik dilimize girmiş, sıkça kullandığımız bir kavram. Olgu, yalın anlatımıyla nesne durumudur. Bu nesne durumu duyu organlarıyla algılanabileceği gibi, duyumun doğrudan ulaşmadığı bir şey de olabilir. Şu an bu yazıyı okumanın bir olgudur. Atomda elektronların olması, İkinci Paylaşım Savaşı, eylemsizlik yasası birer olgudur.

Olgu yanlış kullanıldığında tehlikeli olabilen bir kavram. Nesnelliğe gönderim yapması, ancak gönderimde bulunduğu nesne durumunun öznece belirlenmesi, olgunun arkasındaki tehlike. Bu tehlike dilin kullanımıyla ortaya çıkar. Olgunun olası yanlış kullanımları şöyledir:

Gerçekliği anlatma iddiasında olan kimse, gerçekliğin bir kısmını görür ama bütüne yönelik konuşur. "Yapılan anketlerde gençlerde intihar eğilimi var." Tekil birkaç durum, bütünü örtecek biçime sokulur, diğer parçalar gölgelenir. Sonuçta ortaya eğretici yorumlar çıkar.

Olgulara ilişkin konuşan kimse, özneliğinin girmedeği bir alanda konuşuyormuş gibi davranır. X bir oludur der, şu demeye getirir: "Burada kişisel görüşlerimi değil, gerçekliği anlatıyorum." Olgu vurgusuyla düşünce, temellendirilmeden kabul ettirilmeye çalışılır.

"Türkiye'de kamu kuruluşları hantal çalışırken, özel kuruluşlar kısa sürede hizmet sunmaktadır. Görüldüğü gibi özelleştirme toplum yararına bir olgudur" ifadesi bir durumdan söz eder. Kimi zaman kamu kuruluşları hizmet sunarken ciddi aksaklıklar yaşanabilir; bu bir durumdur. Ancak burada durumla ilgili kurulan yanlış nedensellik, anlamı bambaşka bir alana taşır, ajitatif bir karakter alır.

Doğru kurulduğunda olgu gerçekliğin betimlenmesidir, sağlıklı düşüncenin temelidir. Olguları okuyabilmek bir götü ister. Yöntemli bir bakış gerektir.

Öznelci idealist bakış olguları göremez. Materyalizmle idealizm, bilgimizin kaynağı ve bilginin fiziksel dünya ile ilişkisi sorununa verdikleri yanıtla ayrılırlar. Materyalizm maddeden hareket ederek bilgi edinmeyi söyler. Sanılardan, önyargulardan, ideallerden değil. Bu çok basit görünmesine karşın çok zaman gözden kaçır. Yakın zamanlarda devrimcilerin karşısında önemli bir sorun olarak çıkan marjinalleşme buradan beslenir. Israrla gerçeklik, değişenler, gelişenler, ölenler görül(e)mez, sonunda sürecin dışında kalır.

Olguları görebilmek iki aşamalıdır: Birincisi olanı biteni anlayabilmek; bir bütün olarak gerçekliği kavrayabilmek. İkincisi olgulardan tasarımlar kurabilmek.

Birincisi için birikimli olmak ve doğmalardan arınmış olmak gerekir. Öğretiler eksik kavranırlıklarda birer doğma haline gelebilir. Olgulara gidilirken bir çerçeve olmalıdır ama bu çerçeve mutlak ve durağan kabul edilemez. Lenin yapıtlarında ısrarla bu noktayı vurgular: "Doğa bilimi açısından bile olsa, her çağ açan buluşla birlikte, o da[materyalizm] biçimini değiştirmek zorundadır. Bu yüzden, Engels'in materyalizminin 'biçiminin' gözden geçirilmesi onun doğa felsefesiyle ilgili önermelerinin gözden geçirilmesi, terimin kabul edilmiş anlamıyla 'revizyonizm' değildir; tam tersine Marksizm'in istediği bir şeydir bu." [1] Öyleyse Marksizm'e göre şablonlar yoktur. Şablonlar olgulardan çıkar.

İnsan üç boyutludur: geçmiş, bugün, gelecek. Olgular şimdiye ve geçmiştedir. Bütün tarihsel durumlar geçiş aşamalarıdır. Her aşama, kendisinde yeni aşamaları taşır. Olgularda geleceği görebilmek diyalektik ve tarihsel materyalist kavrayışla mümkündür. Materyalist bakış gücünü, tasarımlarını bilimsel verilere ve maddi temellere dayandırmasından alır. □

Düşündüren-İm

Değiştiren-İm

MAO ZEDUNG (1893-1976)

“Bize gerekli olan şey, heyecanlı fakat sakin bir ruh hali ve sıkı fakat düzenli bir çalışmadır.”

“Eleştiri zamanında yapılmalıdır, iş isten geçtikten sonra eleştirme eğiliminden kurtulmak gerekir.”

“İnsanların sosyal varlığı düşüncelerini tayin eder. Ve bir öncü sınıfı temsil eden doğru düşünceler, yığınların içine girer girmez, toplumu ve dünyayı değiştiren maddi bir kuvvet olabilir.”

“İnsanın doğru düşünceleri nereden gelir? Gökten mi düşerler? Hayır. Doğuştan mı vardır bunlar? Hayır. İnsanın doğru düşünceleri, ancak sosyal pratikten, şu üç çeşit sosyal pratikten gelir: Üretim mücadelesi, sınıf mücadelesi ve bilimsel deneyler.”

“Zafer kazanmak için kararını vermek, hiç-

bir fedakarlığın önünden kaçmamak, binbir zorlukların üstesinden gelmek lazımdır.”

“Komünistler öğrenimde örnek olmalıdırlar, her gün halk yığınlarının öğretmeni, aynı zamanda halk yığınlarının öğrencisi olmalıdırlar.”

“Daha önce bilmediğimiz şeyleri öğrenebiliriz. Yalnız eski dünyayı yıkmak yeteneğine değil, yeni bir dünya kurmak yeteneğine de sahibiz.”

“Öğrenmenin iki davranışı vardır. Birincisi dogmatik davranış, ülkemizin durumlarını uysun uymasın her şeyi taklit etmektir. Bu davranış iyi değildir. Ötekisi, öğrenirken kafalarımızı çalıştırarak ülkemizin durumlarına uygun düşen şeyleri öğrenmek, yani bize yararlı olabilecek tecrübeleri sindirmektir. Benimsememiz gereken davranış işte budur.”

GEORGİ VALENTİNOVİÇ PLEHANOV

Bazen denir ki, diyalektiğin hareket noktası, evriminkiyile aynıdır. Bu iki yöntemin temas noktaları bulunduğundan kuşku duyulamaz. Buna rağmen, bunlar arasında esaslı ve önemli bir fark da vardır, ki bu farkın evrim öğretisinin lehine olmaktan hayli uzak olduğu da itiraf edilmelidir. Modern evrimciler kendi öğretilerine hatırı sayılır bir muhafazakarlık katıp karıştırıyorlar. Ne doğada ne de tarihte herhangi bir sıçrama olmadığını kanıtlamak istiyorlar. Diğer taraftan diyalektik çok iyi bilir ki, hem doğada hem de insan düşüncesinde ve tarihte sıçramalar kaçınılmazdır. Ancak diyalektik, aynı kesintisiz sürecin, değişimin tüm evrelerinde işlemekte olduğu reddedilmez gerçeğinin de üstünden atlamaz. O yalnızca, tedrici değişimin kaçınılmaz olarak bir sıçramaya yol açmak durumunda olduğu koşullar dizisini açığa kavuşturmaya çalışır.

-G. Plehanov-

Her Marksist aydından aynı zamanda çok iyi bir Marksist siyaset adamı olması istenir ama bu istek her zaman gerçekleşmeyebilir. Bunun en güzel örneği Rus Marksist düşünürü Plehanov'dur. Rusya'daki aydınlanmaya, estetiğe ve Marksist ekonomi politığe çok büyük katkıları olan bu düşünür söyledikleri, yazdıkları ve yaptıklarıyla halen günümüz düşünsel hayatını etkile-

mektedir.

Georgi Valentinoviç Plehanov 29 Kasım 1856'da Rusya'da Lipetsk'in Gudavoika köyünde doğdu. Aristokrat bir ailenin çocuğu olan Plehanov, Voronej Askeri Akademisi'ndeki eğitimini tamamladıktan sonra 1873'te subay olmak üzere babasının isteğiyle Petersburg'daki Konstantinovskoye Askeri Okulu'na yazıldı. Kısa bir süre sonra askeri akademiye bi-

rakıp madencilik enstitüsüne yazıldı, fakat buradaki devrimci faaliyetlerinden ötürü bu okuldan atıldı. Bundan sonra kendini tamamen devrimci faaliyetlere adanmış Plehanov o dönemin başlıca devrimci akımı olan Narodniklere (Toprak ve Özgürlük) katılarak devrimci siyasete örgütlü olarak devam etti. Plehanov 1876'da Petersburg'un Kazan meydanında yapılan, Rus toplumsal tarihinin

ilk kitlesel gösterisinde bulundu ve bu gösteride öne çıkan devrimcilerden biriydi. O dönemde hatipliğiyle örgütüne birçok insanı toplamayı başarmıştı. "Toprak ve Özgürlük" teki aşırıya kaçan ve kitleselleşmeyi hedeflemeyen kör eylemler onu bu örgütten uzaklaştırmaya başladı. Nihayet 1879'da örgütte oluşan bölünmede doğru çizgi olan Kara Bölüşüm safalarında yer aldı. Akselrod ve Vera Zasulic ile beraber bu örgütün liderleri arasındaydı. Kara Bölüşüm örgütü "Toprak ve Özgürlük"ten ayrılan azınlık bir grubun oluşumuydu. Kuramsal olarak eğitim ve propaganda çalışmalarına önem vermesi, şehirlerde çalışma yapmaya başlaması ve sadece bireysel terörlü savunan Halkın İradesi'ni eleştirmesi Kara Bölüşüm grubunu doğru çizgi yapan özelliklerdi. Fakat "Kara Bölüşüm"ün ömrü uzun sürmedi bunun sebebi Rusya'da sanayi işçilerinin gitgide güçlenmesi ve Plehanov'un görüşlerinin Narodnizmden keskin bir biçimde ayrılmasıydı. Kara Bölüşüm işe bu

Menşeviklere katıldıktan sonra Plehanov, Bolşevikleri çok sığ bir biçimde eleştirmeye başladı. 1905 devrimi sırasında Bolşeviklerin silahlı ayaklanma çağrısını ve Lenin'in köylülükle ilgili tezlerini Narodnik saplantıların canlanması olarak nitelendirdi.

sebeplerden dolayı yok olma tehlikesiyle karşı karşıyayken çarlık polisi boş durmadı ve bu örgütü dağıtmak için yoğun operasyonlar gerçekleştirdi. Bunun üzerine Plehanov Ocak 1880'de İsviçre'ye geçti. Bu tarihten itibaren Plehanov için çok uzun süreli (37 yıl) siyasi mülteci hayatı başlamış oldu.

Plehanov Batı Avrupa'ya geçtikten sonra Narodnizmi köklü bir şekilde eleştirmek için harekete geçti. Plehanov'un buradaki işçi sınıfının dinamizmini görmesi, sosyalist yazarları incelemesi ve nihayetinde Marksizmle tanışması hayatında bir dönüm noktası oldu. 1882 yılında itibaren Marksizmi benimsedi. Başta Manifesto olmak üzere birçok Marksist eseri Rusça'ya çevirdi. 25 Eylül 1883'te birkaç arkadaşıyla beraber Cenevre'de Emegin Kurtuluşu adındaki Rusya'nın ilk Marksist devrimci örgütünü kurdu. Bu hareketin iki amacı vardı: 1) Rus toplumunu Marksist açıdan incelemek 2) Alman sosyal demokrasisi örneğine göre Rusya'da sosyal demokrat bir işçi partisinin kuruluşunu hazırlamak. "Sosyalizm ve Siyasal Mücadele" (1883) ve "Aramızdaki Farklar" (1885) adlı iki önemli yapıtında Narodnizme köklü eleştiriler getirdi. Aynı zamanda bu yapıtlarda serflikin kaldırılmasıyla (1861) Rusya'da kapitalizmin geri dönülemez bir şekilde geliştiğini, bu yüzden Rus proletaryasının siyasal ve medeni haklarını elde etmesi için otokrasiyi devirmede burjuvaziye yardımcı olması gerektiği görüşleri vardı. Yani otokrasiyi devirmek için işçi-köylü ittifakını değil işçi-burjuvazi ittifakını öneriyordu. Tabii Plehanov Marksizm öncesi dönemdeki köylülere temel ve öncü güç rolünün verilmesi görüşünü

değiştiriyor fakat bunun yerine Rus devrimindeki köylülerin rolünü hiçe sayıp görüşünü aşırı derecede sola saptırarak, ileride Bolşeviklerle olacak sorunların tohumunu serpiyordu.

Mülteci dönemlerinde Engels'le tanışma fırsatı buldu. 1889'da Paris'te toplanan kongrede Emegin Kurtuluşu grubunu temsil etti. Bu kongrede İkinci Enternasyonal kuruldu. İkinci Enternasyonal'in kuruluşundan itibaren buradaki çalışmalara etkin olarak katıldı ve buradaki Bernstein revizyonizmini kıyasıyla eleştirdi. Hatipliği ve Enternasyonal'deki çalışmalarıyla Avrupa'da uzun süre Rus Marksistlerinin en önemli kuramcısı olarak tanındı.

Emegin Kurtuluşu oluşumu bir parti değildi; yalnızca Marksist bir hareketti. Bu yüzden Plehanov Rusya'da Marksist ilkelere dayalı bir parti kurmak için harekete geçti. Bir parti programı taslağı hazırladı; Rusya'da Narodnikleri eleştiren ve Marksizme ilgi duyan gençleri etrafında toplamak için Rusya'daki yoldaşlarına talimat verdi.

Lenin 1890'dan itibaren Pleha-

nov'la mektuplaşmaya başladı. Lenin'in Plehanov ile tanışması ve onun yapıtlarını okuması onun ve Rus devrimci hareketi için bir dönüm noktası olmuştur. 1895'de Lenin Rusya'yı terk etti ve Cenevre'ye gelerek bizzat Plehanov'la tanıştı ve Marksist oldu. Bu sıralarda Plehanov Rusya'da baş gösteren "Ekonomizm" eğilimi ile uğraşıyordu. Hem Plehanov'a hem de Lenin'e göre ekonomizm siyasal mücadeleyi küçümsüyor ve işçi sınıfının kendiliğinden bilincini aşırı derecede önemseyerek devrimci iradeyi hiçe sayıyordu. Yine 1895'te "Tekçi Tarih Görüşünün Gelişimi Üzerine" adlı yapıtı yazdı. Bu yapıtla popülizme karşı mücadelesini sürdürdü, aynı zamanda Marksizm'in bir eylem felsefesi olduğunu bu eylemin de bilgiye bağlı olduğunu savundu.

Plehanov Lenin'le tanıştıktan sonra, sosyal demokrat hareketin Rusya'da oluşması için Lenin'le birlikte mücadele etmeye başladı. 1900'de aralarına Martov, Akselrod, Vera Zasulic ve Potresov'da katıldıktan sonra İskra (Kıvılcım) adlı dergiyi yayınlamaya başladılar (Bu dergi 3 yıl önce Minsk'te kurulan Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisinin yayın organıdır). Lenin ile aralarında birçok sorun çıkmasına rağmen (özellikle işçi sınıfı diktatörlüğü üzerine) 3 yıl boyunca işbirliğini sürdürdüler.

1903'deki 2. kongresinde Rus Sosyal Demokrat Partisi ikiye ayrıldı. Bu ayrılığa Lenin'in başını çektiği Bolşeviklerden yana saf tutan Plehanov kısa zamanda Lenin'den uzaklaşarak Martov'un başını çektiği Menşeviklere katıldı. Menşeviklerle Bolşeviklerin ayrılışını iki çizgi mücadelesi olarak görebiliriz. Ardından ortaya çıkan sonucu da uzlaşmazlığın netleşmesi ve proleterya saflarındaki Bolşeviklerin ayrılması olarak kabul edebiliriz. Fakat Plehanov'un bu kararlı tutumunu, sonra Menşeviklerin yanına geçmesini ve en sonunda da tamamen siyasal hayat-

tan çekilmesini bir çizgi mücadelesinden öte, yetiştirdiği Marksist gençlerin, özellikle Lenin'in, ondan siyasal bakımdan ileriye geçmesi olarak kabul edebiliriz.

Menşeviklere katıldıktan sonra Plehanov, Bolşevikleri çok sığ bir biçimde eleştirmeye başladı. 1905 devrimi sırasında Bolşeviklerin silahlı ayaklanma çağrısını ve Lenin'in köylülükle ilgili tezlerini Narodnik saplantılarının canlanması olarak nitelendirdi. 1905 devrimi sırasında burjuvaziden çok şey bekleyen Plehanov, burjuvazinin beklediği gibi hareket etmemesinden dolayı büyük bir hayal kırıklığına uğradı, fakat görüşlerini değiştirmeyemedi. Bu inat onun siyasal etkisinin gitgide azalmasına yol açtı.

1907'yi izleyen yıllarda Plehanov'un Bolşeviklerle bir yakınlaşması sözkonusu oldu. Bolşeviklerin illegal mücadele konusundaki fikirleri bir yakınlaşma doğurduysa da savaş sorunu üzerindeki görüş ayrılıkları sebebiyle Bolşeviklerle kurulması muhtemel olan bu ilişki gelişmeden bitti. Plehanov, 1. Emperyalist Paylaşım Savaşı öncesinde 2. Enternasyonal'in milliyetçi tavrını benimseyerek Rusya'nın savaşa katılmasını açıkça destekledi. Bolşevikler ise savaş karşıtı bir propaganda yürüttüler. 1914-1917 tarihleri arasında "Rus Toplumsal Düşünce Tarihi" adlı kitabını yazdı. Ayrıca bu dönemde Marksist bir estetik kuramı geliştirmek için çeşitli makaleler yazdı. 1917'de Bolşeviklerin öncülüğünde yapılan Ekim Devrimi'ne karşı çıktı. Fakat karşı devrim hareketlerini de desteklemedi. Bolşeviklerin çalışma bakanı olma teklifini sağlık sorunlarını öne sürerek reddetti. Yaşamının son dönemlerinde siyasal etkisi zayıflamıştı. Kızıl Muhafızların aşırı kesimleri tarafından "halk düşmanı" ilan edildi. 30 Mayıs 1918'de Finlandiya'da öldü.

Plehanov yaşamının son 20 yılını siyasetten çok felsefe, sanat, edebiyat ve tarihle ilgilenerek ge-

çirdi. Bu alanlarda Marksist düşünceyi geliştirmek için önemli yapıtlar oluşturdu. Bu eserler şunlardır: "Sosyalizm ve Siyasal Mücadele", "Aramızdaki Farklar", "Emeğin Kurtuluşu", "Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi", "Adressiz Mektuplar", "İşçi Sınıfı". Ölümünden sonra makaleleri ve diğer kitapları toplanarak Sovyetler Birliği'ne getirilmiş ve 24 cilt halinde ülkesinde basılmıştır.

Lenin'in Plehanov hakkındaki

"Büyük önderler zamanın toplumsal gereksinimlerini karşılayacak niteliklere sahip oldukları için büyüktürler. Hiçbir büyük adam, üretici güçlerin durumuna uymayan ilişkileri topluma kabul ettiremez.

görüşleri siyasal olarak genelde olumsuz olsa da Marksizme yaptığı katkılar sebebiyle aydın yanı konusunda olumlu bir görüşe sahiptir. "Plehanov'un felsefi yazılarını incelemeksizin gerçek bir aydın, bir Marksist olamazsınız; zira dünyanın herhangi bir yerinde Marksizm üzerine bunlardan daha iyi bir şey yazılmamıştır." sözleri Lenin'e aittir.

Tarihte bireyin rolü hakkında Plehanov'un kendine özgü, Marksizmi geliştiren ve katı determinizmden kurtaran görüşleri vardır. "Büyük önderler zamanın toplumsal gereksinimlerini karşılayacak niteliklere sahip oldukları için bü-

yüktürler. Hiçbir büyük adam, üretici güçlerin durumuna uymayan ilişkileri topluma kabul ettiremez. Bu anlamda onun gerçekten tarihi yapmasına imkan yoktur. Böylece tarihi, tarihin biricik etkeni olan toplumsal insan yapar." (Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi) Bu görüşleri savunmasına rağmen Plehanov Rusya'nın özgül koşullarını ve burjuvazinin devrimciliğini kaybettiği olgusunu kavrayamadığından işçiköylü ittifakını savunan Lenin önderliğindeki Bolşeviklere sürekli

Plehanov tarafından sürdürülmüştür. Plehanov'a göre "Marksist dünya görüşünün bütün yönleri birbirleriyle çok yakından bağlantılıdır ve bunlardan herhangi birini keyfi olarak diğerlerinden ayırmak mümkün değildir." Bu bütünlüğü ifade eden ve bilimsel sosyalizmin de temelini oluşturan genel öğreti, diyalektik ve tarihi maddeciliktir. Bu bütüncül yorum biçimi Lenin tarafından da benimsenmiş ve daha sonra Sovyet marksizmine de damgasını vurmuştur. Daha dar bir uzmanlaşma

muhalefet etmiştir.

Sanat, kültür ve edebiyat alanındaki çalışmaları Çernişevski ve Dobrolyubov'un görüşlerine katkı şeklinde olmuştur. Marksist estetik alanında önemli makaleleriyle bu alandaki boşluğu doldurmaya çalışmıştır.

"Marks'ın felsefi, toplumsal ve ekonomik alanlardaki kuramsal çözümlerinin, doğayı ve toplumu tümüyle kavramayı ve açıklamayı hedefleyen kapsamlı bir düşünce sistemi içinde bütünleştirilmesi için Engels'in başlattığı çalışmalar, daha sonra Kautsky ve

anlayışını benimseyen batıdaki belli Marksist akımlarla Sovyet Marksizmini birbirinden ayıran yaklaşım farklarının oluşmasında Plehanov'un belirleyici bir rolünün olduğu söylenebilir." (Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi)

1990'lı yıllarda Sovyetler Birliği çözüldükten sonra Plehanov'un siyasi görüşleri yeniden gündeme getirildi. Çözülmenin revizyonizm değil de Leninizm olduğu tahlilini yapan kimi "Marksist çevreler" geri ülkelerde sosyalizmin kurulamayacağı tezlerini Plehanov'dan bes-

lediler. Fakat gerçek Marksistler Plehanov'da sahip çıkması gereken şeyler, kişisel hezeyan dönemlerinde oluşturduğu siyasi fikirler değil; felsefe, edebiyat ve sanat üstüne yazdıklarıdır.

"Plehanov aynı zamanda Marksist estetik ile Marksist sanat eleştirisinin kurucularındandır sanatın kaynağı, sosyal hayatın yansımalarının özel bir formu olarak sanat ve sanatın özü olarak da gerçekçilik hakkındaki Marksist öğretiyi geliştirmiştir." (Sanat ve Sosyalizm Sosyal Yayınları)

"Rus felsefesi üzerine ileri sürüldüğü kabul edilmesi bazı ilkel bir yana, Plehanov, Rus sosyal düşüncesinin Marksist açıdan ele alınan tarihinin kurucusudur. Plehanov, dinin kaynağı ve gelişmesi, dinin sosyal hayattaki rolü ve sosyal bilincin diğer formları arasındaki yeri Marksist partinin diğer karşılarındaki tutumu üzerine önemli sonuçlara varmıştır." (M. Rosenthal)

Devrime Yürüyen Devrimci Lider Lenin ile Bu Yürüyüşte Lider Olamamanın Sancısını Çeken Plehanov

"Bay Plehanov, gazetesinde benim konuşmamı, 'sayıklama' olarak nitelendiriyor! Pekâlâ Bay Plehanov! Ama bakın siz, polemik gününde, nasıl sallapanı, beceriksiz ve kavrayırsızsınız. Eğer iki saat boyunca saçma-sapan bir konuşma yapıtıysam, yüzlerce dinleyicinin benim 'hezeyan'ıma nasıl katlanabildi? Sonra, gazeteniz bu 'hezeyan'ı ortaya sermek için [konuşmamı] neden tam bir sütün ayırıyor? Bu olmadı, hiç, olmadı."

Elbette ki, bağırıp çağırma söylemek, büyük çıktıklar atmak Marx ve Engels'in 1871, 1872, 1875'te, Paris Komünü deneyim tahlili biçimleri ve proletarya için zorunlu olan devletin doğası üzerine olması söylediklerini anlamaya, açıklamaya ve anımsatmaya çalışmaktan çok daha kolaydı

Eski-Marksist Bay Plehanov, öyle görünüyor ki, marksizmi anımsamak istemiyor.

Alman sosyal demokrasisini 4 Ağustos 1914'te, "kokmuş bir ceset" olarak nitelendiren Rosa Luxemburg'u anmışım. Peki Bay Plehanovlar, Goldenbergler ve hempaları, bundan, kimin adına "gocunuyorlar"? Şoven olarak nitelenen Alman şovenleri için mi?

İşte, kuyrukları iyice sıkışmış, sözde sosyalist, gerçekte şoven olan zavallı Rus sosyal-şovenleri."

V.I. Lenin 7 Nisan 1917

Estetik Üzerine

Plehanov, Belinski'nin estetik anlayışına atıfta bulunarak, 'Yeni şiir gerçekçiliğin şiiridir, hayatın şiiridir' der ve 'Şiir imge haline gelmiş düşüncedir. İmgeyle belirlenen fikir somut olmayıp da aldatıcı ve eksik olduğu zaman, imge bundan zarar görür ve sanatsallığını yitirir.' diye, toplumcu şiir anlayışını vurgular.

G. Plehanov'un oportünizmi bir yana, yeni şiirin 'gerçeklik'in şiiri olduğunda, bütün diyalektik düşünce biçimleri görüş birliğindedir. Yani şair, hayatın şairidir.

(Bir Şiir Ustası: A. Kadir Hüseyin Ferhad)

ELEŞTİRİ: Bir eserin estetik özünü sosyolojik dile çevirmektir (Plehanov).

"Plehanov'un "Kont Tolstoy" adlı yazısında da, benzer yaklaşımların olduğunu söylemek yanlış olmaz. Plehanov, Tolstoy hakkındaki görüşünü, "Sadece ezenlerin uğradıkları ahlaki kaybın yüzlerine yansıyan basıncını gözleyerek ölen Tolstoy, ülkesine şunu söyleyebilmekteydi: 'Senin için, sana işkence edenlerin ıslahına katkıdan başka hiçbir hak tanımıyorum'".

Plehanov'un Toplu Eserleri'ndeki makalelerinden derlenen "Kont Tolstoy", "Karl Marx ve Lev Tolstoy" ile "Bir Kere Daha Tolstoy Üzerine" adlı iki uzun makaleden oluşuyor. "Sık sık sosyalistlerle ortak hiçbir yanının olmadığını iddia eden Kont Tolstoy, bildiğim kadarıyla Marx'ın bilimsel sosyalizminin hakkını vermek için asla herhangi bir gayret göstermedi. Bu anlaşılır bir şeydir, çünkü sosyalizmi hemen hemen hiç tanııyordu" diyen Plehanov, Marx'ın öğretisi ile Tolstoy'un öğretisinin tamamen zıt olduğunu da

ekliyor.

Plehanov'un Tolstoy hakkındaki düşüncelerinin özeti ise şu cümlede gizli: "*Hayatının sonuna kadar kutsal suyla yıkanmış bir metafizikçi olarak kaldı*" (Özgür Politika)"

EMPERYALİZM ÜZERİNE

Emperyalizm sorunu, uluslararası sosyalist hareket tarafından ilk kez, İkinci Enternasyonal'in 1908'de gerçekleştirdiği, Stuttgart Kongresi'nde gündeme gelmiştir. Proletarya saflarında emperyalizm konusunda ilk ayırım ortaya çıktığı bu kongrede Lenin, Rosa Luxemburg, Kautsky, Plehanov gibi dönemin Marksistleri bir grup oluşturarak, emperyalizme, emperyalizmin sömürgelerdeki eylemlerine karşı çıkmışlardır. Marksist grubun karşısında yer alanlar ise, emperyalizmi "uygarlık taşıyıcı" olarak niteleyip onayladılar.

Kaynakça:

- G. V. Plehanov, Materyalizm Üzerine Üç Deneme, Kaynak Yayınları
- G. V. Plehanov, Militan Materyalizm, Ekim Yayınları
- G. V. Plehanov, Sanat ve Sosyalizm, Sosyal Yayınları
- Hüseyin Ferhad, Bir Şiir Ustası: A. Kadir
- Özgür Politika, Muhtelif Sayılar
- www.marksist.com
- www.kurtuluscephesi.com
- Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi (İletişim Yayınları)
- Sosyalist Kültür Ansiklopedisi (May Yayınları)
- Ana Britanica

ANNEME SON MEKTUBUMDUR

Canım annem,

Bir gün temelli ayrılırsam senden
Bir ricam olacak, beni mutlu eden.
Baş ucumda ne geniş gölgeli bir ağaç,
ne güzel yazılı bir taş,

ne de gözleri yaşlı bir baş olsun istiyorum.
Sadece ter kokulu çiçeklerim olsun istiyorum,
cengimizdeki türküleri söyleyen
ter ve barut kokulu çiçeklerim.

Bu yüzden son ricamdır sana,

ona

ve güzel kardeşim Perihan'a,

gelirken ter kokulu çiçekleri getirin bana.

Cengimizdeki türküleri söyleyen,
ter ve barut kokulu çiçekleri.

Deniz ORUÇ

ÇİZ-DÜŞÜN?

aşkın ayzancıoğlu

